

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**AVRUPA BİRLİĞİ 2004 GENİŞLEMESİNİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ
OLASI EKONOMİK ETKİLERİ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Menderes ÇINAR**

**Hazırlayan
Özlem YONAR**

2006- Ankara

TEŐEKKÜR

“Avrupa Birliği 2004 Genişlemesinin KOBİ’ler Üzerindeki Ekonomik Etkileri” konulu tez çalıŐmamın her aşamasında bana sağladığı destek ve gösterdiği anlayıŐ için sayın tez danıŐmanım Yrd. Doç. Dr. Menderes ÇINAR’a jüri üyeleri sayın Prof. Dr. Tamer MÜFTÜOĞLU’na ve sayın Yrd. Doç. Dr. Nalan Soyarık ŐENTÜRK’e teŐekkür ederim.

Tez alıŐması sürecinde benden desteklerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teŐekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında benden desteklerini, anlayıŐlarını ve yardımlarını esirgemeyen aileme teŐekkür ederim.

ÖZET

Bu tezde Avrupa Birliği 2004 genişlemesinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) üzerindeki olası ekonomik etkileri konusu işlenmiştir. Avrupa Birliği 1 Mayıs 2004'te tarihindeki en büyük ve en zorlu genişlemesini gerçekleştirmiştir.

Avrupa Birliği, 2004 Genişlemesini planlarken Avrupa kıtasının bölünmüşlüğüne son vermeyi ve Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine geçmesini sağlayarak istikrarsızlığa yol açabilecek tüm unsurların engellenmesini amaçlamıştır.

Dünyada tüm ülkeler KOBİ'lerin öneminin farkına varmıştır ve gün geçtikçe ekonomideki önemleri de artmaktadır. Çünkü KOBİ bir ülkeye istihdam yaratma, bölgesel kalkınma ve yerel kalkınma gibi hem ekonomik hemde sosyal yönden oldukça önemli getirileri vardır. Avrupa Birliği genişlemesinin ekonomik etkileri ele alınırken ekonomilerin vazgeçilmez unsurlarından biri olan, KOBİ'lerin bu genişlemelerden nasıl etkilendiğinin incelenmesi kanımızca oldukça doğru olacaktır.

Sonuç olarak, KOBİ'lerin ekonomideki etkisi yadsınamaz şekilde ortadadır. Bu tez çerçevesinde 2004 genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkileri analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Birliği genişlemesi, Avrupa Birliği genişlemesinin ekonomik etkileri, KOBİ

ABSTRACT

The Economic Impacts of the European Union's 2004 Enlargement on SMEs is the subject of this thesis. The European Union implemented the biggest and compulsive enlargement in its history.

European Union's aim is to prevent giving rise to instability by providing the unity of the continent and ensuring the transfer of CEECs to free market economy and democracy.

All of the countries realised the importance of SMEs and their importance is increasing day by day. SMEs have positive effects both socially and economically to a economy by the creating employment opportunities, regional and local development. While studying the economic impact of enlargement, the impact on SMEs should be studied.

Finally, the effects of SMEs to an economy is an undeniable fact. The economic impacts of the 2004 Enlargement on SMEs will be studied and analysed through out the thesis.

Key Words: European Union, European Enlargement, Economic impacts of the Enlargement Process, SMEs

KISALTLAMAR

- AABM- Avrupa Birliği Bilgi Merkezleri
AB- Avrupa Birliği
ACC- Katılımcı Ülkeler
ABD- Amerika Birleşik Devletleri
AEA- Avrupa Ekonomik Alanı
AYB- Avrupa Yatırım Bankası
AYF- Avrupa Yatırım Fonu
BG-Bulgaristan
COMECON- Karşılıklı İşbirliği Konseyi
CREA- Çekirdek Sermaye Eylemi
CY- Kıbrıs
CZ- Çek Cumhuriyeti
DG23- Genel Müdürlük 23
EAGGF- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
EE- Estonya
EFTA- Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EFT-Avrupa Teknoloji Programı
ERDF- Avrupa Bölgesel Genişleme Fonu
ESF- Avrupa Sosyal Fonu
GSYİH- Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HU- Macaristan
ILO- Uluslararası Çalışma Örgütü
KOBİ- Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
LT- Letonya
LV- Litvanya
MT- Malta
ODAÜ- Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri
OECD- İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
PL- Polonya
RO- Romanya

SI- Slovenya

SK- Slovakya

TR- Türkiye

UNICE- Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO:

ÖZET	1
ABSTRACT	2
KISALTMALAR	3
İÇİNDEKİLER	5
GİRİŞ	6
BÖLÜM I	10
1. Değişen Üretim Sürecinde KOBİ'lerin Artan Önemi	10
1.1 Fordizm	10
1.2 Post Fordizm	13
1.3 KOBİ'lerin Dünya Ekonomilerindeki Yeri ve Önemi	16
1.4 KOBİ'lerin Genel Özellikleri	20
1.5 KOBİ'lerin üstünlükleri ve Yetersizlikleri	21
BÖLÜM II.	
2. Avrupa Birliğinde KOBİ Politikaları ve Destek Programları	23
2.1 Avrupa Birliğinde KOBİ Politikaları	27
2.1.1 Lizbon Zirvesi ve Sonrası	29
2.1.2 Bütünleştirilmiş Program	37
2.2 Avrupa Birliğinde KOBİ Destek Politikaları	43
2.2.1 KOBİ'lere Doğrudan Sunulan Fonlar	44
2.2.2 Yapısal Fonlar	46
2.2.3 Finansal Araçlar	49
BÖLÜM III.	53
3. Avrupa Birliğinde KOBİ'ler ve 2004 Genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkileri	53
3.1 Avrupa Birliği KOBİ Sektörü	55
3.2 2004 Genişleme Dalgasının AEA KOBİ'leri üzerindeki etkileri	63
3.3 2004 Genişleme Dalgasının ODAÜ KOBİ'leri üzerindeki etkileri	67
3.3.1 Makroekonomik Veriler	69
3.3.2 İşletme Profilleri	75
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	93
EK	100

GİRİŞ

Avrupa Birliği 1 Mayıs 2004'te Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya olmak üzere 10 ülkenin katılımıyla tarihindeki en büyük genişlemeyi gerçekleştirmiştir. 2004 yılında yaşanan AB genişlemesinin ekonomik etkileri uzun süreçte teker teker ortaya çıkacaktır, bu etkilerin olumlu olacağı beklenmektedir. AB genişlemesi, her ne kadar bazı sektörler, bölgeler ve işletme ölçeklerinde yeni fırsatlar yaratacak olsa da; özellikle AB üyeliğinin ilk zamanlarında tüm sektörler (özellikle tarım ve tekstil gibi hassas sektörlerde), bölgeler ve işletme ölçeklerinde pozitif bir etkinin gerçekleşeceğini beklemek realist bir tutum olmayacaktır.

Bu çalışma AB 2004 genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkilerini ele almaktadır. Burada karşılaştığımız iki sorun aynı zamanda çalışmanın kısıtlamalarına da işaret etmektedir. Birincisi, AB genişlemesi uzun vadeli bir süreçtir, bazı müktesebat maddelerinin tamamıyla uygulamaya geçmesi daha önceki genişlemelerde de görüldüğü üzere üyelikten 10 yıl yada daha uzun bir süreçte gerçekleşebilmektedir. Bütün bu nedenlerden ötürü genişlemenin sonuçları uzun vadede hissedilecektir. İkincisi, genişleme süreci ve sonrasında uluslararası çevre sabit kalmamaktadır. Dolayısıyla, bazı sektörlerdeki global değişimlerle, örneğin tekstil ve giysi sektöründeki yeniden yapılanma, AB entegrasyonunun/ üyeliğinin getirdiği ekonomik etkileri ayırd edebilmek oldukça zordur. Dolayısıyla, bu çalışma AB genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkileri ile ilgili yön çizebilmekte fakat kesin ölçümler yapamamaktadır.

Bununla beraber 2004 genişlemesinin KOBİ'ler üzerinde doğrudan etkilerinden çok dolaylı etkileri olacaktır. Bu ekonomik etkilerden bahsederken doğrudan ve dolaylı etkileri birbirinden ayırmak gerekmektedir. Önemli miktardaki KOBİ uluslararası

ticarete katılmaktadır, bu işletmeler ürettikleri malların daha geniş pazarlara ulaşması ve kendi yerel pazarlarına girecek ithalatçılarla gerçekleşen rekabet ile AB genişlemesinden doğrudan etkilenmektedirler. Bunun yanısıra KOBİ'ler yapıları gereği büyük firmalarla karşılaştırıldığında oldukça az uluslararasılaşmışlardır ve genelde yerel ihtiyaçlara cevap vermektedirler. KOBİ'lerin ihracatları yerel pazarlarındaki satışları ile oranlandığında oldukça azdır ve genelde yurtdışında üretim yapmamaktadırlar. Bu nedenle, KOBİ'ler AB genişlemesinden daha çok dolaylı olarak etkileneceklerdir. Dolaylı etkiler değişik kanallar aracılığı ile ortaya çıkmaktadır.

- Genişleme sonucunda ekonomide yaşanan büyümenin KOBİ'lere sağladığı fırsatlar; KOBİ'lerin büyük firmalarla kıyaslandıklarında sahip oldukları rekabet üstünlüğü ve talebin gelire bağlı esnekliği sonucunda satışlardaki artış,
- Genişleme sonucunda dış ticaret engellerinin ortadan kalkması ile KOBİ'lerin ihracat yapabilmeleri ve yurtdışında üretim yapabilmeleri sağlanmış dolayısıyla da uluslararası işbölümünde daha aktif rol almaları,
- Genişlemenin ile subvansiyon sistemleri ve yerel vergi sistemlerindeki değişikliklerin KOBİ'lere olan etkileri dolaylı etkilerdir.

Bu çalışmanın ana hedefi AB genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkisini ortaya koyabilmektir. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde değişen üretim sürecinde KOBİ'lerin artan öneminden bahsedilmiştir. Bu bölümde Fordizm'den Post Fordizme geçiş süreci, KOBİ'lerin dünya ekonomisindeki yeri ve önemi ve KOBİ'lerin genel özelliklerinden bahsedilmiştir.

Bu bölümde son 50 yılda ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler ile birlikte işletme yapılarının değişip yeni boyutlar kazandığı ve bu yapı içindeki KOBİ'lerinde giderek önem kazandıklarının altı çizilmiştir. KOBİ'ler günümüzdeki sosyal, teknolojik

ve ekonomik gelişimlere paralel olarak işletme sistemlerini geliştirerek önemlerini arttırmaktadırlar. Teknolojik gelişmeler, sanayi devrimi ile başlamış, bilgi teknolojisinin oluşumuna neden olmuş ve böylelikle günümüz, ileri teknoloji ve bilgi çağı olmuştur. Gelişen ileri teknolojiyle birlikte ekonomik ve sosyal değişimler yeni işletme türlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu değişimlere paralel olarak tüketici talepleri de değişmiş ve çeşitlilik göstermiştir. Bu çeşitliliğin bir sonucu olarak, tek tip üründe uzmanlaşmış, kitle üretimi içinde bulunan büyük şirketler gelen taleplere uyum sağlamak amacıyla ölçeklerini küçültmek durumunda kalmışlardır. Bu durum, piyasadaki etkin firmaların küçülmesine ve bununla birlikte daha çok sayıda firmanın yer alabileceği bir pazarın oluşmasına neden olmaktadır, böylelikle piyasadaki rekabet artış göstermektedir.

İkinci Bölümde Avrupa Birliği KOBİ Politikaları ve Destek Programları aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde AB KOBİ politikalarının belkemiğini oluşturan Lizbon Zirvesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler ve halihazırda uygulanmakta olan bütünleştirilmiş program incelenmiştir.

Üretim, istihdam ve katma değer açısından önemli bir çoğunluğa sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler, gelişmekte olan ve gelişmiş ülke ekonomilerinde oldukça önemli bir rol oynamaktadırlar. Tüketici taleplerine esnek bir yaklaşımla karşılık verebildiği için küçük ve orta ölçekli işletmelerin Avrupa Birliği içindeki önemleri anlaşılabilir olarak daha güçlü bir yapı kazanmaları hedeflenmektedir. Öte yandan geniş pazardaki rekabet ortamına uyum sağlayamayan işletmeler daha etkisiz bir hale geleceklerdir. Avrupa Birliği bazında üye ülkeler, çeşitli programlar geliştirerek küçük ve orta ölçekli işletmelere destek vermekle, bu işletmeleri yönlendirerek uygun çevrenin yaratılmasına çabalararak ortak pazar hedefi doğrultusunda çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmaların sonucu olarak ortak pazar hedeflerinin gerçekleşmesi ve güçlü rekabet

ortamının sağlanması amaçlanmıştır. Bunun yanısıra Avrupa Birliği ortak pazar hedefine ulaşabilmek amacıyla işletmelere özellikle KOBİ'lere uygun ortam ve koşulların hazırlanabilmesi için ye ülkeler ve hedef pazar olarak grdğ ülkelerdeki işletmelere birçok yönlendirme, program ve destekleme çalışmaları yapmaktadır.

nc bölüm de ise Avrupa Birliğinde KOBİ'ler ve 2004 genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkileri irdelenmiştir. Bu bölümde öncelikle AB KOBİ sektörüyle ilgili genel bilgi ve istatistikler verilmiş daha sonra da 2004 genişleme dalgasının AEA'daki KOBİ'ler üzerindeki etkileri ve en sonunda da 2004 genişleme dalgasının ODA'deki KOBİ'ler üzerindeki olası etkileri incelenmiştir. Bu bölümde kullanılan veriler 2005 yılında genişlemenin KOBİ'ler üzerindeki olası etkileri ile ilgili yayınlanan son rapordan alınmıştır ve mevcut bilgiler 2002 verilerine dayanmaktadır. Bu bölümde gerek bölümün gerekse konunun yapısı gereği bir çok istatistiki veri kullanılmıştır. Kullanılan istatistiki veriler AB resmi belge ve raporlarından elde edilebilen en güncel bilgileri içermektedir.

3 Ekim 2005'te resmi olarak başlatılan Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinin oldukça önemli bir bölümünü KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu nedendir ki bu konuda yapılacak benzeri araştırmalar olası bir Türkiye genişlemesi içinde örnek teşkil edebilir.

BÖLÜM I.

1. DEĞİŞEN ÜRETİM SÜRECİNDE KOBİ'LERİN ARTAN ÖNEMİ

KOBİ'lerin, günümüzdeki önemini ve ekonomilerdeki ağırlığını incelemek ve mevcut duruma nasıl ulaşıldığını görebilmek için ekonomideki gelişim aşamalarına ve işletme ilkelerinin zaman içerisindeki değişimlerine göz atmak faydalı olacaktır. Bu amaçla öncelikle birkaç temel aşamadan kısaca bahsetmekle ve günümüzde KOBİ'lerin 'varsayılan' itici gücünün kökenlerini aramakla başlanabilir. Aşağıda şimdiki duruma nasıl gelindiğini anlayabilmek için kapitalizmin geçirdiği evreleri üretim sistemlerine odaklanarak gözden geçirilecektir.

Arka planında sosyal, siyasal, ekonomik, zihinsel ve dini faktörler olmak üzere çok kapsamlı ve uzun süren dönüşümler yatan "Sanayi Devrimi" 18. Yüzyılın ortalarında İngiltere'de ortaya çıkmış 19. Yüzyıldan itibaren Kıta Avrupası'na yayılmıştır. Manifaktür (atölye üretimi) ile başlayan Sanayi Devrimi zamanla üretimin yapıldığı fabrikalarla özdeşleşmiştir. Sanayi Devrimi sonrasını ifade eden modern ekonomi Fordist ve Postfordist olmak üzere iki ayrı dönemde incelenebilir.

1.1 Fordizm

Fordizm kavramı ilk defa Antonio Gramsci tarafından kullanılmıştır.¹ Gramsci Fordizm kavramıyla standart malların üretimine yönelik özel bir teknik ve iş bölümünü kapsayan bir üretim konfigürasyonunu tanımlamaya çalışmaktaydı.² Fordizm öncelikle ürünlerin standartlaştırılmasına, tek bir model için uygun olarak tasarlanmış

¹ Antonio Gramsci, *Selections From The Prison Notebooks*, (New York: International Publishers, 1971), s.5

² Bob Jessop, "Fordism and Post-Fordism: A Critical Reformulation", *Regionalism Group Working Papers*, 41, (1991), s. 240

makinaların geniş ölçek kullanılmasına, emeğin Taylorist bilimsel yönetimine ve ürünlerin montaj hattı üretim sistemiyle üretilmesine dayanan kitlesel üretim sistemi olarak özetlenebilir. Fordist üretim sistemini, Henry Ford'un kurduğu mekanik montaj bandı üzerinde seri üretim simgeler. Ford, mekanik montaj bandı ile belli bir ürünün (otomobil) parçalarının standartlaştırılabileceği ve daha sonra parçaların bir hat üzerinde birbirine eklenerek seri üretime dönüşeceği düşüncesini hayata geçirmiştir. Böylece Ford yeni bir endüstriyel örgütlenme ve etkinlik kuramının öncüsü olmuştur. Olabildiğince çok parçanın bir standarda bağlanarak, bunların büyük seriler halinde üretilmesini sağlamak suretiyle, 'ölçek ekonomisi' tarzında verimin artırılması bu üretim biçiminin esasıdır. Fordizmin ilk sistematik kullanımı İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük sıçrama kaydeden silah ve savunma sanayiinde gerçekleşmiş ve bu sektörlerdeki üretimden yüksek verim elde edilmiştir.³.

İşin, art arda gelen işlemler ile büyük üretim biçimleri halinde düzenlenmesi ve bu işlemlerin de ayrıca en yüksek derecede standartlaştırılması gerekmektedir. Fordist kitle üretiminin temel öğeleri ayrıntılı iş bölümü, seri hareket ve sürekliliktir. Makinaların çoğu üretilen standart bir ürün tipine/modeline göre tasarlanmış olduğundan bir modelden ya da ürün tipinden öbürüne geçmek ya çok güç, ya da olanaksız hale gelmiştir. Bu nedenlerle, Fordist üretimde esneklik yoktur, katı bir sistemdir. Ayrıca, üretimin sürekliliği büyük hacimlerde ana stoklar ve iş istasyonları arasında tampon stoklar oluşturarak sağlanmaya çalışıldığından, Fordizmde stok maliyetleri yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Bu tür örgütlenmenin varacağı sonuç, imalat zincir işçiliğidir. Bu kitlesel üretim kuramına eşlik eden ticaret politikası ise piyasaların olabildiğince açılmasıdır. Bu hem iç piyasada yeni toplum katmanları yönünde, hem de bütün dünya ülkelerine dışsattım yönünde bir açılmadır. Çünkü, her işlem için üretim

³ Robert Cox ve Timothy Sinclair, *Approaches to World Order*, (London:Cambridge University Press, 1995), s.276-295

hattına özel amaçlı makina yerleştirilmesinin yüksek maliyeti, üretimin karlı olabilmesi için büyük hacimlerde gerçekleştirilme gerekliliğini doğurmakta, yani ölçek ekonomilerini çok önemli kılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı Fordist modelin popülaritesini arttırmıştır.⁴ Fordizmi merkez alarak yapılan John Maynard Keynes'in ekonomik modeli Avrupa'da uygulanmaya başlandı. Bu model fordizmin pozitif döngüsüne dayanmaktaydı; kitlesel üretim sürecinde ölçek ekonomilerine bağlı olarak artan verimlilik, artan verimlilik sonucu yükselen karlar, karların adilane paylaşımı ile artan alış gücü, artan alış gücü ile artan talep, talebin artması ile artan karlar, artan yatırım ve artan üretkenlik şeklinde bir döngüdür. Bu pozitif döngü ile sağlanacak kalkınma ile devletin sosyal işlevlerini de yerine getirmesi sağlanacaktır.

Gerçekte, Fordizm belli başlı sektörler dışında çok yayılmamıştır.⁵ Buna rağmen, Fordizm çerçevesinde yapılan makro-ekonomik politikalar ile Polanyi'nin de kitabında ele aldığı "Büyük Dönüşüm"⁶ meydana gelmiştir. Avrupa'da gerek sosyal gerekse ekonomik politikalarla devletin müdahalesinin ve yerinin geçmişe oranla oldukça fazla olduğu Keynesci ekonomik politikalar yaygınlaşmış ve bahsedilen pozitif etki gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan kendini göstermiştir.

1960'lardan itibaren Fordist model birçok açıdan oldukça maliyetli olmaya başlamıştır.⁷ Sermaye açısından Fordist model yenilikçi karakterini kaybetmiştir. Refah döneminde oluşturulmuş sosyal hizmetlerin karşılanması bütçelere büyük yük getirmeye ve ekonomiler üzerinde enflasyonist bir baskı yaratmaya başlamıştır.

⁴ Fred L Block, *The Origins of International Economic Disorder*, (Berkeley: University of California Press, 1977), s.1-137.

Bob Jessop, "Fordism and Post-Fordism: A Critical Reformulation", *Journal Of Political Philosophy*, 5;3, (1997), s. 289

⁶ Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic origins of our Time*, (Boston, MA: Beacon Press, 2001), s. 231-269

⁷ Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, (Oxford: Blackwell, 1996), s.154-155.

1960'ların ortalarında başlayan enflasyonist baskılara birde 1970'li yıllardaki petrol krizi eklenince sermaye karlılık peşinde yeni bir yönetime başvurmaya mecburdu.

1.2 Post- Fordizm

Dünya ekonomisinin 1970'lerde girdiği krizle birlikte sınai üretimde gözlenen yeniden yapılanma ve teknolojik dönüşüm, krizin nedenleri, bir kitle üretimi olarak Fordizmin özellikleri ve yeni ortaya çıkan üretim örgütlenmelerinin yapısı hakkında geniş tartışmalara kaynaklık etmiştir. Bu gelişmeleri irdelemeyi ve kuramsallaştırmayı amaçlayan çeşitli çalışmalar, “*neo-Fordizm*”, “*global Fordizm*”, “*post-Fordizm*” ve “*esnek uzmanlık*” gibi kavramlar geliştirmişlerdir.⁸

Post Fordist model, toplum yapısındaki değişim öngörüsünü Fordist yapıdan daha geniş çerçeveye sahip, siyasal ve ekonomik bileşenleri olan bir alana oturtmaktadır. Post Fordizm mikro elektronik ve bilgisayar teknolojilerinde yaşanan ilerlemelere paralel olarak geliştirilen⁹ ve aynı ürün bandında ancak farklı nitelik ve niceliklerde üretime imkan tanıyan esnek mekanik sistemleri kullanıyordu.

1970'lerde ekonomik krizle birlikte ortaya çıkan üretim fazlası, ürün kalitesine daha fazla önem verme gereğini ortaya çıkarmış, bu da tüketim normlarının değişmesine neden olmuştur. Diğer yandan, üretimin uluslararasılaşması ile birlikte dünya pazarına üretim yapmak büyük belirsizlikler içermeye başlamıştır. Çünkü, çok daha farklılaşmış ürünlerin büyük talep dalgalanmalarına maruz kalınmaktadır. Fordist üretim sisteminin katı yapısı böyle bir pazarın gerektirdiği esnekliğe uygun değildir. Bu yüzden de sermaye, içinde bulunduğu krizden yeni iş örgütlenme ilkeleri uygulayarak, Fordizmi

⁸ Charles Sabel, Michael Piore, *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, (New York: Basic Books, 1984)s. 129

⁹ Daha fazla bilgi için Robert Cox ve Timothy Sinclair, *Approaches to World Order*, (London:Cambridge University Press, 1995), s.276-279

daha esnek kılmaya çalışarak ve talep değişikliklerine adapte olabilen yeni üretim sistemleri yaratarak çıkmaya çalışmaktadır.¹⁰

Hem birbirleriyle rekabet eden, hem de uzmanlık ve üretim bilgisi alışverişinde işbirliğine giden küçük ve orta boy işletmelerin oluşturduğu esnek uzmanlık modelinin örneklerine 1970'lerde Kuzey İtalya'da 3. İtalya deneni Bologna bölgesinde ve Güney Almanya'da yaygın olarak rastlanmakta, daha sonra giderek diğer Batı Avrupa ülkelerine de yayıldığı görülmektedir. Bu yeni tür üretim organizasyonu, tasarımcılarla yeniden vasıflandırılmış/zanaatkar bazlı işçilerin işbirliği içinde, genel amaçlı tezgahlarda çok çeşitli mal üretebilme temeline oturmaktadır. Öğrenme, yeni teknolojilere uyarlanabilme, teknolojik yenilikleri hızla adapte edebilme ve yeni teknolojiler yaratabilme bu küçük işletmelerin ortak özelliğini oluşturmaktadır¹¹

Tarihi olarak baktıldığında, esnek uzmanlık biçiminin ortaya çıkışı 1960'ların sonu ve 70'lerin başlarında İtalya'da yaşanan güçlü bir işçi sınıfı mücadelesi dönemine rast gelmektedir. İtalyan sermayesinin bu mücadeleye tepkisi adem-i merkeziyetçi bir üretime geçme şeklinde ortaya çıkmış ve üretimin bir çok bölümü taşeronlara devredilmiştir. İtalyan sermayesi fason üretimle bir yandan maliyetleri düşürürken, bir yandan da örgütlü emek ile direkt çatışmaya girmekten kurtulmuştur. İşverenin güvenini ve mali desteğini kazanmış pek çok işçinin küçük ölçekli üretim birimleri/atölyeler açtığı gözlenmiştir.¹²

Üretimde böyle bir desentralizasyona gidilmesi doğal olarak küçük ölçekli şirketlerin önem kazanmasına yol açmaktadır. Üretimin ortadaki “çekirdek” konumundaki büyük şirketlerle, etraflarında halkalar oluşturan “uydu” konumundaki

¹⁰ Sabel, Piore, *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, s. 56

¹¹ Age. s. 110

¹² Sandro Brusco, “The Emilian Model: Productive Decentralization and Social Integration”, *Cambridge Journal of Economics*, Vol.6, No.2, 1982, s.84

tedarikçi firma ağıları biçimindeki organizasyonunun giderek yaygınlaşmakta olduğu görülmektedir.

İlk zamanlar bu işletmeler daha ilkel ve büyük/çokuluslu şirketlere bağımlı iken, zamanla son teknolojileri çok amaçlı bir şekilde kullanarak ve birbirleriyle işbirliğine giderek değişik mallar, modeller üretilip dünya pazarına ihraç edebilen ve böylece de sürekli değişen talebe kendini kolaylıkla uyarlayabilen bir sanayi ağı oluşturmuşlardır. Ancak bunda kitle üretiminin standart ürün pazarlarının giderek parçalanmasının ve çeşitli sınıflara, yaşa, cinsiyete, hatta değişik ırktan insan gruplarına hitap eden bir mal çeşitlemesinin ortaya çıkmasının büyük bir rolü olmuştur. Böylece küçük işletmeler bu pazarlara girme fırsatı yakalayabilmişlerdir. Aslında, ayrıışmış talebe büyük bir esneklikle cevap verebilme yeteneği, post-Fordist üretimin doğasının kavranmasında anahtar rolü oynamaktadır¹³

Dolayısıyla, 1970'lerden bu yana dünya kapitalizminin yeniden yapılanmasında küçük ölçekli firmalara önemli bir rol düştüğü açıktır. Bu gelişmeye bağılı olarak, çeşitli yazarlar çağdaş ekonomik kalkınmanın motor gücünü çok büyük esnekliğe sahip küçük ölçekli firmaların oluşturduğunu ileri sürmektedirler.¹⁴ Post-Fordist üretim sistemleri - hem küçük işletmeciliğe dayalı esnek uzmanlık, hem de kitle üretimi yapan yalın üretim - küçük ve istikrarsız pazarlara ve değişken tüketici tercihlerine uyum sağlayabilecek esneklikte üretim yapma amacı doğrultusunda, giderek daha yoğun mikroelektronik bazlı teknolojileri üretim sürecine adapte etmektedir. Bir maldan başka bir malın üretimine geçişte çok az ayar süresi gerektiren, işlem süresini büyük ölçüde azaltan, çok çeşitli işler ve ürünler için programlanabilen mikroelektronik bazlı makinalar sisteme büyük bir esneklik sağlamaktadır. Sonuç olarak, satış noktasındaki siparişden üretimdeki çeşitli aşamalara ve oradan tedarikçi firmalara kadar uzanan enformasyon

¹⁴ Sabel, Piore, *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, s. 125

teknolojisi ile kurulan bilgi akışı ve enformasyon ağı, talep yapısı ile bağlantı kurulmasını sağlamakta ve verimliliği büyük ölçüde arttırmaktadır.

1.3. KOBİ'lerin Dünya Ekonomilerindeki Yeri ve Önemi

KOBİ'lerin giderek artan bir önem kazanması yukarıda tarif edilmiş olan Fordizmden Postfordizme geçiş bağlamında değerlendirilmelidir. Ölçek ekonomileri kuramını öğrenerek büyüdüğünü ifade eden E.F. Schumacher, o günlerde modern teknoloji tarafından dikte ettirilen, karşı konulması zor bir eğilimin sanayi kollarını ve şirketleri büyümeye ve/veya birleşmeye teşvik etmesinden sonra, çalışmasını yayınladığı 1970'li yılların başında nispeten küçük ekonomik birimlerin sayısının İngiltere ve Amerika'da arttığından bahsetmektedir.¹⁵

Ancak yukarıda görüldüğü üzere gibi, teknolojik gelişim ölçek ekonomilerindeki kütleli üretimi esnek üretim ile ikame etmiştir. Şirketlerin birleşmesi ve/veya büyümesinin üretimle ilgili maliyetleri azaltacağı düşüncesi, bu maliyetlerin azaltılmasının getirdiği faydaların, büyük ölçekli üretimin neden olduğu diğer maliyetlerle ortadan kaldırılması neticesinde terk edilerek, tüm kayıpları asgari seviyeye indirecek esnek üretim yöntemleri keşfedilerek zaman içerisinde benimsenmiştir. Bahsi geçen bu değişimde teknolojik gelişmenin yanısıra, II.Dünya Savaşı sonrasında sağlanan istikrar düzeyinde etkisi vardır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında ortaya çıkan devasa boyutlardaki talebi karşılamak açısından hayati öneme sahip olan kütleli üretim, savaş ekonomisi dönemlerindeki ihtiyaca cevap verme gerekliliği ortadan kalkınca, yerini daha esnek ve piyasadaki talep kadar üretimi hedefleyen modellere bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Birleşmiş Milletler teşkilatı ve barışı koruma amaçlı diğer tüm teşkilatlanmalar küresel boyuttaki yeni sıcak savaşları, en

azından tam anlamıyla yeni dünya savaşlarını önleyebilmiştir ve bu sayede küresel üretimi gerekli kılan koşullardan birini ortadan kaldıracıbilmiştir. Barış ortamında küçük ve orta büyüklükteki girişimler de ayakta kalma imkanı bulmakla beraber bunun da ötesinde gelişen teknolojinin rüzgarı ile ilerleme sağlayabilmişlerdir. Ekonomide savaş koşullarının getirdiği imkansızlıkların, savaş beklentisinin getirdiği endişelerin ve belirsizliklerin azaldığı, ekonomideki seyrin nispeten daha berrak bir şekilde izlenebildiği, risk ve tehditlerin berrak bir şekilde görülebildiği yapılarda küçük işletmelerin serpilmesinin daha olanaklı olduğu günümüzde de gözlemlenebilen genel geçer bir önermedir.

Küresel boyutta, topyekün savaş koşullarının; yani savaş ekonomisinin, küresel üretimin, hiperenflasyonun geride bırakıldığı İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde KOBİ'ler kendilerini geliştirme ve dolayısı ile ülke ve dünya ekonomisinde pay sahibi olma imkanı bulmuşlardır.

Geride bırakılan yüzyılın büyük bölümünde, toplamda 100 çalışandan azına sahip olmaları nedeni ile "küçük" olarak nitelenen işletmeler sanayileşen dünyada az sayıda idiler. Değınildiği gibi 1970'lerde bu eğilim tersine dönmüş, sanayi devlerinin de kendi küçük birimleri üzerinden üretime başlaması ile ufak çaplı işletmelerin sayısı hızla artmıştır. Uluslar Arası Çalışma Örgütü'nün kaynak sağladığı bir çalışmaya göre 1980 ila 1986 arasında, 500 kişiden az çalışana sahip olan ABD şirketlerinin yarattığı iş olanakları % 10,8 oranında düşüş gösterirken, 100 kişiden az çalışana sahip olan şirketlerin yarattıkları iş olanakları % 7,5 artış göstermiştir.¹⁶

Ülkelerin gelişmeleri ve kalkınmaları o ülke içindeki girişimcilerin artmasıyla doğru orantılıdır. Girişimciler ülkelerinde başarılı oldukları taktirde olumlu katkı

¹⁵ Ernst Friedrich Schumacher, *Economics as if People Mattered*, (London: Bold and Briggs, 1973), s. 68.

¹⁶ Werner Sengenberger, Gary W. Loveman, Michael J. Piore, "The Re-emergence of Small Enterprises: Industrial Restructuring in Industrialized Countries", *Geneva: International Labor Office, International Institute for Labor Studies*, (1990), s.34

sağlamaktadırlar. Bu bağlamda yatırıma ve üretime yönelik uygun ortamlar hazırlandıkça girişimci sayısı artacak, dolayısıyla ülkedeki büyüme ve kalkınma seviyesi de artacaktır. Girişimciler ekonomide oldukça önemli bir yere sahiptirler, “emek, sermaye, tabii faktörler” gibi temel ekonomik faktörlerin girişimciler tarafından işlenmesi ile ortaya somut şeyler çıkacaktır. KOBİ’ler girişimcilerin en önemli kısmını oluşturmaktadır ve hemen hemen tüm ekonomilerde işletmelerin ağırlıklı kısmını KOBİ’ler oluşturmaktadır.

Dünya ekonomisinde 20.yy’ın ortalarına kadar büyük firmaların egemenliği sürmüştür. 1960 ve 1970’lerde dünya ekonomisinde meydana gelen gerek ekonomik gerekse sosyal değişiklikler sonucunda “ölçek ekonomisi”ne ulaşmak, yabancı piyasalardan çıkar sağlamak, teknolojideki yeni düzenleme ve fırsatlardan yararlanmak için gerekliydi. Fakat takip eden yıllarda durum tersine döndü ve büyük firmaların sayıları azalırken küçük ölçekli işletmelerin sayısında ciddi bir artış meydana geldi. 1972 ve 1998 yılları arasındaki dönemde OECD ülkelerindeki girişimcilerin sayısı 29 milyondan 45 milyona çıkmıştır.¹⁷

KOBİ’leri tanımlayan, üzerinde fikir birliğine varılmış, ortak bir ölçüt bulunmamaktadır. KOBİ tanımları ülkeden ülkeye, hatta bazen aynı ülke içinde ve yapılan çalışmanın amacına göre değişmektedir. Dünya üzererinde ortak bir KOBİ tanımına ulaşmanın oldukça güç olmasının en önemli nedeni, kavramı belirleyen özelliklerin işletmenin yerine, zamana ve ortama göre değişmesidir.¹⁸ KOBİ kavramını ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve sektörlerin yapısı doğrudan etkilemektedir.

¹⁷ David B. Audretsch, Roy Thurik, Ingrid Verheul, and Sander Wennekers, “Understanding Entrepreneurship across countries and over Time” *Entrepreneurship: Determinants and Policy in a European-U.S. Comparison*, içinde der. David B. Audretsch, Roy Thurik, Ingrid Verheul, and Sander Wennekers, (Boston:Kluwer Academic Publishers, 2002), s.8

¹⁸Halil Sariaslan, *Türkiye Ekonomisinde KOBİ’ler*, (Ankara: TOBB, 1996), s.4

Dünyada KOBİ tanımında yaygın olarak kullanılan ölçütler; istihdam edilen işgücü sayısı, günlük ciro, satış hasılası, üretim kapasitesi, toplam sermaye, gayri safi gelir, sektör içindeki pazar payı, ihracat-satış oranı, sabit varlıkların toplamı v.b ölçütler kullanılmaktadır. Bunların arasında ölçümünün kolaylığı ve karşılaştırma kolaylığı nedeniyle en yaygın olarak kullanılan istihdam edilen işgücü sayısıdır.

Gelişmiş ülkelerde KOBİ'ler istihdam ve teknolojinin kaynağı ve rekabetin korunmasının temel faktörü olarak kabul edilmekte; bu nedenle KOBİ'leri korumaya ve geliştirmeye yönelik pek çok destek mekanizması bulunmakta ve bu amaçla kurulmuş kamu kuruluşları üretim teknikleri, finansman ve yönetim gibi alanlarda bu işletmelere destek sunmaktadır.

Tüm dünyada KOBİ'lerin önemli olmasının nedenleri arasında güçlü ekonomilerin büyük işletmeler kadar küçük işletmelere de ihtiyacının olduğu görülmektedir. Küçük işletmelerin optimum büyüklüğe ulaşması için resmi ve özel kuruluşların gerekli destekleri sağlamaları, bu şekilde sağlam bir KOBİ yapısı ile iktisadi gelişme, sosyal barış, siyasi istikrarın oluşacağı varsayılmaktadır.

Tablo 1: Bazı ülkelerde KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri

Ülkeler	Tüm İşletmeler içindeki oranı(%)	Toplam İstihdam içindeki oranı(%)	Toplam Yatırım içindeki Oranı(%)	Katma Değer içindeki Payı(%)	Toplam İhracat içindeki Payı(%)	Toplam Kredilerden Aldığı Pay(%)
ABD	99.7	56.6	38	43	32	42.7
Almanya	99	64	44	49	31	*
Japonya	99.4	81.4	40	52	38	50
Fransa	99	67	45	54	26	29
Hollanda	98	57	45	32	38	*
Hindistan	98.6	63	27.8	50	40	15.3
G.Kore	98.8	59	35	35	20	47
Tayland	98	64	*	47	50	*
İngiltere	98.8	36	29.5	25.1	22.2	27.2
Türkiye	99.8	76.7	26.5	38	8*	4*

Kaynak: Halil Sarıaslan: Türkiye Ekonomisinde KOBİ'ler(Ankara:TOBB, 1996), s.9
 (*): Bilgi yok veya güvenilir değil

Tablo 1’de görüldüğü üzere tüm ülkelerdeki işletmelerin %98’den fazlası KOBİ’lerden oluşmaktadır. Toplam İstihdam %50’lerden bir hayli yukarda olduğu görülmekte ve bu kriterde Japonya ve Türkiye’nin en yüksek değerlere sahip olduğu dikkat çekmektedir. Katma değer içindeki payları ise %40–50 arasında bulunmaktadır. KOBİ’ler ABD, Japonya ve AB için ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. KOBİ’ler bağımsız ekonomik birimler olarak mal ve hizmet sunarak ekonomiye katkıda buldukları gibi büyük işletmeler için bir “yan sanayi” görevi de görerek bu işletmelerin gelişimini tamamlamaktadır.¹⁹

1.4 KOBİ’lerin Genel Özellikleri

Dünyada tüm ülkeler KOBİ’lerin öneminin farkına varmıştır. Çünkü KOBİ bir ülkeye istihdam yaratma, bölgesel kalkınma ve yerel kalkınma gibi hem ekonomik hemde sosyal yönden oldukça önemli getirileri vardır. KOBİ’ler dinamik ve esnek yapıları sayesinde ekonomik, toplumsal, teknolojik değişimlere daha hızlı ayak uydurmaktadırlar. KOBİ’lerin genel özelliklerine baktığımızda belli başlı özellikler olarak şunlar sıralanabilir;

- KOBİ’ler daha az yatırım ile daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadırlar.
- Diğer işletmelere oranla daha düşük yatırım maliyetleri ile istihdam imkanı yaratmaktadırlar.
- KOBİ’ler esnek yapıları sayesinde talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum sağlamaktadırlar.
- KOBİ’ler teknolojik yeniliklere diğer işletmelere oranla daha yatkındırlar.
- KOBİ’ler bölgeler arası dengeli kalkınma ve gelir dağılımındaki çarpıklığı giderme konularında önemli role sahiptirler.

¹⁹ Sarıaslan, *Türkiye Ekonomisinde KOBİ’ler*, s.9

- KOBİ'ler ferdi tasarrufların teşvik edilmesi, yönlendirilmesi ve hareketlendirilmesine olanak tanımaktadırlar.
- Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı durumundadırlar.
- KOBİ'ler politik ve sosyal sistemin denge ve istikrarını sağlamaktadırlar.
- KOBİ'ler demokratik ve liberal ekonominin vazgeçilmez unsurlarındandır.
- KOBİ'ler sanayi ve üretinin yaygınlaştırılmasında etkin araç görevine sahiptirler.

1.5 KOBİ'lerin Üstünlükleri Ve Yetersizlikleri:

KOBİ'ler ekonominin vazgeçilmez unsurlarından biridir ve gün geçtikçe daha da önemli hale gelmektedirler. KOBİ'lerin ölçeklerinden ve özelliklerinden kaynaklanan avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır.

Üstünlükleri

- Ulusal ekonomilerin önemli bir bölümüne KOBİ'lerin sahip olmasının nedeni KOBİ'lerin büyük firmalara oranla daha fazla avantaja sahip olması gelmektedir.
- Tüketici tercihlerine daha esnek yaklaşım
- Yeniliklere daha yatkın bulunma
- Teknik yeniliklerde daha fazla verimlilik
- Çalışanlarla daha yakın ilişki
- Üretimdeki boşlukların hızla doldurulması
- Daha az kurmay ve bürokrasi
- Ferdi tasarrufların teşvik edilmesi
- Daha yüksek oranda istihdama katkı
- Büyük firmalara yönelik olumlu etkiler
- Rekabetin teşvik edilmesi

- B6lgeler arası dengeli b6y6meye katkı

Yetersizlikleri

- Yeterli pazar g6c6ne sahip değildirler
- 6retim hacimleri k6ç6kt6r
- Sermaye yetersizliği sebebiyle Teknolojik ilerlemelere ayak uyduramama riski bulunmaktadır.
- Profesyonel elemana rastlamak zordur
- Finansman imkanları sınırlıdır
- Pazar araştırmalarına gereken 6nem yeterince g6sterilmemektedir

BÖLÜM II.

2. AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ POLİTİKALARI VE DESTEK PROGRAMLARI

Ülke ekonomilerinde toplam işletmelerin büyük kısmını oluşturan ve ülke ekonomisine oldukça olumlu katkıları olan KOBİ'ler gerek içinde buldukları durum, gerekse kendi yapıları sebebiyle en çok desteğe ihtiyaç duyan kesimdir. Bu nedenledir ki, gerek AB gerekse diğer ülkeler KOBİ'lere yönelik çeşitli planlar ve programlar ile işletmelerin başarısının artmasını amaçlamaktadırlar.

Ekonomiye olan bütün bu olumlu etkilerine rağmen KOBİ'ler pazardaki aksaklıklardan oldukça çok etkilenmektedirler. KOBİ'ler özellikle kuruluş aşamasında sermaye ve kredilere ulaşmada zorluk çekmektedirler. Sınırlı ulaşım alanları sebebiyle yeniliklere ve teknolojiye ulaşmada sorunlar yaşamaktadırlar. Bu nedenledir ki; Avrupa Komisyonu'nun KOBİ'lere yardımı ekonomik büyüme, iş yaratma açısından olduğu kadar ekonomik ve sosyal uyum açısından da oldukça önemlidir.

Dünya ekonomisinde, 1970'lere kadar KOBİ'ler çok fazla önemsenmemiştir. Ancak 1973'te yaşanan petrol şokundan oldukça fazla etkilenen AB bu dönemde KOBİ'lerin krize rağmen piyasa şartlarına büyük firmalara oranla daha kolay uyum sağladıklarını farketmiş ve bu dönemden itibaren KOBİ'lerin kurulması için teşvikler arttırılmış, mevcut olanların ise modernizasyonu teşvik edilmiştir. 1987 yılından itibaren KOBİ'lere yönelik politikalar Avrupa Tek Pazarı'na KOBİ'lerin uyumlaştırılması amacıyla geliştirilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan işsizlik sorununa bir çare olarak KOBİ'lerin geliştirilmesi görülmüştür.²⁰

²⁰ Ayşe Ege, Şule Eğitim, Ufuk ACAR, *Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Muhtemel Etkiler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*,(Ankara: KOSGEB,1995), s.44

AB'de KOBİ'ler sosyo-ekonomik etkileri nedeniyle büyük önem taşımaktadırlar. KOBİ'ler gerek istihdam yaratmada gerekse ekonomik büyümede oynadıkları rol ile AB'nin gelişmesi ve güçlenmesini sağlayabilmek için AB ve üye ülkeler düzeyinde politikalar geliştirilip uygulanmasına neden olmuştur. KOBİ'lerin geliştirilmesi AB ekonomisinin rekabet olanaklarının, istihdamda büyümenin ve Birlik içindeki ekonomik ve sosyal uyumun artırılması bakımından önemi büyüktür.²¹ AB yapısı nedeniyle üye ülkeler arasındaki sınırları kaldırmış ve tek pazara sahip olmuştur. Bu nedendirki AB'nin ortak bir KOBİ tanımına sahip olması AB içindeki ekonomik politikaların tutarlı ve etkili bir şekilde devam etmesi açısından önemlidir. Bölgesel kalkınma ve araştırma finansmanı konularında ulusal ve AB önlemlerinin birbiri ile uyum içinde olması oldukça önemlidir.²²

Bugün, Avrupa Birliği ekonomisinde KOBİ'ler girişimcilik, yenilik, istihdama yarattıkları etkiler nedeniyle çok önemli bir yere sahiptirler. Genişleme sonrasında 25 üye ülkeye ulaşan AB ekonomisi 23 milyon KOBİ'yi bünyesinde barındırmaktadır. Bu KOBİ'ler 75 milyon kişiye istihdam sağlamakta ve AB içindeki toplam işletmelerin %99'unu oluşturmaktadır.²³ Bu çerçevede Avrupa'nın 90'lı yıllardaki sanayi politikalarını belirlemek amacıyla, Avrupa Konseyi'ne 1991 yılında sunduğu bir raporda Avrupa Komisyonu, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Birlik ekonomisinin gücüne olası katkılarına vurguda bulunmaktaydı. Aralık 1992'de Edinburgh'daki Avrupa Konseyi toplantısına, KOBİ'lere kredi açma süreçlerinin basitleştirilmesi konusunu görüşmek için Avrupa Yatırım Bankası da davet edilmişti. Bu toplantıda Konsey Avrupa Yatırım Bankası'nın, Avrupa Yatırım Fonu'ndan ayrı ve amaçlarından biri de KOBİ'lere kredi ve finansman desteği sağlamak olacak bir kurum

²¹ Ayşe Ege, Ufuk Acar, *Avrupa Topluluğu ile Gümrük Birliği Kapsamında Küçük ve Orta Boy İşletmeler*,(Ankara: KOSGEB,1993) s.48

²² European Commission, The New SME definition User Guide and model declaration, s.6

²³ European Commission ,The New SME Definition User Guide and Model Declaration, http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm , Erişim: 7.05.2005

olarak mevcudiyetini sürdürmesini talep etti.²⁴ Takip eden yıl içerisinde düzenlenen Kopenhag zirvesindeyse, Avrupa Yatırım Bankası'ndan sözkonusu oluşumun kapsamının genişletilmesi talep edildi. Aynı toplantıda Avrupa Konseyi, KOBİ'lere faiz oranları ve teşvikler konularında yardımcı olma kararı aldı.

Ancak, Avrupa Birliği'nin KOBİ'leri destekleme çabalarının ilk örnekleri bunlardan ibaret değildi. Birliğin bu konudaki çok sayıda girişimden biri de KOBİ'lere yük olacak uygulamalar ve düzenlemelerden kaçınılması amacıyla yasama sürecinde bu tür işletmelere danışılması ve daha da ötesinde işletmeleri tek pazar uygulamasına hazırlamak için eğitim programlarının düzenlenmesi idi.

1996 yılında AB, KOBİ tanımları konusunda gerek ulusal gerekse Birlik bazında karışıklığa neden olmamak için yeni bir ortak tanım geliştirmiştir. 1996 yılında Komisyon Tavsiyesi ile ilgili ortak KOBİ tanımı oluşturulmuştur.²⁵ Bu tanım AB içinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Daha sonra 6 Mayıs 2003'te Komisyon 1996 yılından itibaren gerçekleşen ekonomik gelişmeleride göze alarak yeni bir tavsiyede bulunmuş ve 1 Ocak 2005 yılında KOBİ tanımı güncellenmiştir.²⁶ Bu yeni KOBİ tanımı ile girişimcilik, yatırımlar ve büyüme desteklenmektedir. Üye ülkeler açısından bu KOBİ tanımına katılmak gönüllü olsa dahi Komisyon, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonları olabildiğince çok katılımı sağlamaya çalışmaktadırlar. 1 Ocak 2005'te yapılan KOBİ tanımına göre işletmeler üçe ayrılmıştır. Bu ayırım sayesinde işletmelerin ekonomik durumu kesin olarak belirlenecek ve KOBİ olmayanlar ortaya çıkacaktır.

Aşağıdaki Tablo 2'den da görüleceği üzere AB'de KOBİ tanımı; işçi sayısı, ciro, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan ölçütleri kapsamaktadır. Yıllık

²⁵ Komisyon Tavsiyesi 96/280/EC 3 Nisan 1996 orta ve küçük işletmelerin tanımı, Official Journal L107,p.4-9, 30 Nisan 1996

²⁶ Komisyon Tavsiyesi 2003/361/EC 6 Mayıs 2003 orta ve küçük işletmelerin tanımı, Official Journal L124,p.36-41, 20 Mayıs 2003

ciro ve bilanço ölçütlerinden sadece birisini sağlamak bir işletmenin KOBİ olarak kabul edilmesi için yeterli sayılmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise ticaret ve dağıtım sektörlerinin yıllık cirolarının imalat sektörüne göre daha fazla olması ve dolayısı ile sektörler arası eşitliğin sağlanarak KOBİ olmanın ölçütlerinin buna göre belirlenmesidir. Bir işletme bir muhasebe dönemi başında KOBİ olarak kabul edildikten sonra iki muhasebe dönemi bu standartları koruyamasa bile KOBİ sayılmaktadır. KOBİ sıfatı iki muhasebe dönemi sonunda kaybedilmektedir.²⁷

Tablo 2: AB’de KOBİ Tanımı

KOBİ Tanımı	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro	Veya	Bilanço
Mikro Ölçekli İşletme	10'dan az	2 milyon Euro'ya kadar		2 milyon Euro'ya kadar
Küçük Ölçekli İşletme	50'den az	10 milyon Euro'ya kadar		10 milyon Euro'ya kadar
Orta Ölçekli İşletme	250'den az	50 milyon Euro'ya kadar		43 milyon Euro'ya kadar

Kaynak: The Activities of the European Union for Small and Medium- Sized Enterprises (SMEs) SME Envoy Report, 2005

Genelde KOBİ’lerin büyük bölümü özerktir; yani hisselerin veya sermayesinin %25’den fazlası büyük bir grup veya birkaç grup tarafından sahip olunmayan işletmelerdir.²⁸ Eğer işletmenin sermaye sahipleri, kamu yatırım ortaklıkları, risk sermayesi şirketleri veya kurumsal yatırımcılar ise yada işletmenin ortakları üniversiteler veya kar gütmeyen araştırma kuruluşları ise; ya da kurumsal yatırımcıların (bölgesel kalkınma fonları da dahil) işletme içindeki ortaklık payları %25, %50 arasında ise işletmenin özerkliğini değiştirmemektedir. Ortak işletmeler; ortak işletmeler birbirlerinin hisselerinin veya sermayelerinin %25-%50’sine sahip işletmelerdir. Bağlı

²⁷ European Commission, The New SME definition User Guide and model declaration, , s.16

işletmeler; işletmelerin birbirlerinin hisselerinin %50'sinden fazla hisselerine veya sermayelerine sahip işletmelerdir. Özerk işletmelerde belirtilen istisnalar dışında, bir işletme %25'ten fazla hisse senedi veya sermaye sahibi ise o işletme bir KOBİ olarak kabul edilmemektedir.

2.1 AB'de KOBİ Politikaları

Her ne kadar AB düzeyinde bir KOBİ tanımı yapılması ancak 1996 yılında mümkün olmuşsa da, gerçekte AB'nin 1980'lerden itibaren yürüttüğü ve geliştirdiği bir dizi KOBİ politikası enstrümanı vardır. Bütün bu politikaların gözönünde tuttuğu iki temel unsur, AB üye ülke pazarlarının harmonizasyonu ve AB'nin uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini ve girişimciliğini arttırmaktır.

Ancak, global bir bakışla AB'nin KOBİ politikaları oldukça dağınık olduğu görülmektedir. Genel ekonomi politikaları arasına sıkışmış KOBİ politikaları olduğu gibi, sadece KOBİ'ler için yapılmış ekonomi politikaları da vardır. Örneğin aşağıda incelenecek olan İşletme Politikası, KOBİ'lere değinen bir genel ekonomi politikası iken, Bütünleştirilmiş Program sadece KOBİ'lere yönelik özel bir ekonomi politikasıdır. Bütün bu çeşitliliklere rağmen AB'nin bazı temel hedeflerini koruduğunu ve dağınık görünen politikaları ve yürütme ajanlarını koordine etme çabası içinde olduğu da hatırlanmalıdır.

AB'nin KOBİ'lere yönelik ilk politikası Küçük İşletmeler Sanayi yılı olan 1983 yılında yapılan Eylem Planıdır. Eylem Planının ardından KOBİ'lerin gelişmesine yönelik hedefleri belirlemek amacıyla 1986 yılında bir "Görev Gücü" oluşturulmuştur. AB'nin işletmelere yönelik politikaları 1989 yılında Görev Gücü'nün Komisyon

²⁸ Uğur Özgöker, Talat Saral, *Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler: Seminer 6-7 Mart 1999*, (İstanbul: Türkiye Avrupa Birliği derneği İstanbul Şubesi Yayınları, 2000), s.3

bünyesinde işletme politikasından sorumlu yeni bir Genel Müdürlük (Directorate General 23) oluşturulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır.²⁹

1986 yılında oluşturulan bu “Görev Gücü”nün raporları doğrultusunda 1993 yılında AB’nin İşletme Politikası oluşturulmuştur.

1993 yılındaki “Büyüme Rekabet Gücü ve İstihdam” adındaki Beyaz Kitap’ta AB devlet yardımlarının kısa ve orta dönemdeki politika ve stratejileri belirlenmiştir. Bu raporda Avrupa ekonomisinin ve KOBİ’lerin dünya ekonomisindeki değişikliklere adapte edilmesi ve yeni iş imkanları yaratılmasının gerekliliğine değinilmiştir.³⁰ AB’nin KOBİ’lere yönelik işletme politikası bütünleştirilmiş program çerçevesinde uygulanmaktadır.

Bütünleştirilmiş Program’ın amacı KOBİ’lere yönelik bütün faaliyetlerin genel bir çerçeve içinde toplanarak uyumlu olmalarını sağlamaktır. AB 1994 ve 1996 yıllarında iki adet Bütünleştirilmiş Program yayınlamıştır.

2000 yılında düzenlenen Lizbon Zirvesinde yenilikçi işletmeler ve özellikle KOBİ’lerin kurulmasına ve gelişimine uygun ortam yaratılmasını hedefleyen bir strateji ortaya konmuştur.

2004 yılında ikinci Eylem Planı ve akabinde ikinci “Görev Gücü” oluşturulmuştur. Eylem Planı’nın temel amacı daha fazla kişinin girişimciliğe yönelmesi ve var olan girişimcilerin kendi kapasitelerinin farkına varmaları olarak özetlenebilir. Eylem Planı ile AB ve üye devletlerin başarması gereken sosyal hedefler 5 stratejik alanda belirlenmiştir:³¹

- Daha fazla insana eğitim ve sunulacak teşviklerle girişimcilik hakkında bilgi verilmeli ve girişimci becerileri kazanma şansı verilmelidir.

²⁹ AB KOBİ Destek Politikası, <http://www.deltur.cec.eu.int/abkobi.rtf>, Erişim Tarihi:12.01.2005, s:2

³⁰ Askeri Aslan, “Avrupa Birliği’nde KOBİ’lere Yönelik Uygulanan Politikalar ve Türkiye’deki KOBİ’lerin Rekabet Gücünün Artırılması Açısından Alınabilecek Önlemler”, *İGEME’den Bakış Dergisi(Ekim-Aralık)*, (2000), s:16,47

³¹Age;s17

- Yeni girişimcilerin risk alabilecekleri ortamlar sağlanmalı ve gereksiz engellerle karşılaşmaları engellenmelidir.
- Tüm sektörlerdeki girişimciler için özellikle sınır ötesi ticaret yapanlara en yüksek düzeyde yardım sağlanmalıdır.
- Yasa ve mevzuatların KOBİ'ler lehinde düzenlenmesi

Güncel önemi sebebiyle aşağıda öncelikle Lizbon Zirvesi incelenecek, ardından bütünleştirilmiş program ve enstrümanlarından bahsedilecektir.

2.1.1 Lizbon Zirvesi ve Sonrası

23-24 Mart 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Lizbon Avrupa Konseyi'nin toplanma amacı Başkanlık Sonuçları Belgesi'nde şu şekilde belirtilmiştir: "Avrupa Birliği Konseyi bilgiye dayalı ekonominin parçası olarak istihdamı, ekonomik reformları ve toplumsal uzlaşmayı güçlendirmek üzere Birlik için yeni bir stratejik hedef üzerinde anlaşmaya varmak amacıyla 23-24 Mart 2000 tarihlerinde Lizbon'da özel bir toplantı düzenlemiştir."

Söz konusu toplantıda, 10 yıllık bir hedef ortaya konulmuştur: "Daha çok sayıda ve daha nitelikli istihdam ve daha büyük toplumsal uzlaşmayla, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilecek, bilgiye dayalı dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomisi olmak."³² Lizbon Zirvesinde Avrupa Şartında belirlenen tedbirler aracılığıyla yenilikçi işletmeler ve özellikle KOBİ'lerin kurulmasına ve gelişimine uygun ortam yaratılmasını hedefleyen bir strateji belirlenmiştir. Avrupa Birliği Konseyi Lizbon Zirvesi'nde 2001 yılında benimsediği kalkınma stratejisine ek olarak yeni bir çevresel

³² Wim Kok, "Facing The Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment", (http://europa.eu.int/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf), Erişim Tarihi: 19.10.2005

ortam eklemiştir. Konsey 2010 yılına kadar hedeflenen 15 milyon yeni istihdam yaratmak amacıyla radikal değişikliklere gitmeyi kararlaştırmıştır.³³

Zirve’de ayrıca %61 olan istihdam oranının 2010 yılında %70’e, %51 olan kadın istihdam oranının ise %60’ın üzerine çıkarılması benimsenmiştir.³⁴ (Stockholm Zirvesi’nde ise bu hedeflere iki ara, bir de ilave hedef konmuştur: 2005 yılında istihdam oranının genelde %67, kadınlarda %57; yaşlı istihdam oranının ise 2010’da %50 olması.)

Bu kapsamda, bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna geçiş için gerekli hazırlıkların yapılmasını; rekabet gücü için gerekli olan ekonomik reformların gerçekleştirilmesini, kişilere yatırım yapılarak Avrupa Sosyal Modeli’nin modernize edilmesini ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için uygun makro-ekonomik politikaların uygulanmasını hedefleyen kapsamlı bir strateji ve bununla bağlantılı daha önce yukarıda bahsedilen eylem planı benimsenmiştir.

Lizbon Zirvesinde, Avrupa’da girişimcilik ve yenilikçilik teşvik edilerek Avrupa Birliğinin dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline getirileceği ve bunun sonucunda sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ile daha çok ve daha iyi istihdam imkanlarının yaratılarak sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.³⁵

Bu amaçları gerçekleştirebilmek için Avrupa’nın daha girişimci ve yenilikçi olması, KOBİ’lerde ekonominin daha geleneksel sektörlerinde özellikle hizmet sektöründe yeni iş alanlarının oluşturulması gerekmektedir.³⁶

³³ European Charter for Small Enterprises,s:1-5

³⁴ Commission of the European Communities, *eEurope 2002 An Information Society For All Draft Action Plan* prepared by the European Commission for the European Council in Feira 19-20 June 2000, Brussels, 24.5.2000 COM (2000) 330 final, s. 12

³⁵ European Commission, Observatory of European SMEs, *Business Demography in Europa*, 2002/No:5, http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/analysis/doc/smes_observatory_2002_report5_en.pdf Erişim Tarihi: 13.09.05, s.9

³⁶ Commission of European Communities, *Communication From The Commission, Challenges for Enterprise Policy in Knowledge Driven Economy Proposal For a Council Decision On a Multiannual Programme For Enterprise And*

Küreselleşme ve ekonomideki giderek yoğunlaşan rekabet ortamı sebebiyle işletmelerde hızlı bir yapısal değişim gerekliliği ortaya çıkmıştır. AB düzeyinde bu değişimler ve gelişmelerin üstesinden gelebilmek için yeni girişimcilik politikaları oluşturulmuştur. Bu politikalar işletmelerin büyüme ve gelişmesine ölçek, hukuki statü, sektör ya da faaliyet gösterilen yerden bağımsız olarak destek vermektedir. Bu politikaların temel amacı girişimci yapıya sahip olan herkesin geçerli ve uygun imkanlardan yararlanarak uygun koşullarda gerçekleştirilmesi olarak özetlenebilir.³⁷

Lizbon Zirvesinde girişimciliği desteklemek amacıyla bir takım yeni sistematik yaklaşımlar oluşmuştur. Bunlardan birincisi, ekonomide işletmelerin risk alma konusunda cesaretlendirilmelerinin gerekliliği, ikincisi, etkin AR-GE ve risk sermayesi politikaları ile desteklenen işletmelerin kurulmasının gerekliliği, üçüncüsü ise işletmelerin ürün ve hizmetlerini satmak için etkin şekilde küresel ve iç pazarlara girebilmelerinin gerekliliğidir.³⁸

Lizbon Zirvesinde ortaya konan yapısal reformlar etkili bir girişimcilik ve daha iyi bir rekabet ortamının geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu faaliyetler ekonomik politikaların temel noktalarının ortaya konmasını, ülkeler arasındaki ekonomik politikaların koordinasyonunu ve Avrupalı kurumlar arasında işbirliğini amaçlamaktadır.³⁹

Lizbon Zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşmak için izlenecek genel strateji aşağıdaki hususları içermektedir:

- Bilgi toplumu ve ARGE için daha iyi politikaların yanı sıra, rekabet gücü ve yenilik için yapısal reform sürecini hızlandırarak ve iç pazarı bütünleştirerek bilgiye dayalı bir ekonomiye ve topluma geçişi hazırlamak;

Entrepreneurship (2001-2005), COM (2000)256 Final/2, Brussels 11.05.2000, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0256:FIN:EN:PDF> , Erişim Tarihi: 13.09.2005, s.2

³⁸ Age,s.2

³⁹ Age, s.3

- Avrupa sosyal modelini modernleştirmek, insanlara yatırım yapmak ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele etmek;
- Uygun bir makroekonomik politika bileşimi uygulayarak sağlıklı bir ekonomik görünüm ve olumlu büyüme perspektiflerini sürdürmek.

Bu bağlamda, Lizbon stratejisine ulaşma sürecinde kaydedilen gelişmeleri izlemek amacıyla her yıl baharda ekonomik ve sosyal sorunların görüşüldüğü Avrupa Konseyi toplantıları düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Lizbon Stratejisi için öngörülen on yıllık sürenin yarısının dolmasına rağmen kaydedilen ilerlemeler ve eksiklikler, AB ülkelerinde ciddi tartışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

AB üyesi ülkeler 19-20 Haziran 2000 tarihlerinde gerçekleşen Feira Zirvesinde, Lizbon zirvesinde kararlaştırılan hedefler ve stratejilere paralel olarak, KOBİ'ler ile ilgili ortak bir bakış açısı ve politika oluşturmak amacıyla bir sözleşme yayınlamışlardır. Avrupa Küçük Ölçekli İşletmeler Bildirgesi ile küçük işletmelerin ihtiyaçları dikkate alınarak 10 temel alanda çalışma yapılacağı belirtilmiştir.⁴⁰

- Girişimciliğin eğitimi ve öğretimi,
- İş kurmanın daha ucuz ve daha hızlı hale getirilmesi,
- Yasaların ve Mevzuat düzenlemelerinin daha iyi bir şekilde yapılması,
- Ustalık eğitiminin gerçekleştirilmesi,
- Elektronik ortamda anında işlem imkanının gerçekleştirilmesi,
- Tek pazarın ötesinde daha fazla yapılabilecek olanlar,
- Vergilendirme ve finansal konular,
- Küçük işletmelerin teknolojik kapasitesinin desteklenmesi,
- Başarılı e- ticaret modelleri ve üst sınıf küçük işletmelerin desteklenmesi,

- Gerek AB gerekse ulusal platformda KOBİ'lerin daha etkin ve güçlü temsil edilmesi.

1 Mayıs 2004'te tarihinin en büyük genişlemesini yaşayan AB nüfusu %20'lik bir artışla 378 milyondan 450 milyona çıkmıştır. Bu nüfusla Birlik ABD nüfusunu 160 milyon geride bırakmıştır. Genişleme; AB ekonomisine ve işletmelerine belli bir dinamizm getirmiştir. Ancak yeni AB ülkeleri arasında bulunan sosyo-ekonomik farklılıklar bazı reformların hayata geçirilmesini de zorunlu kılmaktadır.⁴¹

Öte yandan izlenen ekonomi politikalarının hedeflerine ulaşmadığı da görülmektedir. Örneğin, AB İstatistik Enstitüsü Eurostat'ın verilerine göre Eylül ayında işsizlik oranı AB-25'te ise bu oran % 7,6 olarak tespit edilmiştir, AB-25'te ise 19,2 milyon işsiz bulunmaktadır. Eylül ayı rakamlarına göre işsizlik oranının en düşük olduğu ülkeler Lüksemburg (%4.3), İrlanda (%4.4), Avusturya (%4.5) iken en yüksek olduğu ülkeler Polonya (%19.4), Slovakya (%17,1), İspanya (%10.6) ve Litvanya (%10.4)'dır. Eurostat'ın Eylül ayında yaptığı açıklamaya göre 25 üyeli AB'de 15-64 yaş arası nüfusun toplam istihdam oranı %63'dür.⁴²

Benzeri bir biçimde beş yıl önceki Lizbon Zirve'sindeki beklentilerin aksine, ABD ve AB ekonomileri arasındaki fark kapanmamıştır. Avrupa ekonomisi bugün ne yazık ki iyi durumda değildir. Büyüme oranları son yıllarda hayal kırıklığı yaratmıştır. AB ekonomisinde 2004 yılı Temmuz-Eylül döneminde yalnızca binde 3 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Büyüme hızının son 15 yıldır ABD ekonomisinin gerisinde seyretmektedir. AB'deki istihdam oranı ve verimlilik düzeyi de ABD'den daha düşüktür. 2002 yılı itibariyle ABD'de çalışma çağında bulunana her yüz kişiden 75'i istihdam edilirken, AB'de 63.4'tür. AB'nin ABD rakamına ulaşabilmesi için bugün

⁴⁰ European Commission, Green Paper: Entrepreneurship in Europe, Brussels, 21.01.2003 http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/gpr/2003/com2003_0027en01.pdf Erişim Tarihi: 12.03.2005, s.5

⁴¹ Kok, "Facing The Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment", s.13

⁴² Age 13

istihdam ettiğinden 17 milyondan daha fazla kişiye iş bulması gerekmektedir. ABD çalışan bir işçi AB’de çalışan bir işçiden yılda 211 saat daha fazla çalışmaktadır. Diğer taraftan AB’de verimlilik ABD’den; çalışan kişi başına %23, çalışılan saat başına ise %10 daha azdır.

Ayrıca, Avrupa, iş yapmak için çekici bir yer olma özelliğini de kaybetmeye başlamıştır. AB’nin sosyal devlet olma çabaları dolayısıyla (vergi , sigorta vs.) meydana gelen yüksek maliyetli düzenlemeler, Avrupa’da girişim faaliyetlerinin azalmasına neden olmaktadır.⁴³

Bu tablo, yapılan bütün girişimlere rağmen, AB’nin küreselleşmenin zorunlu kıldığı değişimi tetiklemekte zorlandığını göstermektedir. Avrupa iş dünyasından ise “Avrupa değişmeli” sesleri yükselmiştir. Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği (UNICE) düzenlediği çeşitli etkinliklerde, yayınladığı basın bildirimlerinde Avrupa’nın, ekonomik ve sosyal modellerini modernize etmek, rekabet gücü kazanmak için bütünsel bir strateji yaratmaya ihtiyacı olduğunu vurgulamakta; “Siyasetçilerin en önemli sorumluluğu değişimin itici gücü olmaktır” sloganıyla AB kurumlarına ve hükümetlerine mesaj yollamaktadır.

Yaşanan gelişmeler ve tartışmalar gerek Birliği, gerek üye ülkeleri Lizbon Stratejisi’nin içerdiği hedeflere ulaşmak için çözüm yolları aramaya itmektir. Hollanda Eski Başbakanı Wim Kok başkanlığında bir Görev Gücü tarafından hazırlanan ve 12 Aralık 2003 tarihli Avrupa Birliği Konseyi Brüksel Zirvesi’ne sunulan “İşler, İşler, İşler” başlıklı Rapor 2010 yılına odaklı Lizbon hedeflerinin tekrarı niteliğindedir.⁴⁴ Raporda istihdama ilişkin gerekli reformların uygulamasının hızlandırılması gerektiğinin altı çizilmiş; AB istihdam performansının iyileştirilmesi ve

⁴³ Age 14

⁴⁴ Council of European Union, Brussels European Council 12-13 December 2003 Presidency Conclusions, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/78364.pdf

verimliliğin artırılması için gerçekleştirilmesi gereken dört temel değişim belirlenmiştir.

Bunlar⁴⁵

- Çalışanların ve işletmelerin uyum sağlama kapasitelerinin arttırılması
- İş piyasasında daha fazla kişinin çekilmesi
- İnsan sermayesinde daha fazla kişinin çekilmesi
- Daha iyi yönetim yoluyla reformların etkin uygulanmasının sağlanması

eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve hayat boyu eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yatırımları ön plana çıkarmaktadır.

Avrupa Birliği Konseyi'nin 25-26 Mart 2004 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde, "sürdürülebilir büyüme" ve "daha çok ve daha nitelikli istihdam" olmak üzere iki konu üzerinde yoğunlaşmış ve Lizbon sürecinin geçerliliği ile öneminin hala devam ettiği vurgulanmıştır. Zirve'de 2005 yılında, Lizbon hedeflerinde gelinen nokta ile ilgili bir ara dönem değerlendirmesi yapılmasına karar verilmiştir.⁴⁶

Wim Kok başkanlığındaki Görev Gücü 3 Kasım 2004'te AB Komisyonu'na "Büyüme ve İstihdam İçin Lizbon Stratejisi" başlıklı bir rapor sunmuştur. Kok Raporu olarak da anılan bu Rapor'da; Avrupa Birliği'nde, Lizbon Stratejisinin kabulünden bugüne kadar geçen 4 yıllık süre içerisinde gerçekleşen ilerlemenin ümit verici olmadığı belirtilmiş, bu durumun nedenleri arasında ise öncelikle üye ülkelerin siyasi desteğinin eksikliği olmak üzere, strateji gündeminin çok yoğun olması, eşgüdüm yetersizliği ve önceliklerin çatışması gösterilmiştir.⁴⁷

Kok Raporunda beş politika alanına dair öneriler sunulmuştur.⁴⁸

- "Girişimcilik Ortamının İyileştirilmesi" için rekabetçiliğin korunması ve sürdürülebilir kalkınma için yasal düzenlemeler öncesinde etki değerlendirmesi

⁴⁵ The Entrepreneurship The Newsmagazine of the Small And Medium Entrepreneurs Union of the European People's Party, s.2-4

⁴⁶ Council of European Union, Brussels European Council 25-26 March 2004 Presidency Conclusions, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/79696.pdf

yapılması; iş kurma maliyetlerinin azaltılması, firmaların karşılaştığı bürokratik sorunların giderilmesi;

- “Tek Pazar” doğru işleyen bir ortak pazar AB ekonomisinin büyümesi ve dünya ekonomisindeki rekabeti için vazgeçilmez bir şarttır. Bu nedendir ki girişimcilik konusunda özellikle yeni iş kurulmalarında daha çok destek destek sağlanması;
- “Esnek ve Kapsayıcı İstihdam Piyasası” için 2003 AB İstihdam Çalışma Grubu’nun önerilerinin uygulanması; hayat boyu eğitim için ulusal planların 2005’e kadar oluşturulması; 2006’ya kadar yaşlanma ile ilgili bir strateji hazırlanması;
- “Altyapı Sistemleri ve Enerji” Avrupanın en kısa zamanda Trans- Avrupa Ağını kurarak mevcut sistemin eksikliğinden kaynaklanan maliyetlerini azaltılması gerekliliği;
- “Bilgi Toplumu” Araştırma ve Geliştirme ekonomik hareketliğin sağlanması açısından vazgeçilmez unsurlardır. AB GSYİH’nin %3’ünü bu konuya aktarmalıdır.

Raporda Lizbon Stratejisi’nin etkin bir biçimde uygulanması için sunulan genel öneriler arasında ise:⁴⁹

- Ekonomik büyüme ve istihdam konuları üzerine odaklanması;
- AB bütçesinin Lizbon Stratejisi gereksinimlerine göre yeniden düzenlenmesi;
- Avrupa Parlamentosu’nda bir Lizbon Komitesi kurulması,
- Kamu, sosyal partnerler, vatandaşlar gibi ilgili taraflarla ortaklık kurulması bulunmaktadır.

⁴⁷ Age, s.2-4

⁴⁸ Age, s.5

⁴⁹ Kok, “Facing The Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment”, s.47

“Lizbon Stratejisi hedeflerine ulaşmak için belirlenen 2010 tarihinin ertelenerek zaman kazanılması” fikrine de soğuk bakılan raporda: “2010 tarihi ertelenmemelidir. Lizbon 2010’da sona eren bir strateji olarak da algılanmamalıdır. 2010’da bütün hedefler gerçekleştirilse bile yüksek rekabet güçlü ve katma değerli, düşük işsizlik oranlı ekonominin geleceği güvence altına alınmalıdır” görüşü savunulmaktadır.

Lizbon Stratejisinin ardından yayınlanan raporlar ve hedeflenen sürenin yarısının bittiği göze alındığında AB’nin hedefin oldukça gerisinde kaldığı ve Lizbon Stratejisinin gerçekçi bir hedef olmaktan çıkmış olduğunu görmekteyiz.

2.1.2 Bütünleştirilmiş Program

Bütünleştirilmiş Program’ın amacı KOBİ’lere yönelik bütün faaliyetlerin genel bir çerçeve içinde toplanarak uyumlu olmalarını sağlamaktır. KOBİ’lere yönelik bu program ile Birlik düzeyinde veya ulusal ya da bölgesel düzeyde KOBİ’lerin gelişimiyle ilgili tüm taraflarca yürütülecek, (1) İyi Uygulamaların Karşılıklı Değişimi (üye devletlerle uyumlu hareketler), (2) Çok Yıllı Program ve (3) Diğer Birlik Politikaları kapsamında girişilen faaliyetler olmak üzere üç eylem gurubunu içermektedir.

Avrupa Birliği 1994 ve 1996 yıllarında iki adet Bütünleştirilmiş Program yayınlamıştır. 1994 Bütünleştirilmiş Programı çeşitli Topluluk Programları ile KOBİ’ler yararına Topluluk Eylemleri ile ilgili çerçeve çizmeye çalışan ilk programdır. Bu program ile Büyüme, İstihdam ve Rekabet Gücü konusunda Topluluğun tutumu resmi olarak belirlenmiştir. Daha sonra 1995 Madrid Zirvesi’nde sunulan KOBİ Politikası Belgesinde ise KOBİ’ler yararına daha iddali bir politika gerçekleştirilmiştir. Böylece güncellenmiş Bütünleştirilmiş Program (1996) özellikle Madrid Zirvesinde belirlenen öncelikleri içeren, İstihdam için Avrupa Güvenlik Paketi ve Floransa Avrupa Zirvesi’nde

belirlenen sonuçları içeren yeni bir yapıya kavuşmuştur. 1996 Güncellenmiş Bütünleştirilmiş Programın amacı;⁵⁰

- İşletmelerin içinde bulunduğu idari ve düzenleyici ortamın basitleştirilmesi ve geliştirilmesi,
- KOBİ'ler için mali ve finansal ortamın geliştirilmesi,
- Özellikle daha iyi bilgi hizmetleri yoluyla KOBİ'lerin stratejilerini Avrupalılaştırmalarına ve uluslararasılaştırmalarına yardımcı olunması,
- KOBİ rekabet gücünün artırılması ve bunların araştırma, yenilik, bilişim teknolojisi ve eğitimden daha iyi yararlanmasının sağlanması,
- Girişimciliğin özendirilmesi ve özel hedef gruplarının desteklenmesi

Bu hedeflere ulaşılması için Entegre Program'da üç tür eylem öngörülmektedir.⁵¹

- Çok Yıllık İşletme Programları
- Üye Devletlerle koordine eylem: KOBİ'lerin bilgi toplumundan yararlanması, girişimcilik forumu, zanaat sektörü ve küçük işletmeler forumu, ticaret forumu,
- Avrupa Birliği'nin katkıları ile diğer AB politikaları çerçevesinde geliştirilen önlemler: İç Pazar Mevzuatının Basitleştirilmesi (SLIM), İstihdam İçin Kredi Garantileri (ELISE), KOBİ'ler için Avrupa Yatırım Fonu desteği, EURO'nun tedavüle sokulması, AB içindeki uluslar-ötesi yatırımlar için araçlar, uluslararası işbirliği için destek, KOBİ'lerde yenilikçi uygulamalar, piyasaya yönelik teknolojilerin geliştirilmesi.

Bütünleştirilmiş Program AB veya üye ülke düzeyinde alınan önlemlerin yerine geçmemekte veya bu önlemlerle ilgili karar verme sürecine müdahale etmemektedir. Aşağıda bütünleştirilmiş programın eylemlerinden biri olan çok yıllık programlardan detaylı bir şekilde bahsedilecektir.

⁵⁰ Meral Sayın, Mustafa Akan Fazılıoğlu, *Avrupa Birliği'nde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik*

KOBİ'lere Yönelik Çok Yıllı Programlar

Çok Yıllı Program yukarıda değinmiş oldunan Bütünleştirilmiş Programın çerçevesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Günümüze dek üç adet çok yıllık Program uygulanmıştır. Bunlar 1997–2000 yıllarını kapsayan III. Çok Yıllı Program, 2001–2005 yıllarını kapsayan Çok yıllık Program ve günümüzde geçerliliğini koruyan 2006–2010 Çok Yıllı Programıdır.

Çok Yıllı Programların hedefleri Bütünleştirilmiş Programla aynı olmakla beraber KOBİ Politika araçlarının geliştirilmesini de kapsamaktadır. Nisan 1999'da sunulan 1997–2000 Çok yıllık programının genel değerlendirmesine ilişkin raporda geçen süre içinde “politika geliştirme” amacına yönelik yeterli kaynak ayrılmadığı, ortak eylemler ve BEST uygulamalarının başarılı olduğu dolayısıyla devam edilmesinin gerekliliği, Avrupa Birliği Merkezleri'nin oldukça fazla ilgi gördüğü ve ulusal KOBİ Geliştirme Kurumlarıyla entegrasyonları durumunda başarılarının artacağına gözlemlendiği belirtilmiştir.

2001–2005 Çok Yıllı Programının hedefleri daha önce yukarıdada bahsedilen Avrupa Küçük Ölçekli İşletmeler Bildirgesi'nin hedefleriyle örtüşmektedir.⁵² Bu program girişimciliğe yönelik politikaların, AB finansal araçlarının kullanılmasını ve Avrupa iş destek ağlarının geliştirilmesini esas almaktadır. Fakat bu program çerçevesinde Avrupalı işletmelerin ve girişimcilerinin rekabet gücünü etkileyebilecek sanayi ve yenilikçilik politikalarının eksikliğini hissedilmektedir. 2001–2005 Çok Yıllı Programı'nın hedefleri aşağıda sıralanan etkinlikler dahilinde gerçekleştirilmiştir.⁵³

Araçları,(Ankara: KOSGEB,1997) s:5

⁵¹ Age,s.5

⁵² Multiannual Programme For Enterprise & Entrepreneurship, In Particular For Small And Medium-Sized Enterprises 2001-2005, İşletmelerin büyümesini sağlanması ve rekabet gücünü artırılması, Girişimciliğin teşvik edilmesi, İşe yönelik idari ve hukuki ortamın yalınlaştırılması, Firmaların finansmana erişiminin kolaylaştırılması, İş destek hizmetlerinin, programlarının ve ağlarının daha erişilebilir kılması

⁵³Age, s. 14

- Avrupa Birliği Bilgi Merkezleri (AABM): Avrupa Komisyonu tarafından kurulmuş her tür işletmenin, özellikle KOBİ’lerin, AB ile ilgili konularda her tür bilgi, üzüm ve işletmelerin bilgilendirilmesini sağlayan bir bilgi ağıdır.
- Finansal Araçlar: Avrupa Yatırım Fonu⁵⁴ tarafından desteklenen, finansal pazarların açık bıraktığı boşlukları doldurmak üzere tasarlanan programlar bütünüdür. Söz konusu programlar, tüm işletmelerin özellikle de KOBİ’lerin içinde bulunduğu finansal çevrenin iyileştirilmesine yönelik tasarlanmıştır.
 1. Avrupa Teknoloji Programı (ETF) “Başlatma Programı”>: AB lkelerinde yeni istihdam alanlarının yaratılması amacıyla kk ölçekli işletmelerde risk sermayesi fonlarına yatırım yapmaktadır.⁵⁵
 2. KOBİ Garanti Programı: Bu program 1998’de başlatılmış, 2001-2005 çok Yıllı Programı ile sadece AB yesi ülkeler değil, Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve EFTA lkelerinde içine almaktadır. KOBİ Garanti Programı ile Avrupa’da istihdam yaratma potansiyeli olan ufak firmaların borç yoluyla finansman sağlamalarını kolaylaştırmak için oluşturulmuş bir programdır.⁵⁶
 3. Çekirdek Sermaye Eylemi (CREA): Büyüme ve istihdam yaratma potansiyeline sahip yenilikçi kk işletmelerin çekirdek sermaye fonlarına erişimini kolaylaştırmak ve zsermaye finansmanı sağlamalarına yardımcı olmayı hedeflemektedirler. Bu program, EIF’nin ortak olduğu destekleme birimleri veya benzer çekirdek organizasyonlara (diğer uzun vadeli yatırımcıların bulunması gibi)

⁵⁴ Daha fazla bilgi için bakınız www.eif.org

⁵⁵ Access to Finance: Equity - ETF Start-up,

http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/financing/equity_etf_start-up.htm,

⁵⁶ EIF Annual Report 2004, http://www.eif.org/Attachments/pub_corporate/eif_ar2004_en.pdf Erişim Tarihi: 10.04.2005, s: 11

uzun vadeli destekler sağlamaktadır. 2001-2005 dönemini kapsayan bu girişime ayrılan bütçe 22 milyon EURO'dur.⁵⁷

- Politika Geliştirme: AB ülkeleri ve Komisyon analiz ve araştırmalar yaparak firmaların içinde bulunduğu genel ortamın iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. “En iyi Süreç Projeleri” ile AB Komisyonu işletmeleri ilgilendiren konuları daha iyi anlamak ve ulusal kurumlarla işbirliği yaparak en iyi süreçlerini ve uygun politikaların belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Program EFTA, EEA ve Aday Ülkeler'in de gözlemci olarak katılmalarına olanak sağlamaktadır. Çok Yıllı Çalışma Programı (2001-2006) firmalara doğrudan destek sağlamayı amaçlamamaktadır. İhale duyuruları ve hibe programları ayrı olarak duyurulmaktadır.

2006-2010 Çok Yıllı Programı

Günümüze kadar sürdürülen programlar kuşkusuz Avrupa'nın girişimcilik alanında oldukça fazla ilerleme kaydetmesini sağlamışlardır. Fakat mevcut durum Avrupa'nın bu konuda hala birçok eksiğinin bulunduğunu göstermektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise Avrupa'nın değişen dünya ekonomisindeki yenilikçi ortama ayak uyduramaması ve yeterince yenilikçi girişimlerin yaratılmamasıdır.

Yeni programın yenilikçilik ve özellikle teknolojiye dayalı olmayan yenilikler ve girişimcilik cephesinde de faaliyet göstermesi gerekmektedir. Programın girişimcilik, rekabet gücü ve yenilikçilik arasındaki etkileşimi önemsemekle beraber KOBİ'lerin ihtiyaçlarına odaklanmaya devam etmesi oldukça önemlidir. 2005-2010 Çok Yıllı Programı ile sadece kısıtlı bir alan değil KOBİ'lere, girişimciliğe, yenilikçiliğe ve ekonomideki aktörlerin yapısal değişikliklere uyum sağlamasına destek verecek tüm AB

⁵⁷ Seed Capital Action, http://europa.eu.int/grants/grants/seed_capital_action/seed_capital_action_en.htm, Erişim Tarihi: 10.04.2005

ve üye ülke faaliyetlerinin koordine edilmesine ve güçlendirilmesine izin verecek bir platform oluşturulmalıdır. KOBİ'ler ve girişimciler için uygulanılması düşünülen bu programda AB politikalarını ve rekabet kurallarını, Ortak Pazar, Avrupa İstihdam Stratejisi, çevre politikası ve bölgesel kaynaşma gibi özellikle rekabet gücü açısından tamamlayıcı bir niteliğe sahip olması beklenmektedir.

2006-2010 Çok Yıllı Program hedefleri⁵⁸

- Sanayinin yapısal değişikliklere uyum sürecini hızlandırmak,
- Özellikle KOBİ'lerin ve diğer girişimcilerin gelişimine ve yeni inisiyatlara uygun bir ortamın teşvik edilmesi,
- Firmalar arası işbirliklerin kurulmasına uygun bir ortamın teşvik edilmesi.
- Yenilikçilikçiğe, araştırmaya ve teknolojik gelişmeye yönelik politikaların daha etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanması.

Program tarafından kullanılacak araçlar⁵⁹

- Açık koordinasyon: Aday ülke hükümetlerinin bir araya gelip kriterlerler oluşturmaları, en etkin süreçlerin belirlenmesi, performans değerlendirmesinde bulunulması ve danışıklı olarak politikalarını iyileştirilmesi
- AB finansal araçları: 2001-2005 programı çerçevesinde AB tarafından kullanılan finansal araçlar Avrupa Yatırım Fonu tarafından, güven temelinde ve araçlar yoluyla yönetilmektedir. Yeni program da benzer bir yaklaşım içerecektir; ancak yeni araçların da eskilerine katılması düşünülmektedir.

⁵⁸European Union, "Consultation Document for a Community Support Programme for Entrepreneurship and Enterprise Competitiveness (2006-2010)"

http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/spec/documents/pace_consultation_document.pdf, Erişim Tarihi: 13.04.2005

⁵⁹ Age, s. 28-30

- Avrupa iş destek ağları: Avrupa iş destek ağları çeşitli AB politikalarının teslimatının yapıldığı noktalar olma niteliğini taşımaktadırlar. AB Komisyonu tarafından eğitim, faaliyet organizasyonu, kalite kontrol gibi alanlarda bu ağların altyapısını sağlamak üzere kullanılmakta olan dışarıdan destek mekanizmaları gözden geçirilerek ihtiyaç görüldüğü halde gerekli alternatifler önerilecektir.
- AB Komisyonu tarafından doğrudan uygulanan faaliyetler: Analizlerin gerçekleştirilmesi, gözlemlerin yapılması, politikaların etkilerinin değerlendirilmesi, danışıklık, bilgilendirme, ve program değerlendirilmesi ile ilgili faaliyetler doğrudan Komisyon tarafından gerçekleştirilmelidir. Bunun yanı sıra, Komisyon dışından uzmanlar tarafından değerlendirilecek dönemsel göstergeler de Komisyon, üye ülkeler, ve diğer katılımcı ülkeler tarafından dikkate alınmalıdır.

2.2 Avrupa Birliği KOBİ Destek Programları

Avrupa Birliği gerek üye devletlerdeki gerekse aday ülkelerdeki KOBİ'lere yardımlarda bulunmaktadır. Sözkonusu bu yardımlar değişik biçimlerde bulunmaktadır; bağış, kredi ve bazı durumlarda garanti şeklindedir. KOBİ'lere sunulan yardımlar ya direk ya da Avrupa Birliği Yapısal Fonları ile organize edilmiştir. KOBİ'lere finansal destekler dışında programlar ve işletme destek servisleride sunulmaktadır. KOBİ'lere sunulan yardım programlarını dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

- KOBİ'lere direkt sunulan fonlar
- Yapısal fonlar
- Finansal araçlar
- Diğer yardım çeşitleri

2.2.1 KOBİ'lere Direkt Sunulan Fonlar

Bu fonlar daha spesifik konular (çevre, araştırma, eğitim) üzerine yoğunlaşmış ve Avrupa Komisyonun değişik birimleri tarafından yürütülmektedir. KOBİ'ler bahsi geçen programlara sürdürülebilir katma değer ve milletlerarası projelerle katılabilmektedirler. Avrupa Birliği desteği bahsi geçen projelerin giderlerinin %50'sini kapsamaktadır.

- Çevre: LIFE III.⁶⁰ Çevre Politikasının Finansal aracı olan LIFE 1992 yılında oluşturulmuş ve AB çevre politikasının en önemli hususlarından biri haline gelmiştir.
- Enerji.⁶¹ Avrupa için Akıllı Enerji Programı (2003-2006)⁶² (ALTENER II (yenilenebilir enerji), SAVE (enerji verimliliği), COOPENER (uluslararası faaliyetlerin güncellenmesi) , STEER (taşımacılıkta enerji)) : Avrupa için Akıllı Enerji Programı (2003-2006) Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından 26 Haziran 2003'te oluşturulmuş ve 4 Ağustos 2003'te yürürlüğe konmuştur

Marco Polo Programı(2003–2010).⁶³ Marco Polo Programının amacı taşımacılıkla ilgili problemlerin ortadan kaldırılmasıdır.

- Yenilik ve Araştırma: 6. Çerçeve Programı (2002-2006).⁶⁴ 6. Çerçeve Programı 1 Ocak 2003 tarihinde tam olarak işler hale gelmiş ve gerçek bir Avrupa Araştırma Alanının oluşturulmasına katkı sağlamayı hedefleyen mali bir araçtır. KOBİ'lerin araştırma ve yenilikleri için toplam bütçesinin yaklaşık %15'ine denk gelen 2.2

⁶⁰ Daha fazla bilgi için bakınız, The LIFE Programme, <http://europa.eu.int/comm/environment/life/home.htm>

⁶¹ Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası, <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=10&hnd=1&ord=9&docId=320&fop=0>, Erişim Tarihi: 16.04.2005

⁶² Daha fazla bilgi için bakınız, Intelligent Energy- Europe, http://europa.eu.int/comm/energy/intelligent/index_en.html

⁶³ Marco Polo Programının amacı taşımacılıkla ilgili problemlerin ortadan kaldırılmasıdır. Daha fazla bilgi için bakınız, http://europa.eu.int/comm/transport/marcopolo/index_en.htm

⁶⁴ Daha fazla bilgi için bakınız, The Sixth Framework Programme in Brief, http://europa.eu.int/comm/research/fp6/fp6-in-brief_en

milyar Euro'yu kullanmayı planlamaktadır. Programa KOBİ'lerin daha etkin katılımını sağlamak amacıyla Mükemmeliyet Ağları ve Entegre Projeler olmak üzere iki yeni araç kullanılacaktır.

EUREKA (Piyasaya Yönelik Araştırma ve Geliştirme Ağı)⁶⁵: EUREKA, Avrupa Ülkelerindeki endüstri ve araştırma kuruluşlarının dünya pazarındaki gücünü artıracak ileri teknolojilerin, ürünlerin ve hizmetlerin araştırılması ve geliştirilmesini, ülkeler-arası ortak projeler oluşturulmasını ve yürütülmesini teşvik etmek için 1985 yılında kurulmuş olan pan-Avrupa ağıdır.

E-Contentplus (Küresel Ağlar için Avrupa Sayısal İçeriği) Programı (2005-2008):⁶⁶ E-Content programı, e-Avrupa Girişiminin "İnternet kullanımının teşvik edilmesi" başlıklı üçüncü hedefi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu program, Avrupa sayısal içeriğinin üretilmesini, kullanımını ve yaygınlaştırılmasını desteklemek amacıyla hayata geçirilmiştir.

- Eğitim Ve Öğretim: SOCRATES (2000- 2006)⁶⁷(COMENIUS, ERASMUS, GRUNDTVIG, LINGUA, MINERVA): Socrates programı, eğitim alanında işbirliği için Avrupa Topluluğu tarafından geliştirilmiştir.

LEONARDO DA VINCI⁶⁸: AB tarafından yürütülen en büyük parasal kaynaklı 2. program olan AB Eğitim ve Gençlik Programları, eğitim ve öğretim alanında bir Avrupa işbirliği alanı kurarak, 2010 yılına kadar "Bilgi Avrupası"nı oluşturmayı hedeflemektedir.

- Sağlık ve Güvenlik:⁶⁹ Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı KOBİ'lerin sağlık ve güvenlik standartlarını yükseltmelerine yardım etmektedir.

⁶⁵ Daha fazla bilgi için bakınız, <http://europa.eu.int/comm/research/nis/en/cost.html>

⁶⁶ Daha fazla bilgi için bakınız, http://europa.eu.int/information_society/econtentplus/index_en.htm

⁶⁷ Daha fazla bilgi için bakınız, Education and Training, <http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/arion/th104.pdf>

2.2.2 Yapısal Fonlar

Yapısal Fonlar gelişmekte bulunan bölgelerdeki farklılıkları azaltmak amacıyla oluşturulmuştur. Böylece birlik içinde ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması hedeflenmektedir. Avrupa Komisyonu üye devletlerde tarım, bölgesel politika ve iç işleri konularını uyguladığı bölgesel ve yatay çalışmalarla finanse etmektedir.

Avrupa'nın bölgesel dengesizliklerini azaltmak için üye devletlerin tahsis etmeye karar verdikleri para miktarı giderek artmıştır. Böylece, Topluluk nüfusunun yaklaşık yarısı, onun bölgesel politika finansman araçları olan Topluluk Yapısal Fonları'nın kapsamındadır.

Yapısal Fonlar'ın doğru hedeflere yöneltilmesi için, bir dizi Hedef veya fonlama kriteri oluşturulmuştur.⁷⁰

1. Topluluk ortalamasının %75 veya daha azı düzeyinde bir GSYH'si olan bölgelere yardım verilir.
2. Endüstriyel çöküşten ciddi biçimde etkilenen alanların ekonomik dönüşümüne yöneliktir.
3. Uzun süreli işsizlik ile mücadele etmek ve gençler için istihdam fırsatlarını iyileştirmek üzere tasarlanmıştır.
4. İşgücünü endüstriyel değişime adapte etmeye yöneliktir.
5. a) Modernleşme ihtiyacı içinde olan tarım ve balıkçılık sektörlerine yardım sağlanır.
b) Zayıf kırsal alanların ekonomilerini geliştirmek ve çeşitlendirmek üzerinde yoğunlaşır.

⁶⁸ Daha fazla bilgi için bakınız, http://europa.eu.int/education/programmes/leonardo/new/leonardo2_en.htm

⁶⁹ Daha fazla bilgi için http://agency.osha.eu.int/fs7index_en.htm

⁷⁰ Bölgesel Politika,

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=6&hnd=1&ord=5&docId=316&fop=0> ,

Erişim Tarihi: 23.05.2005

6. Nisbeten az sayıda insanın yaşadığı fakat sürekli iklimsel dezavantajlar ile karşı karşıya olan, Finlandiya ve İsveç'in Arktik bölgeleri için kısa bir süre önce oluşturulmuştur.

Yapısal Fonların Hedefleri

2000–2006 dönemi yapısal fonlarının etkinliği'nin artırılması için 3 hedef seçilmiştir. KOBİ'leri konu alan üç hedef,⁷¹

1. Az gelişmiş bölgelerin gelişimi; Bu bölgelerde KOBİ'lere uygulanan desteklerin gelişimi ve güçlendirilmesi.
2. Zorlukların yaşandığı bölgelerde değişimin sağlanması; büyük ölçekli endüstrilerin düşüşe geçtiği bu bölgelerde girişimciliğin teşvik edilmesi ve yeni alternatif iş olanaklarının oluşturulması.
3. Eğitim sistemlerinin modernleştirilmesi ve istihdamın teşvik edilmesi; insani kaynaklarının teşviki

Yapısal Fonların Araçları

Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu (ERDF):

ERDF, Birliğin en az gelişmiş bölgelerinin kalkınmasında kullanılan en önemli araçtır.

Avrupa Bölgesel Genişleme Fonu 1975 yılında kurlan bu fonun amacı;

- AB içinde geri kalmış bölgelerin kalkındırılması
- Ulusal, bölgesel ve yerel otoritelerin belirlemiş olduğu politikaların mali yönden desteklenmesini sağlamak amacıyla ilave kaynakların harekete geçirilmesi

⁷¹ European Union Support Programmes for SMEs: An overview of the main funding opportunities available to European SME, s.9-11

- Birlik politikasının uygulanmasında aracı rol üstlenmek

KOBİ'lere yönelik yardımlar bu grupta yer almaktadır.⁷²

- AB pazarları, ulusal pazarlar ve dış pazarlara ulaşmak için gerekli sektör analizleri ve sonuçlarının yaygınlaşmasını sağlayacak destekler
- Yeni firmaların kurulmasını ve gelişmesini destekleyecek yardımlar ve KOBİ'lerin sermaye piyasalarına ulaşımını kolaylaştırılması
- Ürün ve teknolojik yeniliklerle ilgili bilgilerin toplanması, fizibilite çalışmaları, firmaların yenilik uygulaması projeleri için gerekli teknoloji transferlerinin finansmanı
- Danışmanlık hizmetlerine ulaşımın kolaylaşması için yapılacak harcamaların finansmanının karşılanması

EDRF kaynaklarının finanse ettiği konular;⁷³

- Yeni iş olanakları yaratan yatırımların finanse edilmesi
- Altyapı
- Bölgesel teşvikler ve KOBİ'lerin ticari aktiviteleri

Avrupa Sosyal Fonu (ESF)

Roma Antlaşmasının 123–128 maddeleri çerçevesinde 1958 yılında kurulan fon, istihdam olanaklarını arttırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilerin meslek eğitimlerini sağlamak, hayat standartlarını yükseltmek ve işsizlere gelir sağlamak üzere kullanılan Avrupa Sosyal Fonu 1960 yılında işlerlik kazanmıştır.⁷⁴ Fonun amacı, ortak

⁷² Ege, Acar, *Avrupa Topluluğu ile Gümrük Birliği Kapsamında Küçük ve Orta Boy İşletmeler*, s:44

⁷³ Working for Regions,

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/presenta/working2004/working2004_en.pdf,Erişim Tarihi:03.06.2005,s.4,

⁷⁴ Introducing the ESF, http://europa.eu.int/comm/employment_social/esf/en/intro/intro.htm,Erişim Tarihi: 07.06.2005

Pazar alanında istihdam olanaklarının iyileştirilmesi ve işçilerin mesleki, coğrafi hareketliliklerinin arttırılması olarak belirlenmiştir.

ESF'nin KOBİ'lere yönelik faaliyetleri;

- Mesleki eğitim faaliyetlerinde gerekli olan yardımlar
- Sosyal uyum programlarına katılma
- Hizmetler ve teknik yardım

Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF):

EAGGF, Ortak Tarım Politikası amaçlarının gerçekleştirilmesi için ortak bir finansman kaynağı oluşturmak fiyat politikasını düzenlemek ve tarımsal altyapıyı geliştirmek amacıyla 1962 yılında ortak tarım politikasının finanse edilmesi politikasının (EEC No:728/70) 25 no'lu düzenleme kararı ile kurulmuştur.⁷⁵ Kuruluşundan iki yıl sonra harcama tipleri gözönüne alınarak Garanti ve Yönlendirme Bölümü olarak ikiye ayrılmıştır.

- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu iki amaca hizmet etmektedir,⁷⁶

EAGGF'nin %90'ını kapsayan tarım sektörünü destekleyen mekanizmayı finanse eden garanti bölümü

- Fonun %10'unu kapsayan, topluluğun tarım politikalarını destekleyen yön verme bölümü.

2.2.3 Finansal Araçlar

KOBİ'leri desteklemek için oluşturulmuş finansal araçlar daha çok ulusal finansal araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bahsi geçen finansal araçlar Avrupa Yatırım Fonları tarafından yönetilmektedir.

⁷⁵ Agriculture: Financing the CAP, www.europa.eu.int

⁷⁶ Ege, Acar, *Avrupa Topluluğu ile Gümrük Birliği Kapsamında Küçük ve Orta Boy İşletmeler*, s:44

Avrupa Yatırım Fonu (AYF):

Avrupa Yatırım Fonu KOBİ'lerin kuruluşunu, büyümesini ve gelişmesini desteklemek üzere risk sermayesi ve garanti araçları sağlayan bir AB finans kurumudur. AYF'nin ortakları Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Komisyonu ve bazı Avrupalı finans kurumlarıdır. Avrupa Yatırım Fonu tarafından yönetilen ve ulusal mali kuruluşlar aracılığıyla kullanılan KOBİ'lere yönelik mali araçlar şunlardır:

- Teknoloji Firmaları için Başlanıç Sermayesi (European Technology Facility Start-up)
- KOBİ Garanti Kredisi (SME Guarantee Facility)
- Çekirdek Sermayesi (Seed Capital Action)

Avrupa Yatırım Bankası (AYB):

Avrupa Yatırım Bankası 1958 yılında, üretken yatırımları desteklemek ve böylece topluluğun dengeli bir şekilde kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş ve Topluluk tarafından öncelikli amaçlara hizmet veren bütün sektörlerdeki yatırım projelerini destekleyen mali kurumlara, kamu yetkililerine, işletmelere kar amacı gütmeyen kredi verecek bir finans kurumu olarak tanımlanmıştır.⁷⁷

Avrupa Global Kredileri:

Global kredi tekniği kullanılarak, KOBİ'lere bankalar ve diğer mali kuruluşlar yoluyla dolaylı kredi sağlanmaktadır.

⁷⁷ Age, s:46

Yenilikçi Faaliyetler 2010 Girişimi:

3 Haziran 2003'te Avrupa Yatırım Bankası Yenilikçi Faaliyetler 2010'u yürürlüğe koymuştur. Yenilikçi Faaliyetler 2010 girişimi Haziran 2003'de yürürlüğe girmiş olan Yenilikçi Faaliyetler 2000'in devamı niteliğindedir. Haziran 2003 – Aralık 2006 dönemi için 20 milyar EURO'luk bütçe belirlenmiştir. Üç temel hedef alanı oluşturulmuştur.⁷⁸

- Eğitim ve öğretim
- Araştırma ve geliştirme (KOBİ'lerin ve girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur)
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması

Avrupa İmar Ve Kalkınma Bankası:

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası 1991 yılında kurulmuştur. Avrupa ve Asya'daki 27 ülkede market ekonomilerinin ve demokrasilerin oluşturulması için yatırım araçlarını kullanmaktadır. İşletmelere ve sanayiye bankalar yardımı ile proje finansmanı sağlamaktadır.⁷⁹

AB- EBRD KOBİ FİNANSMAN HİZMETİ: (Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri için) AB-EBRD KOBİ Finansman Hizmeti aday ülkelerdeki yerel finansal mekanizmalar ile KOBİ'lerin kredilere ulaşımını kolaylaştırarak gelişimlerini ve büyümelerini desteklemektedirler.⁸⁰

⁷⁸ Innovation 2010 initiative , <http://www.eib.eu.int/about/objective> ,Erişim Tarihi: 07.06.2005

⁷⁹ European Bank for Reconstruction and Development, <http://www.ebrd.com/about/index.htm> , Erişim Tarihi:07.06.2005

⁸⁰ EU-EBRD SME Finance Facility, <http://www.ebrd.com/apply/small/index.htm> ,Erişim Tarihi :07.06.2005

Gate2growth Teşviki “Finansmana Ulaşım”:

Gate2Growth Teşviki Avrupa Komisyonu’nun Yenilikçilik/KOBİ Programları kapsamında yer almaktadır. Teşvikin temel amacı Avrupa’daki yenilikçi girişimcilerin teşvikini sağlamaktır. Gate2Growth.com yenilikçi girişimciler ve onların destekçileri için araçlar, altyapı ve yardım servisleri sağlamaktadır.⁸¹

BÖLÜM III.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KOBİLER VE GENİŞLEMEDEN ETKİLEŞİMİ

Avrupa Birliği (AB) 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile başlayan tarihteki yeni aşamanın önemini kavramış ve zaman kaybetmeden orta ve doğu Avrupa'daki ülkeler ile yeni bağlar kurmuştur. Avrupa ülkeleri tıpkı vaktiyle ABD'nin kendilerine yaptığı gibi çeşitli ülkelere mali yardımlar yapmakta, ticari kolaylıklar sağlamaktadır. Bu şekilde Avrupa Birliği bu ülkelerdeki Pazar payını arttırmayı dolayısıyla nüfuzunu genişletmeyi amaçlamaktadır.⁸² Demokratik bir birliğe üye olmakla Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde (ODAÜ) yeni kurulmaya çalışılan demokrasi güçlenecek, elde edilecek ekonomik getiriler sayesinde yaşam seviyesi artacaktır ve AB ile oluşturacakları dışişleri, güvenlik ve yasal politika alanlarındaki bir işbirliği olası doğu politikalarına karşı politika korunmasının garantisi olacaktır. 1980'lerin sonlarından itibaren bu bölge için özel olarak hazırlanmış AB programları ile bölgedeki ülkelerin ekonomilerini baştan yapılandırmalarını sağlamaya çalışmışlardır. Avrupa Birliği, 2004 genişlemesini planlarken Avrupa kıtasının bölünmüşlüğüne son vermeyi ve ODAÜ'lerin demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine geçmesini sağlayarak komünizme dönme ihtimallerini ortadan kaldırmayı ve bu sayede istikrarsızlığa yol açabilecek tüm unsurların engellenmesini amaçlamıştır.⁸³ AB'nin bu genişlemeyi onaylamasının nedeni ise genelde politiktir. Bu genişlemenin sonucunda AB sınırı olan komşu ülkelerde politik dengenin sağlanması dış ve iç güvenlik açısından ilerleme kaydedilecek, komşu ülkelerin ekonomik dengeyi sağlaması da AB'nin

⁸¹ About The Gate2Growth Initiative, http://www.gate2growth.com/Content/Toolbox/Downloads/guide_serviceproviders.pdf, Erişim tarihi:09.06.2005,s.3-9

⁸² Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri (İspanya Deneyimi Işığında)*, (Ankara:Turan Kitapevi, 1996), s.6

⁸³ Erhan Elçin, *Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye*, İKV Yayınları, No:170,2002 ,s.12

uluslararası ekonomik dengesi ve büyümesini olumlu yönde etkileyecek, bu ülkelerin AB'ye girip yaşam standartlarının yükselmesi de AB açısından, oldukça memnuniyet vericidir.

AB 1 Mayıs 2004'te 10 ükenin, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya'nın katılımıyla tarihindeki en büyük genişlemeyi gerçekleştirmiştir.

Berlin Duvarının yıkılmasından sonra AB'ye üyelik ODAÜ için bir dönüm noktası anlamına gelmekteydi. Bahsi geçen bu ülkeler, AB ile uyum sağlayabilmek için gerek yapısal gerekse ekonomik reformlarda bulunmuşlardır. 2004 genişlemesini yaşayan bu on ülke AB'ye uyum sürecinde ekonomik uyumu sağlamaya çalışmanın yanısıra kurumlarının, yasal ve idari çevrelerinin modernizasyonunu sağlamaya ve AB "acquis"ini benimsemeye çalışmışlardır. AB'nin öncelikli hedeflerinden biri olan girişimciliğin ve rekabet edebilirliğin artırılması açısından bakıldığında KOBİ'lerin önemi tartışmasız ortadadır. Gerek AB gerekse 2004 genişleme dalgası Ülkeleri'nde işletmelerin %99'dan fazlasını KOBİ'ler oluşturmaktadır, istihdamın üçte ikisi ve katma değer yarısından fazlası ise yine KOBİ'ler tarafından oluşmaktadır.

Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere KOBİ'ler ekonomideki rekabetçi dinamikleri, diğer firmaların verimini ve yenilikçiliğini arttırmaya zorlayarak canlandırmaktadır.

ODAÜ'lerin çoğunda 1980 sonları ve 1990'ların başlarına kadar ekonomik sistemde çok yıllık merkezi üretim planı yürütülmekteydi ve özel mülk sınırlıydı. Bunun yanısıra, COMECON⁸⁴(Karşılıklı İşbirliği Konseyi) üyelerinin milli üretim planlarını ve ülkelerarası ticareti sinai üretimin bölgesel uzmanlaşma kapsamında koordine etmekteydi. COMECON'un sona ermesi ve pazar ekonomisinin hayata geçmesi ile

⁸⁴ Ekonomik Amaçlı uluslararası bir örgütlenmedir. Üye ülkelerin kalkınma planlarının koordinasyonuna ve ekonomik gelişmelerine ağırlık verilmiş ve bu amaçla öneriler hazırlamıştır.

ODAÜ’de ciddi yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yapısal değişikliklerde ekonomide gittikçe önem kazanan KOBİ’lere yansımıştır. Daha önce ODAÜ’lerinin işletme yapısına büyük ölçekli işletmeler hakim iken ekonomideki yaşanan değişiklikler, servis sektörüne doğru ciddi bir kayma yaşanmıştır, dolayısıyla bir çok yeni KOBİ oluşmaya başlanmıştır.

ODAÜ’deki merkezi planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçiş ile yaşanan liberilizasyon sürecinin bir sonucu olarak ülkelerdeki çoğu ekonomik yapıda özelleşme yaşanmıştır. Yaşanan bu özelleşmeler ülkelerin sanayi yapısında yeniden yapılanmayı da beraberinde getirmiştir. Bu yeniden yapılanma döneminde devlete ait olan işletmeler parçalanarak KOBİ sıfatıyla ekonomiye kazandırılmıştır.

ODAÜ’lerde Berlin Duvarının yıkılması ile başlayan süreç ardından gerçekleşen AB entegrasyon süreci ile oluşan yeni organizasyon yapısı ile büyük firmalar daha çok uluslararası üretim ve taşıeron ağları ile çalışmaya başlamışlardır. Taşıeronlara iş verilmesi ve daha küçük boyda ürünler üretilmesi KOBİ’lerin ekonomideki önemini arttırmıştır. ODAÜ’ler bu değişim sürecinde KOBİ’lerin önemini farketmişlerdir.

2004 genişlemesini yaşayan ülkeler 23 Nisan 2002’de Maribor (Slovenya)’da Avrupa Küçük Ölçekli İşletmeler Bildirgesi’ni kabul etmişlerdir. Avrupa Küçük Ölçekli İşletmeler Bildirgesi’nin bu ülkelerdeki uygulanmasıyla ilgili ilk raporda KOBİ’lerin politik önceliklerinde bir artış olduğu gözlenmiştir. Bu ülkeler gerek idari zorlukları azaltmak gerekse iflas kanunları konusunda ciddi reformlar yapmışlardır.

3.1 AB’de Kobi Sektörü

KOBİ’lerin AB’de özellikle 1970’li yıllardan itibaren gelişme kaydettiği bilinmektedir. Bu gelişmenin altında yatan nedenlere baktığımızda,⁸⁵

- Güçlü iş dinamiğine sahip olmaları,

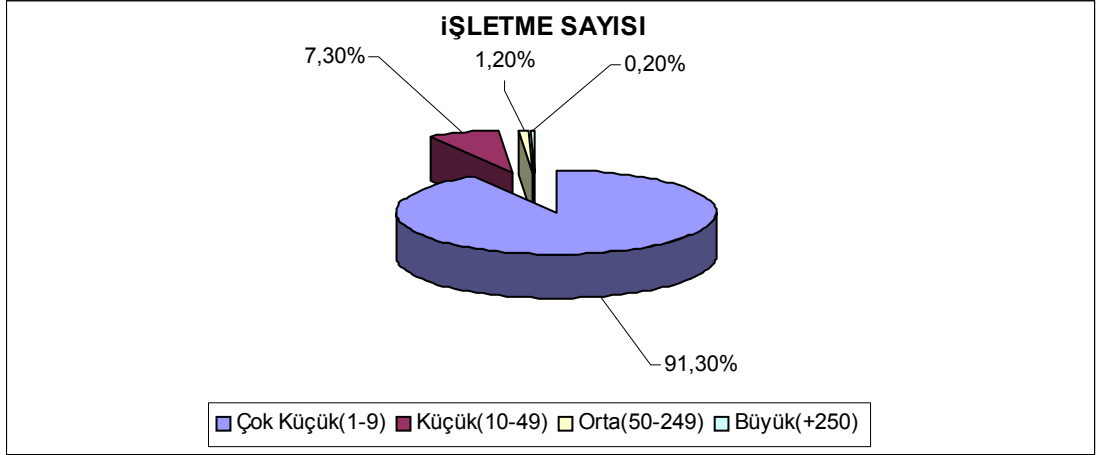
- Yüksek işsizlik oranının azaltılmasında KOBİ'lerin istihdam potansiyellerinin önemi,
- Bölgesel sosyo-ekonomik dengelerin sağlanması,
- Atıl işgücüne, özellikle genç nüfusa ve kadınlara çalışırken öğrenme, meslek öğrenme imkanının sağlanması,
- Büyük işletmelerin tekelleşmesini önleyebilme ve ekonomik dinamizmi artırma imkanının rekabet politikaları yoluyla KOBİ'lerce sağlanabilmesi,
- KOBİ'lerin AR-GE çalışmalarında sahip oldukları potansiyellerden yararlanabilecek bir ortam yaratılması.

AB'de sosyo-ekonomik fonksiyonları ile KOBİ'ler, şüphesiz ekonominin en dinamik sektörü ve ekonomik gelişmenin temel taşıdır. Avrupa Komisyonunun Şubat 2005'te yayınladığı KOBİ'ler ile ilgili raporda Avrupa'daki KOBİ'lerin durumu aşağıdaki grafiklerle daha net görülmektedir.

Grafik1'de görüldüğü üzere 2002 yılında AB-25'deki işletmelerin %91,3'ünü çok küçük işletmeler, %7,3'ünü küçük işletmeler, %1,2'sini orta işletmeler ve %0,2'sini büyük işletmeler oluşturmaktadır.

⁸⁵ Nahit Töre, "AB'de KOBİ'ler ve Devlet Yardımları", *Görüş Dergisi*, Sayı:27, (Eylül-Ekim), s.26-29

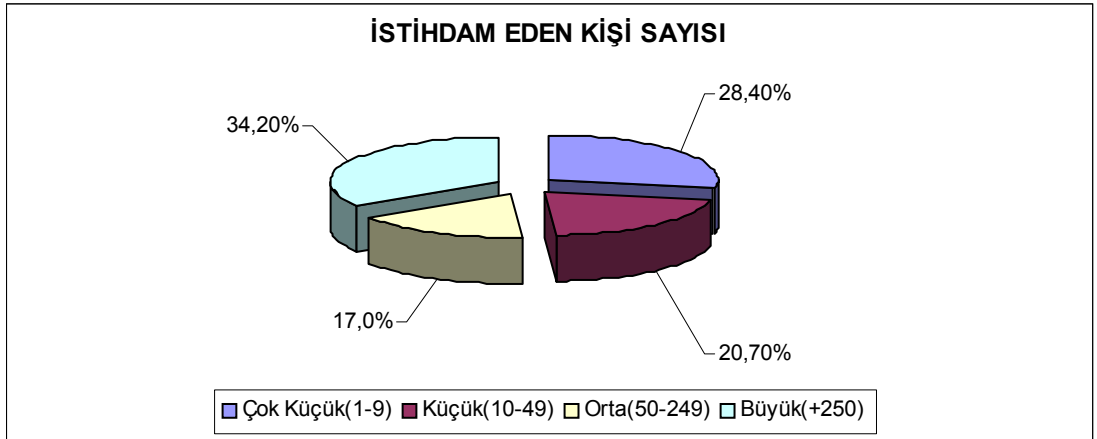
Grafik 1: AB'deki işletmelerin dağılımı (%)

Kaynak: Commission Staff Working Paper, The activities of the European Union for small and medium- sized enterprises(SMEs) SME Envoy Report, SEC(2005) 170

Grafik 2'de görüldüğü üzere AB-25'in toplam istihdamının %66,10'unu KOBİ'ler karşılamaktadır. Büyük işletmeler ise toplam istihdamın %34,20'sini karşılamaktadır. KOBİ'lerin istihdamdaki dağılımının en büyük kısmını çok küçük işletmelerin teşkil ettiği görülmektedir.

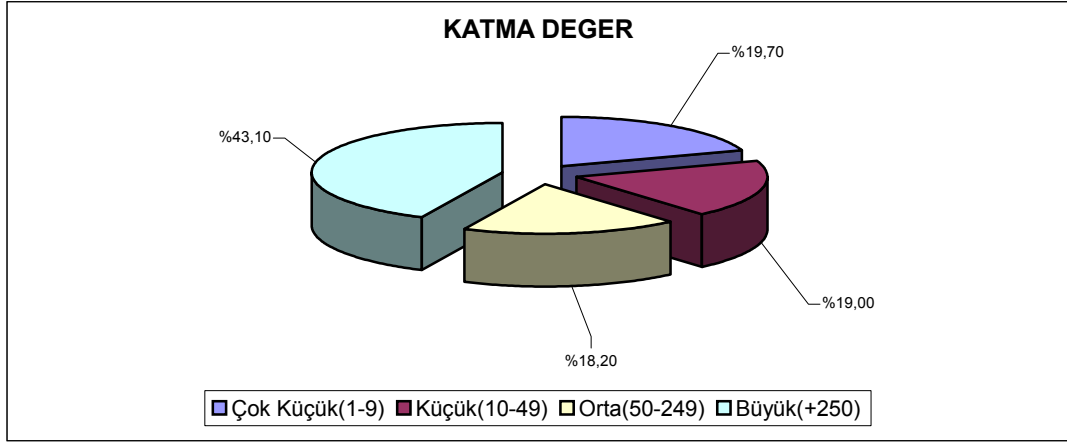
Grafik 2: AB'deki işletmelerde istihdam eden kişilerin sayısı (%)

Kaynak: Commission Staff Working Paper, The activities of the European Union for small and medium- sized enterprises(SMEs) SME Envoy Report, SEC(2005) 17

Grafik 3’de AB-25’deki işletmelerin Katma Değere olan katkılarına bakıldığında büyük işletmelerin %43,1’lik bir katkısı olduğu, KOBİ’lerin ise %56,9’luk bir katkısı bulunmaktadır.

Grafik 3: AB’deki işletmelerin katma değere olan katkısı (%)

Kaynak: Commission Staff Working Paper, The activities of the European Union for Small and Medium- Sized Enterprises(SMEs) SME Envoy Report, SEC(2005) 170

Tablo 3’teki istatistiki verilere baktığımızda AEA’daki KOBİ’ler ile ilgili gözümüze çarpan en önemli özellik KOBİ’lerin gerek istihdam gerekse ekonomik faaliyetler açısından incelendiğindeki önemli konumudur. AEA’daki işletmelerin %92’sini çok küçük işletmeler (0-9 işçi), %7’sini küçük işletmeler (10-49 işçi), %1’den azını orta işletmeler (50-249 işçi) ve %0,2’sini büyük işletmeler (250+) oluşturmaktadır. KOBİ’ler içinde istihdam sağlamadaki en büyük pay %56 ile çok küçük işletmelerdedir. “2003 Observatory of European SMEs, 2003/8 Highlights from the 2003 Observatory”⁸⁶ Avrupa Komisyonu raporuna göre, Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) ve İsviçre’de toplam 19,3 milyon işletme bulunmakta, bu işletmeler 140 milyon insana istihdam imkanı sağlamaktadır. Büyük ölçekli işletmelerin toplam işletmelere oranı %0,2 olarak belirtilmiştir ki; bu da KOBİ’lerin toplam işletmelerin %99,8’ini

⁸⁶ “ENSR Enterprise Survey 2003”, 2004 yılında basılmıştır. Dolayısıyla şu an AB’nin elindeki KOBİ’leri inceleyen en güncel belgedir.

oluşturduğunu göstermektedir. AEA’da bulunan KOBİ’lerin %90’dan daha fazlasını 10 kişiden az personele sahip olan çok küçük işletmeler oluşturmaktadır. İşletmeler ihracat açısından incelendiğinde ortaya çıkan sonuç ise, işletmenin büyüklüğü ile ihracattaki payın doğru orantılı olduğudur. KOBİ’ler büyük işletmelere oranlandıklarında emek yoğun yapıya sahiptirler dolayısıyla işletmenin büyüklüğü ve kişi başına düşen katma değer yani kişinin sahip olduğu zenginlik ise ters orantılıdır.

Tablo 3: AEA-19 ülkelerindeki KOBİ’lerin ve büyük işletmelerin temel olguları, 2003

AEA-19 ülkelerindeki KOBİ'lerin temel nitelikleri				
		KOBİ	Büyük İşletme	Toplam
İşletmelerin sayısı	(1000)	19270	40	19310
İstihdam eden kişi sayısı	(1000)	97420	42300	139710
İşletme başına çalışan kişi sayısı		5	1052	7
İşletme başına yıllık ciro	1000 Euro	890	319020	1550
İşletme başına katma değer	1000 Euro	280	126030	540
Yıllık cirodaki ihracat oranı	%	12	23	17
Kişi başına katma değer	1000 Euro	55	120	75
Katma değerdeki emek maliyetinin oranı	%	56	47	52

Kaynak:EIM Business & Policy Research; hesaplar Eurostat’ın(Avrupa İstatistik Merkezi) Yapısal İşletme İstatistiklerine ve KOBİ Veritabanına dayanmaktadır. Ayrıca Mayıs 2003 Avrupa Ekonomisi raporu Ek A ve OECD: Economic Outlook, No:71 verilerine dayanmaktadır. Daha önceki yıllarda yayınlanan “Observatory of European SMEs” raporlarından farklı veriler kullanıldığı için buradaki bilgiler daha öncekilerle kıyaslanamaz..

KOBİ'lerin desteklenmesi ve kurulmalarının teşvik edilmesi, AB'nin sanayi politikaları arasında önemli bir yere sahiptir. AB'ye aday yada üye ülkelerdeki KOBİ'lerin ihtiyaçları ve karşılaştıkları sorunlar dikkate alınarak rekabet edebilirliklerini güçlendirilmekte, idari, düzenleyici, finansal ve mali ortamları geliştirilmekte, KOBİ'lerin AB mevzuatına uyumlaştırılması ve uluslararası alanda faaliyet göstermeleri desteklenmekte ve teşvik edilmektedir.

ODAÜ ülkelerinin AB'ye girişi diğer genişlemelerle karşılaştırıldığında oldukça farklı değerlendirilmektedir. Bunun elbetteki en önemli nedenlerinin başında bu ülkelerin daha önce ki genişlemelerdeki ülkelere göre daha güçsüz olmaları ve merkezi yönetimle yönetilen ekonomilerinin daha henüz market ekonomisine geçişi tam olarak tamamlayamamış olmalarının etkisi büyüktür. Ancak AB perspektifinden bakıldığında ise ODAÜ ülkelerinin AB'ye girişinin Avrupa'ya ekonomik ve politik getirilerini gözardı etmek mümkün değildir.⁸⁷

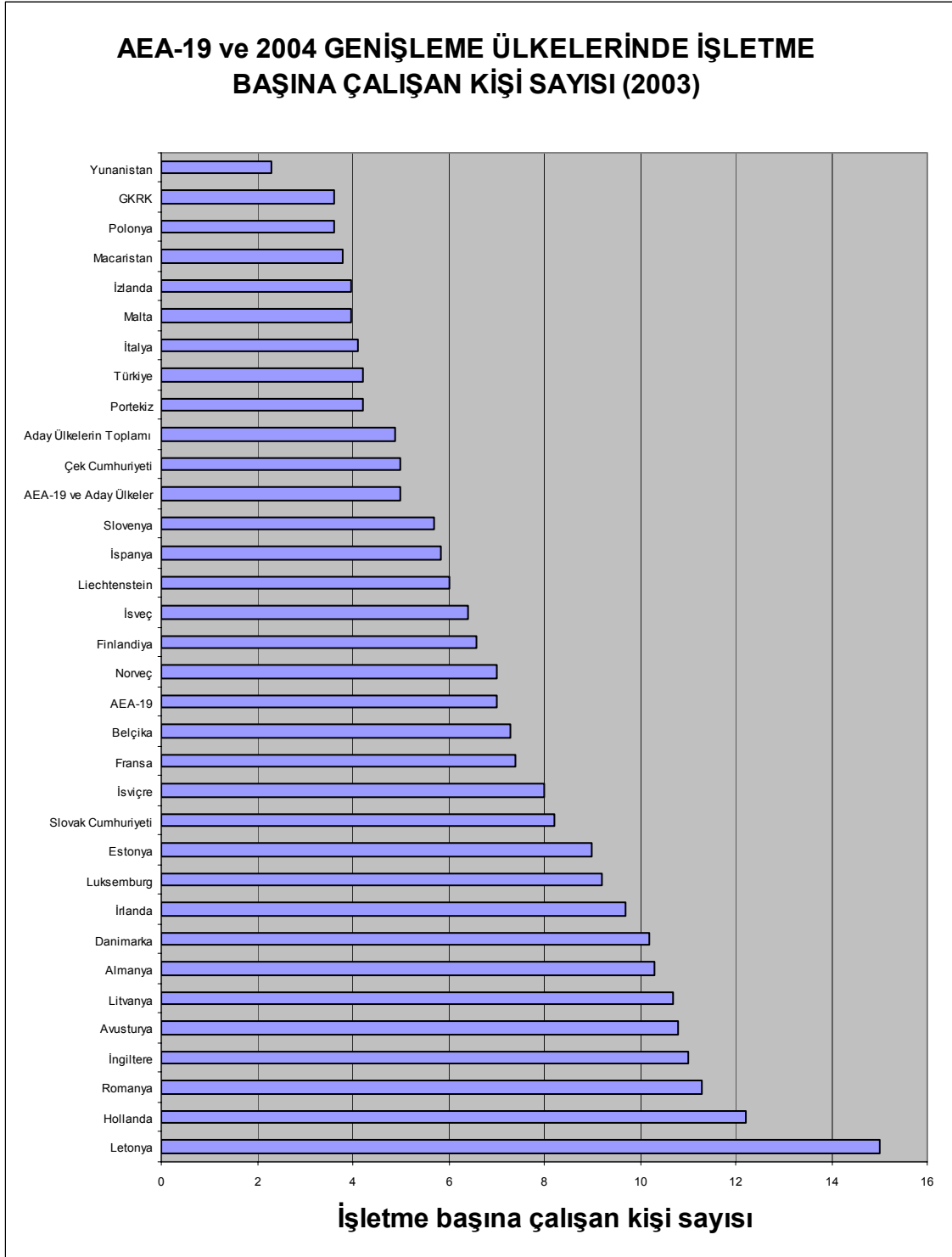
Mayıs 2004'te gerçekleşen genişleme dalgası ülkeleri ve AB ülkeleri arasında gerek ekonomik gerekse siyasi ciddi uçurumlar olduğu ortadadır. 2004 genişleme süreci sonucunda Avrupa Birliği'nin temel göstergeleri önemli ölçüde değişmiştir. 2004 yılında üye olan on ODAÜ Birlik topraklarının %23, nüfusunun ise %20 artmasına neden olmuştur. Coğrafi ve demografik açılarından bakıldığında gerçek bir "genişleme" sayılabilecek olan bu sonuç, adayların üyelere göre çok daha güçsüz olmaları nedeniyle ekonomik göstergelere pek yansımamıştır. Öyle ki, 10 ODAÜ katıldığında Birlik hasılası sadece % 4.5-5 oranında artmıştır. Hatta kişi başına ortalama Birlik gelirinde %13 dolayında bir gerileme meydana gelmiştir.

Grafik 4'te 2004 yılında Avrupa Komisyonu'nun KOBİ'ler ile ilgili yayınladığı "2003 Observatory of European SMEs, 2003/8 Highlights from the 2003 Observatory" raporunda son genişleme dalgasından önce KOBİ'lerin ekonomideki yeri işletme büyüklüklerine göre incelenmiştir. Avrupa'daki işletmelerin ortalama çalışan sayısı, büyük işletmelerde dahil edildiğinde, 7 işçidir. KOBİ'lerin ortalama işçi sayısı ise 5 işçidir. Ülkeden ülkeye işletmelerin büyüklükleri farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Yunanistandaki işletmelerin ortalama çalışan sayısı 2, Hollandadaki işletmelerde ise bu sayı 12'dir. Bunun yanında diğer dikkat çeken bir konu ise işletmelerin neredeyse yarısı herhangi bir işçi çalıştırmamakta, şirketin sahibi olan kişi ve/veya ailelerine gelir ve

⁸⁷ C.M.Dent, *The European Economy, The Global Context*, (Yorkshire:TJ Press, 1997), s.110-111

istihdam sağlamaktadır. Genişleme öncesinde yapılan bu araştırmada, 2004 genişleme ülkelerinden Akdeniz lkesi olanların KOBİ'lerinin oldukça küçük olduğu ve dolayısıyla ekonomideki rollerinin de kklđđ dikkat çekicidir. Bunun yanısıra aday ülkeler içinde yer alan Balkan lkelerindeki KOBİ'ler diğerlerine oranla daha büyüktür.

Grafik 4: AEA-19'daki ve 2004 genişleme ülkelerindeki işletmelerdeki çalışan kişi sayısı (2003)

Kaynak: Kaynak:EIM Business & Policy Research; hesaplar Eurostat'ın(Avrupa İstatistik Merkezi) Yapısal İşletme İstatistiklerine ve KOBİ Veritabanına dayanmaktadır. Ayrıca Mayıs 2003 Avrupa Ekonomisi raporu Ek A ve OECD: Economic Outlook, No:71 verilerine dayanmaktadır. Toplam Bölümündeki veriler yuvarlandığından net toplamdan daha farklıdır.

3.2 AB 2004 Genişlemesinin AEA'daki KOBİ'ler üzerindeki etkisi

AB'de KOBİ'lerin büyük kısmını servis sektörü oluşturmaktadır. KOBİ'lerin yoğunlaştığı servis sektörleri ise; inşaat, ticari servisler, otel/lokanta ve ticari servislerdir. Servis sektöründeki KOBİ yoğunluğunun sebebi sektörün kendi yapısından kaynaklanmaktadır. Bu sektörde bulunan KOBİ'ler daha çok düşük işlem ve başlangıç maliyeti olan otel/lokanta, ticari ve finansal servislere yönelmektedirler. Servis sektöründe de büyük yatırımlar ve işlem maliyetleri bulunması durumunda (örn. Hava taşımacılığı, telekomünikasyon) büyük işletmeler tarafından bu servisler verilmektedir. Bu nedendir ki servis sektörü genişlemeden en çok etkilenen sektörlerden biridir. (Tablo 4)

Tablo 4: AEA-19 ülkelerindeki KOBİ'lerin sektör bazında AB genişlemeden olası etkilenişi (%)

	(Güçlü) Pozitif etkisi	(Güçlü) Negatif etkisi	Azalan maliyetler/ ulaşıma kolaylaşması	Taşımacılık maliyetlerinin düşüşü/işlem maliyetleri	Pazardaki rekabetin artışı/AB pazarı
İmalat	27	14	16	13	40
İnşaat	16	11	14	8	32
Toptancılık	25	11	13	15	44
Perakende	18	6	12	10	36
Taşımacılık/ Telekomünikasyon	23	16	8	16	43
İşletme servisleri	18	7	9	6	29
Bireysel servisler	21	9	8	7	25
Toplam	21	10	11	9	33

Kaynak: Kaynak:EIM Business & Policy Research; hesaplar Eurostat'ın(Avrupa İstatistik Merkezi) Yapısal İşletme İstatistiklerine ve KOBİ Veritabanına dayanmaktadır. Ayrıca Mayıs 2003 Avrupa Ekonomisi raporu Ek A ve OECD: Economic Outlook, No:71 verilerine dayanmaktadır. Toplam Bölümündeki veriler yuvarlandıktan net toplamdan daha farklıdır.

Tablo 4, AB genişlemesi sonucunda girişim sektöründe meydana gelebilecek olası etkileri göstermektedir. Sektör bazında bir incelemeye girildiğinde;

1. İmalat sektöründe; ihracat satışlarının artışı sağlanmakta, ithalat da ise rekabetin artışı ve bazen de AEA-19'da üretimi negatif etkilemektedir. Aday ülkelerden girdi alınması girdi maliyetlerini düşürecek ve dolayısıyla girdilere ulaşımı kolaylaştıracaktır. İmalat sektöründeki KOBİ'lerin %16'sı düşük girdi maliyetlerden ve/veya girdilere ulaşımın kolaylaşmasından ötürü kar etmişlerdir. "ENSR Enterprise Survey" Tablo 4'te de görüleceği üzere genişlemenin ardından imalat sektörünün %27'si yıllık cirolarının arttığını, %14'ü ise olumsuz satış etkisi olduğunu belirtmektedir. Genişleme sonucu imalat sektörü diğer yıllardaki ortalamaların üzerine çıkmıştır.
2. İnşaat sektöründe; genişlemeye bağlı olumlu ve olumsuz ciro etkisi pek bulunmamaktadır. Tablo'da da görüleceği üzere bu sektördeki KOBİ'lerin %14'ü girdilerin düşük maliyetli olması sonucu kar etmişlerdir.
3. Toptan satış sektöründe; diğer sektörlerle oranla küçük ölçekli firmalar uluslararasılaşma. Dolayısıyla bu sektörde KOBİ'ler AB genişlemesinden imalat sektöründen sonra en fazla pozitif ciro etkisi elde etmişlerdir.
4. Perakende sektöründe; özellikle sınır bölgelerinde satışlarda meydana gelen artışın yanısıra rekabette de artış gözlenmektedir.
5. Taşımacılık sektöründe; ODAÜ ve AB üye ülkeleri arasında ürünlerin transferindeki artış sebebiyle bu sektör genişlemeden en fazla etkilenen sektörlerden biridir. Genişleme sonucunda yıllık ciro artışı %23 olarak belirtilmektedir. Sektörler arasında en fazla ciro artışında yer alan bu sektör en fazla kayıplarında bulunduğu sektördür.

6. İşletme servisleri sektöründe; genişlemenin sonucu olarak satışlarda %18'lik bir artış görülmektedir. Bu satışlardaki artış çok küçük ve küçük işletmelerde %20'ye kadar çıkmaktadır. ODAÜ'de bu sektörün daha az gelişmiş olması nedeniyledir ki olumsuz etki %7 gibi az bir miktardır.
7. Bireysel servisler; turizmi de kapsayan bu sektör'de %21 oranında pozitif ciro etkisi ve %9 oranında negatif ciro etkisi gözlenmektedir. Bireysel Servisler genişlemeden oldukça olumlu etkilenmiştir.

Tablo 4 göstermektedir ki; taşımacılık/işlem maliyetlerinin azaldığı sektörlerde uluslararasılaşma daha fazla olmaktadır. Sektörel bazda genişleme tüm sektörlerde olumlu etki yaratmıştır.

Sektör bazında yapılacak bir incelemede öncelikle genişlemenin pazar koşullarını ne yönde değiştireceğini ve KOBİ'lerin bu değişime adaptasyonunu incelemek gerekir. AB genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkileri sektör bazında incelendiğinde sektörler ikiye ayrılmaktadır; fırsat ve risk grupları. “Fırsat Grupları” AB ithalat verileri ve ODAÜ ile olan ticari servisler baz alınarak tanımlanmıştır. “Risk Grupları” ise AB ihracat verileri, servis dağılımı ve ODAÜ'ye doğru yön değiştiren doğrudan yabancı sermaye akışı göze alınarak tanımlanmıştır.

“*Fırsat Grupları*” mallar ve servisler olmak üzere ikiye ayrılır. Mallardan oluşan fırsat grupları ODAÜ'ye en çok ithalat yapılan beş sektörden oluşmaktadır.

Bunlar;

- mekanik makinalar/aletler, nükleer reaktörler
- elektrikli makina ve aletler, radyo, televizyon ve iletişim aparatları
- tramvay ve demiryolu dışındaki nakil araçları
- plastik ürünler
- kağıt ürünler

AB servis sektörü kısa vadede genişlemeden ODAÜ servis sektörüne oranla daha çok olumlu etkilenmiştir bunun en önemli sebebi ise AB servis firmalarının ODAÜ’dekilere oranla teknolojik avantajlara sahip olmalarıdır. Bunun yanısıra AB’deki uzmanlaşmayı gerektiren bazı servis sektörleri de fırsat gruplarına dahildir. Bunlar;

- Kullanılmış maddeleri yeniden kullanılabilir hale getirme ve çevre servisleri
- Finansal servisler
- Bilgisayar servisleri
- Ticari servisler
- Endüstri makinalarının kiraya verilmesi

AB-15 üye ülkeleri yüksek düzeylerde uzmanlaşma gerektiren her tür servis sektöründe genişlemeden fayda sağlamıştır ve sağlamaya devam edecektir.

“Risk Grupları” da mallar ve servisler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mallardan oluşan risk grupları AB’nin en çok ihracat yaptığı ürünlerden oluşmaktadır.

Bunlar;

- elektrikli makina ve aletler, radyo, televizyon ve iletişim aparatları
- mekanik makinalar/aletler, nükleer reaktörler
- tramvay ve demiryolu dışındaki nakil araçları
- Giyim
- Mobilya

Daha önceden de bahsettiğimiz üzere AB servis sektörü genişlemeden daha çok olumlu etkilenmiştir fakat unutulmamalıdır ki AB’deki servislerin yerlileri ODAÜ’de açılacaktır kısa vadede. Bunun dışında halihazırda turizm ve taşımacılık sektörlerinde ODAÜ karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

3.3 AB 2004 Genişlemesinin ODAÜ KOBİ'leri Üzerindeki Etkileri

Ekim 1990'da iki Almanya'nın birleşmesiyle Avrupa'nın merkezinde bir demokratikleşme süreci başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlıklarını kazanan ODAÜ'nün demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçişini sağlamada önemli roller üstlenmişlerdir. Bu süreç sonrasında AB eski Varşova Paketi'ne dahil ODAÜ ile ilişkilerini güçlendirmiştir. AB ve ODAÜ aralarında yaptıkları Avrupa Anlaşmaları ile ilişkilerini ticari işbirliği çerçevesinde geliştirip güçlendirmiştir. AB tarihten gelen bağları ve coğrafi yakınlıkları nedeniyle Soğuk Savaş sonrası ODAÜ'lerle gerek ticari ve ekonomik, gerek siyasi anlamda bir yakınlaşma içerisine girmiştir. ODAÜ'ler, "devletçi ekonomiden pazar ekonomisine geçiş" sürecini hızlı ve başarılı bir şekilde uygulamış ve demokratikleşme yolunda da önemli adımlar atmıştır.⁸⁸

Avrupa Anlaşmaları ODAÜ ülkelerine serbest piyasa ekonomisini güçlü temeller üzerine kurmayı amaçlıyordu. 21-22 Haziran 1993 tarihlerinde Danimarka Dönem Başkanlığı sonunda yapılan Kopenhag Zirvesi ile Avrupa Birliği ve ODAÜ arasındaki ilişkiler de yoğunlaşma sürecine girmiştir.⁸⁹ 1993 Kopenhag Zirvesinde aldığı kararlar uyarınca AB, ODAÜ ülkeleri ve Kıbrıs'ı kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır.

AB-15'le kıyaslandığında ODAÜ'nün AB 2004 genişlemesinden daha çok etkilenmesi beklenmektedir. Bunun en önemli sebebi genişleme sürecinde ve sonrasında gerçekleşecek ekonomik etkilerin (gerek yatırım akışı gerekse malların ve servislerin değiş tokuşu) ODAÜ ekonomilerinde ki oranının AB-15 ülkelerinin ekonomilerindeki oranından çok daha fazla olmasıdır. Bir diğer sebep ise; yeni üye ülkelerin AB müktesebatını benimsemek durumunda olmaları ve dolayısı ile iş çevrelerinde önemli değişikliklerin meydana gelecek olmasıdır. 1990'da Avrupa Anlaşmaları ile ODAÜ

⁸⁸ Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, İKV Yayınları, No:170,2002,s:19

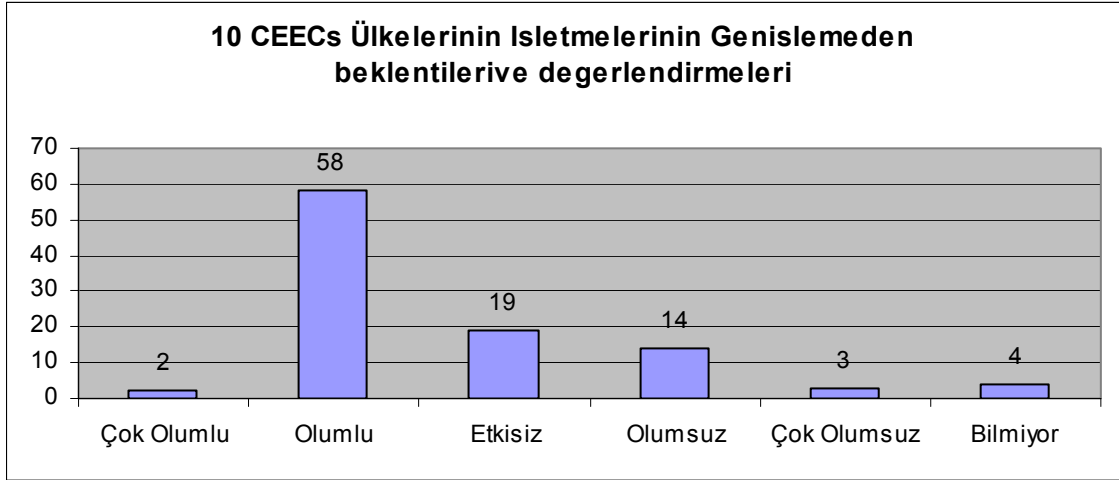
⁸⁹ Age. s.17

ülkelerinin ekonomileri serbestleştirilmiş ve yeniden yapılanmıştır. KOBİ sektörü'nün gelişmeye başladığı dönem yine bu zamana denk gelmektedir. Bu nedenle, AB ve AEA'daki KOBİ'ler oldukça iyi işleyen bir pazara sahipken yeni üye ülkeler pazarlarını yeni yeni oluşturmaya çalışmaktadırlar. ODAÜ'deki KOBİ sektörü'nün piyasa araştırması, strateji araştırması, müşteri ve tedarikçi bulmaya çalışmaları daha çok yenidir ve tam olarak oturmamıştır. Dolayısıyla, gerek AB gerekse AEA'daki KOBİ sektörü ve ODAÜ KOBİ sektörünü kıyaslamak doğru olmayacaktır.

2004 Genişleme dalgası ülkeleri AB'ye üyelik esnasında ciddi problemler yaşamış olmalarına rağmen AB'ye giriş konusunda ülkelerdeki genel beklenti olumludur. 2003 yılında yapılan CAPE (Co-ordinated Action for Pan-European Transport and Environment Telematics Implementation Support) araştırmasına göre ODAÜ KOBİ'lerinin %89'u AB üyeliğinden olumlu beklentiler içinde bulunmaktadır.

Grafik 5'de %60'ın çok olumlu beklentiler içinde bulduklarını, %17'sinin ise oldukça olumsuz baktıkları görülmektedir.

Grafik 5: 10 ODAÜ ülkesinin işletmeleri'nin genişlemeden beklentileri ve değerlendirmeleri (%)

Kaynak: Kaynak:EIM Business & Policy Research; hesaplar Eurostat'ın(Avrupa İstatistik Merkezi) Yapısal İşletme İstatistiklerine ve KOBİ Veritabanına dayanmaktadır. Ayrıca Mayıs 2003 Avrupa Ekonomisi raporu Ek A ve OECD: Economic Outlook, No:71 verilerine dayanmaktadır. Toplam Bölümündeki veriler yuvarlandığından net toplamdan daha farklıdır.

2004 Genişleme Dalgasının KOBİ'ler üzerindeki ekonomik etkilerini sağlıklı bir şekilde analiz edebilmek için aşağıda bu ülkelere ilişkin öncelikle genel bilgiler ve istatistikler verilecektir. Bu bilgiler ülkelerin demografik yapısını, milli bütçelerini ve dış ticaretini kapsayacaktır. Daha sonra bu ülkelerdeki işletme yapılarıyla ilgili, yaşanan değişimi özetleyen istatistiklerle (2001-2003 verileri) analiz pekiştirilecektir.

3.3.1 Makroekonomik Veriler

Avrupa tek pazarı ve Gümrük Birliği AB'nin temellerinden biridir. AB'de dört temel özgürlük, malların, servislerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımı, garanti edilmiştir. Gümrük Birliği, malların tek bir gümrük alanı içinde olduğu gibi serbestçe dolaşabilmeleri ve tarafların üçüncü ülkelere gelen ithalat için aynı dış tarifeyi ve aynı ticaret politikasını uygulamaları demektir.

2004 genişleme dalgası ülkelerinin çoğu geçmişte COMECON'un üyesiydiler, dolayısıyla ortak pazar sisteminin bir parçasıydılar. Bu ülkelerden çoğunun piyasa ekonomisiyle olan ticari ilişkileri 1980'lerin sonlarına kadar belli bir sınırdan kalmıştır. COMECON 1991 senesinde Berlin duvarının yıkılması ve eski Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte lağvedilmiştir. Dolayısıyla bu pazarların dünya pazarına açıldığı bir dönem yaşanmıştır.

Avrupa topluluğunun ve COMECON'un 1988'de karşılıklı tanınmasının gerçekleşmesi ve bir takım çift taraflı ticaret ve işbirliği anlaşmalarının imzalanması, ODAÜ ekonomilerinin entegrasyonunun 1980'li yılların sonlarına doğru başlamasına sebep olmuştur. 1991 yılından itibaren ticaret ve ekonomik iş birliği açısından daha kapsamlı anlaşmalar imzalanmıştır. İlk aşamada 1991 yılında Macaristan ve Polonya ile daha sonra 1993 yılında Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya ve Bulgaristan'la, 1995 yılında sonrasında 1995 yılında Estonya, Letonya, Litvanya ve son olarakta 1996 yılında Slovenya ile anlaşmalar sonuçlandırılmıştır. Katılımcı ülkeler o zamandan itibaren, tarım konusundaki istisnai durumla da beraber, AB Pazarına gümrüksüz giriş hakkını elde etmişlerdir.

Demografik Yapı

1 Mayıs 2004 tarihinde meydana gelen genişleme ile toplam nüfus ve toplam işgücü beşte bir oranında artmıştır.

1 Ocak 2003 yılında yapılan bir araştırma raporuna göre AB-15 379 milyon nüfusa sahiptir. 2004 yılında gerçekleştirilen genişleme dalgası ülkelerinin toplam nüfusu ise 74 milyondur. AB-15'in toplam işgücü 176 milyon kişidir; bu toplam AB-15 nüfusunun %47'sine denk gelmektedir. 2004 genişleme dalgası ülkelerindeki toplam işgücü ise 33,5 milyon kişidir ve bu da toplam nüfusun %45'ine denk gelmektedir.

Aşağıdaki Tablo 5’de genişleme dalgası ülkelerinin genel ekonomik yapısını göstermektedir. Tablo 5’den de görüleceği üzere son genişleme dalgasına dahil olan ülkelerdeki kadın çalışan oranı AB’nin toplam istihdamdaki kadınlara oranından daha fazladır. İşsizlik oranı olarak incelendiğinde ise son genişleme dalgası ülkelerinin AB’den (%7,6) oldukça fazla olduğu görülmektedir; Polonya(%19,4) ve Slovakya (%17,1) oranlarıyla AB işsizlik oranınının nerdeyse iki katına sahiptirler.

Tablo 5: Demografik Göstergeler, 2003

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Nüfus (x1000) (1)	378 988	74 296	10 203	1.356	805	2 332	3 463	10 152	397	38 214	1 995	5 379	7 846	21 812	:
AB- 15 Nüfus karşılaştırması (%) (1)	100.0	19.6	2.7	0.4	0.2	0.6	0.9	2.7	0.1	10.1	0,5	1,4	2,1	5,8	:
Toplam İş Gücü (x1000) (2)	176 427	:	5 087	660	341	1 118	1 690	4 165	:	16 938	959	2 615	3 334	10 630	:
Kadınlarn Toplam İş Gücü içindeki Oranı(%) (2)	43.5	:	44.7	48.6	44.6	49.0	49.8	45.5	:	46,0	45,8	45,7	46,6	46,1	:
İşsizlik Oranı(%) (2)	7.6	:	7.5	10.8	4.1	10.6	12.9	5.8	:	19,4	6,5	17,1	13,7	8,1	:

(1) 1 Ocak 2003 değerleri

(2) AB-15 ve RO için 2002 ikinci yarısı, diğerleri için 2003 ikinci yarısı

Kaynak: Eurostat, Demography and Labor Force Survey

Milli Bütçe

Milli Bütçe’den alınan veriler AB üyesi devletlerle, genişleme dalgası ülkelerinin ekonomilerinin yapısal farklılıkların karşılaştırılmasına olanak verir.

Bahsi geçen 13 ülkenin, yeni üye ülkeler ve Türkiye, Romanya, Bulgaristan’ın ekonomileriyle, AB üyesi ülkelerin ekonomileri arasındaki en çarpıcı fark, finansal hizmetlerin ve işletme hizmetlerinin ulusal refah içindeki payında kendini göstermektedir. Bu iş alanı AB 2002 gayrisafi yurtiçi hasılanın dörtte birinden fazlasını oluştururken bu rakam yeni üye ülkeler ve aday ülkelerin 2001 gayrisafi yurtiçi hasılanının sadece %15.1’ini oluşturmaktadır.

Aşağıdaki Tablo 6 ülkeleri demografik büyüklükleri açısından incelemektedir. ODAÜ, 3 aday ülke ve AB-15 demografik büyüklükleri açısından karşılaştırıldıklarında, 13 ülkenin GSYİH'sı 693 milyar euro'dur ve bu İtalyan ekonomisinin yarısına eşittir. Karşılaştırmayı 10 ODAÜ ile sınırladığımızda, bu ülkelerin toplam ekonomik ağırlığının Hollanda ekonomisine tekabül eden 437 milyar Euro olduğu göze çarpmaktadır.

ODAÜ ve 3 aday ülkenin kişi başına düşen GSYİH'sı da AB ortalamalarının oldukça altındadır. AB ortalaması olan 24.000 euro esas alındığında, bu oranın en yüksek olduğu yer Kıbrıs'tır (15.000 euro). Kişi başına düşen GSYİH sadece Slovenya (11.700 euro) ve Malta'da (10.360 euro) 10.000 euroyu geçmektedir. Diğer ülkelerin kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılası 5.000 euronun altındadır.

Tablo 6: Milli Bütçe Göstergeleri,2002

	AB-15	CC-13	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
GSYİH (milyon EURO)	9 170 134	693 493	73 875	6 904	10 758	8 940	14 672	68 916	4 103	199 904	23 347	25 147	15 583	48 362	191 711
Kişi başına GSYİH	24 060	3 990	7 210	5 070	15 000	3 820	4 230	6 780	10 360	5 230	11 700	4 670	2 110	2 220	2 750
AB-15'de GSYİH oranı (%)	100,0	16,6	30,0	21,1	62,3	15,9	17,6	28,2	43,1	21,7	48,6	19,4	8,8	9,2	11,4
Katma Değer içindeki pay (%) (1)															
Tarım (A ve B)	2,0	7,1	3,7	5,4	4,1	4,7	7,1	3,7	2,8	3,2	3,0	4,5	12,5	13,0	11,5
Sanayi (C-E)	21,5	25,7	31,9	22,8	12,4	18,6	24,1	25,2	25,0	23,9	29,6	26,4	23,4	32,1	24,5
İnşaat (F)	5,5	5,9	6,6	6,6	7,9	6,1	6,4	5,6	3,1	6,6	5,6	5,4	4,4	5,5	4,0
Dağıtım, ulaşım ve taşımacılık servisleri (G-I)	21,4	29,1	25,8	31,5	30,8	35,7	33,1	21,6	21,1	30,4	21,2	26,8	24,1	49,4	34,1
Finansal ve Ticari Servisler (J ve K)	27,4	15,1	16,6	15,8	21,2	15,7	10,8	20,7	19,0	15,2	20,0	21,2	20,4	0,0	12,0
Diğer Servisler (L-P)	22,2	17,1	15,5	18,0	23,6	19,2	18,5	23,3	29,0	20,8	20,6	15,7	15,2	0,0	14,0
Merkez Bankası resmi peşinat oranı (%) (2)	1,8	:	1,8	:	2,5	2,0	:	7,5	0,8	4,8	4,0	5,0	:	5,0	:
2002/2001 Uyumlaştırılmış Tüketici fiyat indeksi (%)	2,1	:	1,4	3,6	2,8	2,0	0,4	5,2	:	1,9	7,5	3,3	5,8	22,5	:

(1) CC-13,2001

(2) AB- 15 için geçerli bilgi euro bölgesini kapsamaktadır (AB-12)

Kaynak: Eurostat, National Accounts, Interest Rates and Prices

Dış Ticaret

Daha öncede bahsetmiş olduğumuz gibi 2004 genişleme dalgası ülkeleri AB üyeliğinden önce COMECON dolayısıyla ortak bir pazar sisteminin parçasıydılar. 1988 yılında COMECON ve AB'nin karşılıklı birbirlerini tanımları ve Berlin Duvarının yıkılması ile başlayan değişimlerin sonucunda 1991 yılından itibaren daha kapsamlı ticari ve ekonomik anlaşmalar ile entegrasyon süreci hız kazanmıştır. Bütün bu değişimlerin sonucu olarak, son on yılda ODAÜ açısından dış ticaretteki en büyük ortakları AB olmuştur.

Tablo 7’da bu değişim açıkça görülecektir. Dış ticaret istatistikleri AB’nın dış ticaret pozisyonunun 2002 senesinde hemen hemen dengeli olduğunu göstermektedir. AB 997 milyar euro değerindeki mal ve servisi AB üyesi olmayan ülkelere ihraç ederken, 989 milyar euro ithal etmiş ve böylece dış ticaret akışının yüzde 0.5’inden daha azına denk gelen, 8 milyar euroluk bir fark elde etmiştir.

Tablo 7: Dış Ticaret Göstergeleri, 2002

	AB-15 (1)	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR (2)
Kur değeri	-	31,6	15,6	0,573	0,614	3,45	236	0,418	4,02	230	41,5	1,95	35 135	1 738 000
Mal ve Servislerin İhracatı (Milyon EURO)	997 286	40 562	3 638	4 834	2 417	5 537	36 503	2 011	43 499	10 962	15 216	6 063	14 675	34857
Mal ve Servislerin İthalatı (Milyon EURO)	989 300	42 990	5 079	5 263	4 279	7 958	39 927	2 791	58 480	11 574	17 513	8 411	18 881	45 996
Mal ve Servislerin Ticari Dengesi (Milyon Euro)	7 986	-2 429	-1 441	-429	-1 862	-2 422	-3 424	-781	-14 981	-612	-2 297	-2 348	-4 206	-11 139
Mal ve Servislerin Sigora Oranı (%)	100,8	94,4	71,6	91,8	56,5	69,6	91,4	72,0	74,4	94,7	86,9	72,1	77,7	75,8
GSYİH’ya oranla mal ve servislerin ihracatı (%)	10,9	54,9	52,7	44,9	27,0	37,7	53,0	49,0	21,8	47,0	60,5	36,6	30,3	21,5
GSYİH’ya oranla mal ve servislerin ithalatı (%)	10,8	58,2	73,6	48,9	47,9	54,2	57,9	68,0	29,3	49,6	69,6	50,7	39,0	28,4

(1) Tüm dış ticaret göstergeleri ekstra AB ticaretini göstermektedir

(2) Kur dışındaki bütün veriler 2001 yılına aittir.

Kaynak: Eurostat, Exchange Rates, External Trade and National Accounts

Son genişleme dalgasına dahil olan tüm ülkeler ihracattan daha çok ithalat yapmaktadırlar. Bunun bir nedeni bazı aday ülkelerin göreceli büyüklüğüdür. Küçük ülkelerin, tükedikleri kadar mal ve servis üretmedikleri için ithalata ağırlık vermeleri alışılmıştır.

3.3.2 İşletme Profilleri

İşletme Sayısı

ODAÜ ve 3 aday ülkelerinde, 2001 yılında, finansal aracılık hariç olmak üzere, NACE(Ekonomik Aktivitelerin İstatistikî Sınıflandırılması)⁹⁰ C- I kısımları kapsamındaki ekonomik etkinlikler ve K kısmındaki ekonomik etkinliklerle uğraşan işletme sayısı 2.5 milyondur. Tablo 8'den de görüleceği üzere 13 ülkedeki işletme sayıları ile AB'de aktif olan 13.4 milyon şirkete eklendiğinde, AB-25'de yaklaşık 16 milyon işletme olacağı görülmektedir.

2004 genişlemesi ile AB'deki aktif işletme sayısında %20'lik bir artış meydana gelmiştir. Tablo 8'den de görüleceği üzere Polonya 13 ülke arasında en fazla (14 milyon işletme= %57.2) işletmeye sahip olan ülkedir, Çek Cumhuriyetinin nüfusunun ve gayrisafi yurtiçi hasılasının Polonya'da kayıtlı olanların yaklaşık üçte biri olmasına rağmen, Çek Cumhuriyetinde 2002 yılında kayıtlı işletme sayısı Polonya'da kayıtlı işletme sayısından daha yüksektir (742.000). Skalının diğer ucunda, Slovakya'da 5 milyonun üstündeki bir nüfus içindeki işletme sayısı sadece 37.000'dir.

⁹⁰ Ekonomik Aktivitelerin İstatistikî Sınıflandırılması Ekte verilmiştir.

Tablo 8: İşletme Sayısı, 2001

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C- K) (2)															
Tüm Ölçekler	13 447 079	2 476 463	741 762	29 465	:	36 032	57 621	56 125	:	1 417 142	71 472	36 910	:	300 310	:
Mikro (%)	90,6	93,4	94,6	78,5	:	76,9	81,5	51,0	:	96,5	91,0	:	:	:	:
Orta (%)	7,9	5,2	4,4	17,8	:	18,9	14,9	40,2	:	2,4	:	23,4	:	9,9	:
Küçük (%)	1,2	1,2	0,9	3,3	:	3,7	3,2	:	:	0,9	:	5,2	:	2,6	:
Büyük (%)	0,2	0,3	0,2	0,5	:	0,5	0,4	:	:	0,2	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	3 656 464	729 755	252 297	6 775	12 149	7 603	12 993	23 329	:	378 048	26 302	10 259	:	57 753	:
Mikro (%)	84,0	88,7	91,8	59,2	:	57,8	64,6	41,7	:	92,5	87,3	50,1	:	67,0	:
Orta (%)	13,2	8,0	6,1	31,0	:	31,3	25,4	44,6	:	4,8	:	34,2	:	21,2	:
Küçük (%)	2,3	2,7	1,7	8,4	:	9,2	8,6	:	:	:	:	11,9	:	9,0	:
Büyük (%)	0,5	0,6	0,4	1,3	:	1,7	1,5	:	:	:	:	3,7	:	2,8	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	9 790 615	1 746 708	489 465	22 690	:	28 429	44 628	32 796	:	1 039 094	45 170	26 651	:	242 557	:
Mikro (%)	93,1	95,3	96,0	84,2	:	82,0	86,4	57,6	:	:	93,2	:	:	:	:
Orta (%)	6,0	4,0	3,5	13,8	:	15,6	11,9	37,0	:	:	5,9	19,2	:	7,2	:
Küçük (%)	0,8	0,6	0,4	1,8	:	2,2	1,6	4,6	:	0,5	:	2,6	:	1,1	:
Büyük (%)	0,1	0,1	0,1	0,2	:	0,2	0,2	0,8	:	0,1	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletmeler 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştırmaktadır; tüm işletmeler 5'ten fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural business statistics

Yaklaşık olarak, ODAÜ ve 3 aday ülkedeki %93.4'ü 10'dan az kişi çalıştıran mikro işletmelerdir ve bu işletmeler, sanayi ve inşaat sektörü ile kıyaslandığında, hizmet sektöründe daha yüksek bir paya sahiptir (%88.7). Bu ülkelerde, kayıtlı toplam şirket sayısının %5.2'si 10 ile 49 arasında işçi çalıştıran küçük şirketler grubuna girmektedir. Bu şirketler sanayi ve inşaat sektöründe %8.0'dır ve hizmet sektörü için bildirilen oranın iki katıdır (%4.0). Aynı şekilde, ODAÜ ve aday ülkelerdeki toplam işletme sayısının %98.5'inde 50'den az kişi çalışmaktadır ve bu sanayi ve inşaat sektöründe %96.7 iken, hizmet sektöründeki işletmelerde %99.3'e yükselmektedir.

Aşağıdaki Tablo 9 ile 2000 ve 2001 yıllarındaki AB-15, ODAÜ'deki işletme sayısının değişimi ele alınmıştır. İşletme sayısının değişimi ülkeden ülkeye ve ülke büyüklüğü sınıflarına göre değişiklik göstermektedir, Polonya'da % -7.6, Çek Cumhuriyetinde %-7.3'lük bir düşüş yaşanırken, Litvanya'da %8.3'lük ve Slovakya'da %26.4'lük bir artış olduğu görülmektedir..

Referans olarak alınan farklı yıllarda işletmelerin sayısı analiz edilirken bazı öğeler göz önünde bulundurulmalıdır. İşletme sayısının geçirdiği evrim işletme doğum ve ölümlerine doğal olarak bağlı olduğu için, hızlı değişen ortamda, yeni işletme sınıflarının doğması mümkündür. Örneğin bir sanayi işletmesi çalışmalarını hizmet üzerinde odaklı hale getirebilir ve bu durumda hizmet sınıfına girebilir. Buna ek olarak, işletme büyüklüğü sınıflarına ilişkin faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekir. Çünkü işletmeler yıldan yıla büyüdükçe veya küçüldükçe sınıfları değişebilir. İşletmelerin toplam sayısının geçirdiği evrim aslında mikro işletmelerde gözlemlenen durumun bir yansımasıdır. Çek Cumhuriyeti örneğinde, bu durum çok açıktır. Çünkü mikro işletmelerin sayısı %7'den daha fazla azalırken, büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Bunun tersi bir durum, Litvanya'da yaşanmıştır. Bu ülkede de mikro ve küçük işletmelerin sayısı artarken, orta ve geniş ölçekli işletmelerin sayısı azalmıştır. Polonya için elimizde mevcut olan rakamlar her büyüklükteki işletmelerin sayısında düşüş olduğunu ortaya koymaktadır. İşletme sayısındaki bu değişiklikler işletme nüfusunun demografisinin çıkartılmasında kullanılmakta, ancak ilgili ülkelerin ekonomilerinde yaşanan değişikliklerin etkileri konusunda bilgi vermemektedir. Aslında büyük bir işletmenin açılması veya kapanması istihdam ve katma değer yaratılması açısından, aynı etkiyi doğurabilir. Sonuç olarak, daha küçük işletmelerin istatistik işletme kayıtlarının doğru bir şekilde tutulması, daha büyük işletmelere nispeten daha zordur.

Tablo 9: 2001/2000 İşletme Sayısındaki Değişiklik

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C-K) (2)															
Tüm Ölçekler	:	:	-7,3	6,8	:	-5,0	8,3	6,1	:	-7,6	4,9	26,4	:	:	:
Mikro (%)	:	:	-7,7	8,7	:	-6,5	9,2	:	:	:	4,1	:	:	:	:
Orta (%)	:	:	:	0,6	:	0,2	5,8	6,7	:	:	:	:	:	:	:
Küçük (%)	:	:	1,6	2,1	:	1,4	-1,4	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	:	:	:	-12,9	:	2,1	-4,1	:	:	:	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	-0,6	:	-7,0	1,6	1,2	-9,9	8,7	3,6	:	-11,6	3,0	17,7	:	6,6	:
Mikro (%)	-1,0	:	-7,1	2,4	:	0,3	10,0	:	:	-12,1	2,0	36,5	:	:	:
Orta (%)	2,0	:	-7,4	0,7	:	1,5	10,6	4,4	:	-2,0	:	:	:	:	:
Küçük (%)	0,5	:	1,6	2,1	:	1,0	-1,5	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	-0,2	:	2,2	-13,7	:	-1,6	-7,8	:	:	:	:	:	:	:	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	:	:	-7,5	8,4	:	-3,5	8,1	8,0	:	-6,1	6,0	30,1	:	:	:
Mikro (%)	:	:	-8,0	10,1	:	-4,3	9,0	7,7	:	:	5,3	:	:	:	:
Orta (%)	:	:	:	0,5	:	-0,5	3,1	8,9	:	:	20,8	6,0	:	:	:
Küçük (%)	:	:	1,7	2,0	:	1,8	-1,1	7,2	:	-5,3	:	-2,4	:	:	:
Büyük (%)	:	:	:	-11,3	:	9,5	7,9	-4,9	:	-0,7	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletmeler 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştırmaktadır; tüm işletmeler 5'ten fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural business statistics

İstihdam Edilen Çalışan Sayısı

2001 yılında, 97 milyon insan Avrupa Birliği'nin finansal olmayan iş ekonomisinde çalışmıştır. Avrupa Birliğinin genişlemesiyle birlikte 1 Mayıs 2004'de işgücüne 16 milyon insanın daha eklenmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu işgücü artışının büyük bir bölümü, 2001 yılında AB'ye yeni giren ülkelerde 8.0 milyon (40 milyonluk AB işgücününün 20%) insanın istihdam ettiği endüstri ve inşaat sektörlerinde olacaktır. 2004 yılında AB'ye katılan ülkelerde 7.6 milyon insan hizmet sektöründe görev almaktaydı. Bu oran 2001 yılında AB'de 56.8 milyon çalışanın %13'ünü oluşturmaktadır.⁹¹

Aşağıdaki Tablo 10'de AB'ye 2004 yılında üye olan 10 ülkedeki işletmelerin ölçekleri incelenmiştir. Bahsi geçen bu 10 ülkenin çalışanların %45 gibi bir bölümü, 7.0 milyon insana tekabül etmektedir, 2001 yılında Polonya'da istihdam etmektedir. İlginç olarak, Polonya'ya göre 4 kat daha az bir nüfusa sahip olan Çek Cumhuriyeti'nin

istihdam oranı 3.5 milyon çalışanla bu rakamın yarısı kadardır. Aradaki bu farkın sebebi Polonya'daki yüksek işsizlik oranıyla açıklanabilir.

Tablo 10: İstihdam Eden İşçi Sayısı, 2001

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C-K) (2)															
Tüm Ölçekler	96 736	15 617	3 535	356	:	496	699	1 665	:	7 022	:	942	:	3 987	:
Mikro (%)	27,7	30,3	31,2	21,5	:	:	20,8	10,4	:	33,5	:	:	:	:	:
Orta (%)	21,5	16,2	18,3	28,6	:	:	:	21,7	:	11,8	:	16,4	:	14,9	:
Küçük (%)	16,3	20,0	:	:	:	:	25,5	:	:	17,8	:	21,6	:	20,9	:
Büyük (%)	34,5	33,6	:	:	:	:	:	:	:	36,9	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	39 939	8 034	1 894	170	66	216	350	946	:	3 288	:	555	:	2 537	:
Mikro (%)	19,9	17,2	18,7	9,4	:	:	8,4	6,1	:	17,5	:	5,3	:	4,1	:
Orta (%)	24,0	15,2	17,2	26,4	:	:	:	18,4	:	11,7	:	12,6	:	10,6	:
Küçük (%)	20,7	25,5	:	:	:	:	32,6	:	:	22,3	:	24,2	:	22,3	:
Büyük (%)	35,5	42,0	:	:	:	34,7	:	:	:	48,5	:	57,9	:	63,0	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	56 797	7 583	1 640	186	:	280	350	719	:	3 735	232	387	:	1 449	:
Mikro (%)	33,2	44,1	45,7	32,7	:	28,3	33,3	16,0	:	51,2	42,8	:	:	:	:
Orta (%)	19,8	17,2	19,6	30,5	:	29,3	28,9	26,0	:	11,9	28,6	22,0	:	22,5	:
Küçük (%)	13,2	14,2	12,1	:	:	:	18,5	17,7	:	12,8	:	17,7	:	18,4	:
Büyük (%)	33,8	24,6	22,6	:	:	:	19,3	40,2	:	24,1	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletmeler 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştırmaktadır; tüm işletmeler 5'ten fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural business statistics

Bu ülkelerdeki farklı işletme ölçeklerindeki istihdam dağılımına bakıldığında, büyük ölçekli ekonomilerin bu 10 ülkenin endüstriyel ekonomilerdeki ağırlığı dikkat çekmektedir. Endüstri ve İnşaat sektörlerinde, katılımcı ülkelerin girişimcilik oranı işgücünün 42% sini oluştururken, AB ülkelerinde bu oran ortalama 35% dir. Ayrıca orta ölçekli işletmelerinin oranı katılımcı ülkelerde işgücünün 25% iken AB ülkelerinde 21% idir. Bu nedenle, endüstri ve inşaat sektöründe çalışanların 67% sinin orta ve büyük ölçekli işletmelerde çalıştıkları söylenebilir. Öte yandan, endüstri ve inşaat alanındaki küçük işletmeler katılımcı ülkelerin işgücünün sadece 17% sini temsil etmektedir. AB'de ise bu oran 20% dir. Katılımcı ülkelerde küçük ölçekli işletmeler, toplam işgücünün 15% ini oluştururken, AB de bu rakam toplamda 24% dür. Hizmet sektörüne bakıldığında ise, AB'de 34% lük çalışma gücünün büyük işletmelerde bulunurken, 33% lük kısmı küçük işletmelerde istihdam etmektedir. Öte yandan katılımcı

ülkelerde ise küçük işletmelerdeki istihdam 44% olarak hizmet sektöründedir. Bu rakam 25%'lik büyük işletmelerdeki istihdam oranının neredeyse 2 katıdır. Farklı ölçekteki işletmelerin istihdam oranlarındaki farka bakılarak, katılımcı ülkelerdeki büyük ölçekli işletmelerin (yaklaşık 1067), AB 'ye oranla (yaklaşık 1317) daha az işçi çalıştırdığı çıkarımı yapılabilir.⁹²

İşletmelerdeki 2000-2001 yılları arasında meydana gelen ölçek farklılıkları aşağıdaki Tablo 11'de görülmektedir. ODAÜ'lerin genelinde hizmet sektörü iş imkânının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Öte yandan, Litvanya'da 2000 ile 2001 yılları arasında endüstri ve inşaat sektöründeki çalışan insan sayısı %1.5 hizmet sektöründe ise %0.5'lik bir artış olduğu görülmektedir. Romanya'da çalışma ekonomisindeki iki sektörde de istihdam oranı azalmıştır, özellikle hizmet alanında istihdamda azalma gözlenmektedir(-11.0%). Öte yandan, Slovenya'da hizmet sektöründeki istihdamda 5.7% lik bir artış varken, Slovakya'da 2000 ve 2001 yılları arasında 6.6' lik bir artış görülmektedir. Verilerdeki yetersizliğe rağmen, bilgilerin mevcut olduğu ülkelere bakıldığında mikro işletmelerdeki istihdam gücünde bir azalma gözlenmemektedir. Ancak, Litvanya'da endüstri sektöründe ve Macaristan'da hizmet sektöründe büyük ölçekli işletmelerde istihdam oranının 2.0% dan daha fazla oranda azaldığı görülmektedir.

⁹² Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung in Co-operation with European Policies Research Centre, University of Strathclyde Glasgow, "Impact of the Enlargement of the European Union on Small and Medium Sized Enterprises in the Union", 2000, s. 56

Tablo 11: 2001/2000 yılları arasında istihdam eden kişi sayısındaki değişim, (%)

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C-K) (2)															
Tüm Ölçekler	1.2	:	0.7	0.9	:	0.9	1.3	1.0	:	:	:	3.2	:	-5.6	:
Mikro (%)	0.3	:	0.9	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Orta (%)	2.0	:	:	-0.4	:	:	:	4.8	:	:	:	:	:	:	:
Küçük (%)	1.3	:	:	:	:	:	-0.9	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	1.2	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	0.1	:	-0.4	0.3	1.7	1.5	-0.8	-0.1	:	:	:	1.0	:	-2.2	:
Mikro (%)	-0.4	:	1.9	1.9	:	:	16.8	:	:	:	:	17.9	:	:	:
Orta (%)	2.4	:	-5.1	1.3	:	:	4.8	:	:	:	:	:	:	:	:
Küçük (%)	0.2	:	:	:	:	:	-0.3	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	-1.2	:	:	:	:	-2.1	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	1.9	:	2.0	1.5	:	0.5	3.6	2.4	:	:	5.7	6.6	:	-11.0	:
Mikro (%)	0.6	:	0.4	:	:	:	6.9	:	:	:	17.8	:	:	:	:
Orta (%)	1.7	:	:	-1.7	:	-29.0	4.7	:	:	:	59.8	3.8	:	:	:
Küçük (%)	2.6	:	0.5	:	:	:	-2.0	6.9	:	:	:	0.2	:	:	:
Büyük (%)	3.0	:	:	:	:	:	-2.4	:	:	:	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletmeler 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştırmaktadır; tüm işletmeler 5'ten fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural business statistics

Üretim ve Bağlantılı Göstergeler

2001 yılında 10 aday ülke kendi çalışma ekonomilerinde, finansal aracılık hariç, 876 milyar Euro'luk bir hareket sağlamışlardır. Aynı yıl içinde, toplam katma değerleri 239 milyar EURO olmuştur. Bu iki veriye bakıldığında, katılımcı ülkelerin değerleri AB toplamının %5.5'ine tekabül etmektedir. Karşılaştırma yapmak gerekirse, katılımcı ülkelerin toplam işgücü sayısının bu payın yaklaşık 3 katını temsil ettiğini görmekteyiz. Basit bir açıdan bakıldığında, katılımcı ülkeler ile AB arasında hatırı sayılır bir üretim açığının mevcut olduğu çıkarılabilmektedir.

Aşağıdaki Tablo15'de 2001 yılındaki verilere bakıldığında ODAÜ toplam katma değerinin %61'inin 147 milyar Euro ile Polonyalı işletmeler merkezli geldiğini görmekteyiz. Bu Polonyalı işletmelerin toplam işgücü (%45) payından daha fazla bir pay olmaktadır.

Tablo 12: Katma Değer, 2001

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C-K) (2)															
Tüm Ölçekler	4 308 733	239 410	34 353	3 378	:	5 561	4 330	23 280	:	146 980	8 915	9 428	:	16 777	:
Mikro (%)	20.1	9.5	:	16.0	:	:	10.0	6.2	:	25.4	20.7	:	:	:	:
Orta (%)	19.0	18.8	16.0	25.8	:	:	:	15.7	:	10.7	:	14.9	:	12.9	:
Küçük (%)	17.9	25.1	:	:	:	:	25.4	:	:	18.6	:	17.4	:	21.1	:
Büyük (%)	43.0	46.6	:	:	:	:	:	:	:	45.3	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	2 016 348	130 159	20 698	1 462	1 887	2 500	2 202	14 408	:	76 146	5 106	5 750	:	9 505	:
Mikro (%)	12.1	4.7	6.0	5.5	:	:	2.8	2.9	:	3.7	12.4	3.5	:	2.4	:
Orta (%)	18.0	12.1	11.5	20.7	:	:	:	10.2	:	12.2	:	8.9	:	8.4	:
Küçük (%)	20.0	25.6	:	:	:	:	29.8	:	:	:	:	17.2	:	21.8	:
Büyük (%)	49.9	57.6	:	:	:	47.9	:	:	:	:	:	70.3	:	67.4	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	2 292 385	109 251	13 655	1 916	:	3 061	2 127	8 871	:	70 834	3 809	3 678	:	7 271	:
Mikro (%)	27.1	15.2	:	24.6	:	24.3	17.5	11.7	:	:	31.9	:	:	:	:
Orta (%)	19.8	26.7	22.7	29.7	:	25.8	29.6	24.8	:	:	26.8	24.3	:	18.6	:
Küçük (%)	16.0	24.5	21.2	:	:	:	20.9	21.1	:	26.2	:	17.5	:	20.1	:
Büyük (%)	37.0	33.6	:	:	:	:	31.9	42.4	:	34.8	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletme, 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştıran işletme, bütün işletmeler 5 ve daha fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural Business Statistics, (theme4/sbs/sizeclas)

2004 genişleme dalgası ülkeleri ve aday ülkelerini servis sektöründeki işletmeleri 2001 yılında 469 milyar Euro katma değer üretilmiştir, bu miktar sanayi sektöründe sağlanan 408 milyar Euro'luk payın üzerindedir. Aradaki farkı 13 ülkede dağıtım ticaretinin toplam cirodaki ağırlığı ile açıklamak mümkündür. 2001 yılında dağıtım ticareti AB'deki ciro'nun %36,3'ünü oluşturmaktadır, aynı 2004 genişleme ülkeleri ve 3 aday ülkede %39.0'dır. Tablo16'dan da görüleceği üzere Macaristan ve Slovakya dışında gerek AB-15'de gerekse bahsi geçen 13 ülkede ciro miktarı servis sektöründe endüstri ve inşaat sektöründen daha fazla elde edilmektedir. Bu genelleme sadece Macaristan'da tersine dönmektedir.

Tablo 13: Ciro, 2001

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C- K) (2)															
Tüm Ölçekler	16 292	876.5	185.0	17.6	:	18.0	21.9	120.5	:	409.1	44.3	47.3	:	77.3	:
Mikro (%)	18.4	21.2	19.6	23.3	:	:	13.7	7.6	:	28.2	20.0	:	:	:	:
Orta (%)	19.2	18.1	20.6	31.0	:	:	:	20.5	:	13.5	:	19.0	:	20.0	:
Küçük (%)	18.9	22.2	:	:	:	:	:	:	:	21.3	:	21.5	:	19.9	:
Büyük (%)	43.5	38.6	:	:	:	:	:	:	:	37.0	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	7 107	407.7	88.2	6.0	4.8	5.7	8.9	65.5	:	182.1	21.9	24.7	:	37.2	:
Mikro (%)	9.3	8.7	8.6	7.5	:	:	3.5	2.7	:	11.3	10.5	3.7	:	3.1	:
Orta (%)	14.9	10.5	11.9	23.3	:	:	:	9.5	:	9.0	:	8.5	:	9.4	:
Küçük (%)	19.4	22.0	:	:	:	:	25.6	:	:	:	:	17.3	:	18.7	:
Büyük (%)	56.4	58.8	:	:	:	40.6	:	:	:	:	:	70.5	:	68.8	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	9 185	468.7	96.8	11.6	:	12.3	13.0	55.0	:	226.9	22.5	22.6	:	40.0	:
Mikro (%)	25.4	32.0	29.5	31.4	:	26.3	20.7	13.5	:	:	29.2	:	:	:	:
Orta (%)	22.5	24.6	28.4	34.9	:	34.0	35.0	33.6	:	:	32.6	30.4	:	29.8	:
Küçük (%)	18.5	22.3	21.8	:	:	:	:	25.8	:	20.8	:	26.0	:	21.0	:
Büyük (%)	33.6	21.0	20.2	:	:	:	:	27.2	:	22.3	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletme, 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştıran işletme, bütün işletmeler 5 ve daha fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural Business Statistics, (theme4/sbs/sizeclas)

Tablo 14 ve Tablo 15’de 2000 ve 2001 yılları arasında üretim ile ilgili göstergelerin geçirdiği evrime değinilmiştir. AB’deki durumun tersine 2004 genişleme ülkeleri ve 3 aday ülkeden oluşan 13 ülkede sanayi ve inşaat sektöründeki katma değer hizmet sektörüne nazaran daha hızlı bir artış göstermiştir. Balkan ülkelerinde, Macaristan ve Slovakya’da 2000-2001 yılları arasında sanayi ve inşaat sektöründeki katma değer artışı hizmet sektöründeki katma değer artışından daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Sadece Polonya, Slovenya ve Çek Cumhuriyetinde hizmet sektöründeki artış daha büyük olmuştur

Tablo 14: 2000-2001 yılları arasında katma değerde yaşanan değişiklik

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C- K) (2)															
Tüm Ölçekler	2.4	:	10.7	14.5	:	29.9	9.8	19.3	:	58.7	21.8	23.8	:	:	:
Mikro (%)	2.8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	110.6	:	:	:	:
Orta (%)	3.5	:	:	17.2	:	:	:	19.1	:	:	:	:	:	:	:
Küçük (%)	3.1	:	:	:	:	:	19.1	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	1.4	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	-0.1	:	10.2	16.2	:	42.9	10.7	21.3	:	51.3	15.3	26.1	:	-4.1	:
Mikro (%)	4.0	:	-7.2	34.3	:	:	-25.4	:	:	-55.8	186.6	17.9	:	:	:
Orta (%)	4.0	:	2.4	18.5	:	:	:	21.0	:	112.1	:	:	:	:	:
Küçük (%)	1.3	:	:	:	:	:	22.8	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	-2.9	:	:	:	:	53.6	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	4.6	:	11.4	13.3	:	20.9	8.9	16.1	:	67.5	31.8	20.5	:	:	:
Mikro (%)	2.3	:	:	:	:	:	:	3.5	:	:	85.0	:	:	:	:
Orta (%)	3.2	:	:	16.5	:	-24.4	:	17.8	:	:	55.5	24.6	:	:	:
Küçük (%)	5.1	:	22.0	:	:	:	14.1	37.5	:	164.6	:	46.7	:	:	:
Büyük (%)	7.0	:	:	:	:	:	:	10.3	:	96.3	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletme, 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştıran işletme, bütün işletmeler 5 ve daha fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural Business Statistics, (theme4/sbs/sizeclas)

Katma değerın tersine ciro 13 ülkenin çoğunda hizmet sektöründe daha hızlı gelişme yaşanmıştır. Estonya, Litvanya, Polonya ve Slovakya'da ise sanayi ve inşaat sektöründeki ciro artışı daha fazla olmuştur.

Tablo 15: 2000-2001 yılları arasında ciroda yaşanan değişiklik

	AB-15	ACC	CZ	EE	CY	LV	LT	HU (1)	MT	PL	SI	SK	BG	RO	TR
Endüstri ve Servisler (C- K) (2)															
Tüm Ölçekler	2.9	:	15.3	14.2	:	9.7	15.7	20.1	:	7.0	16.2	12.9	:	11.3	:
Mikro (%)	1.5	:	14.7	:	:	:	:	:	:	:	57.9	:	:	:	:
Orta (%)	1.8	:	:	11.2	:	:	:	29.0	:	:	:	:	:	:	:
Küçük (%)	5.0	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	3.2	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Endüstri ve İnşaat (C-F)															
Tüm Ölçekler	2.4	:	15.2	14.5	5.1	12.8	14.8	16.1	:	8.7	12.8	11.0	:	11.1	:
Mikro (%)	2.1	:	17.8	20.2	:	:	-14.0	:	:	10.8	117.0	26.9	:	:	:
Orta (%)	3.2	:	9.9	22.3	:	:	:	22.4	:	5.6	:	:	:	:	:
Küçük (%)	3.7	:	:	:	:	:	21.1	:	:	:	:	:	:	:	:
Büyük (%)	1.9	:	:	:	:	11.5	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Servisler (G-K)															
Tüm Ölçekler	3.3	:	15.4	14.0	:	8.4	16.4	25.3	:	5.7	19.7	15.1	:	11.4	:
Mikro (%)	1.3	:	13.9	:	:	:	:	1.6	:	:	44.3	:	:	:	:
Orta (%)	1.2	:	:	7.8	:	-5.6	:	31.4	:	:	63.8	24.0	:	:	:
Küçük (%)	6.1	:	17.2	:	:	:	:	39.8	:	4.1	:	9.7	:	:	:
Büyük (%)	4.9	:	:	:	:	:	:	20.5	:	15.1	:	:	:	:	:

(1) Mikro işletme, 1-9 kişi yerine 5-9 kişi çalıştıran işletme, bütün işletmeler 5 ve daha fazla kişi çalıştırmaktadır.

Kaynak: Eurostat, Structural Business Statistics

Doğrudan Yabancı Yatırım

1990 yılında AEA ve 2004 Genişleme Dalgası ülkelerindeki sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile büyük ölçekli Batı Avrupa firmalarına özellikle imalat, bankacılık, inşaat ve perakende sektörü doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde yeni marketlere girişi sağlamış ve maliyet açısından daha elverişli üretimlere ulaşmıştır. Tablo 16’da AB-15’ten 2004 ODAÜ ve 3 aday ülkeye 1997-2001 yılları içinde yapılan doğrudan yabancı yatırımları göstermektedir. AB üye ülkeleri içinde Almanya, Hollanda, Avusturya ve Fransa en fazla yatırımı yapan ülkelerdir. Tablodan da açıkça görüleceği üzere yapılan yatırımlar zaman içinde değişiklik göstermekte ve bahsi geçen ülkelerin GSYİH’sının ciddi oranını kapsamaktadır. Ayrıca, yapılan doğrudan yabancı yatırımların büyük kısmının servis sektörüne yapılmaktadır, %40’lık kısmı imalat sektörüne yapılmaktadır. Makroekonomik açıdan bakıldığında doğrudan yabancı yatırım akışlarının hem büyümeyi hızlandırdığı hemde ticari dengedeki açıkları kapattığı görülmektedir. Makro alandaki bir ilerlemeninde mikro alanda dolayısıyla KOBİ’ler alanında da ekonomide iyileşme ve büyümeyi sağlayacağı unutulmamalıdır.

KOBİ’ler doğrudan yabancı yatırım akışına fazla katılmamaktadırlar çünkü ölçekleri sebebiyle enternasyonelleşmeleri daha zordur. KOBİ’lerin doğrudan yabancı yatırım akışına katılmaları açısından coğrafi uzaklık büyük önem teşkil etmektedir, dolayısıyla sınırda olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırıma daha fazla katılım sağladıkları görülmektedir. 2004 genişleme dalgası ülkeler ve 3 aday ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırım 2001 verilerine göre AB’nin toplam doğrudan yabancı yatırımının sadece %7,2’sini oluşturmaktadır.

Tablo 16: 1997-2001 yılları arasında aday Ülkelere yapılan Toplam Doğrudan Yabancı Yatırım

	1997		1998		1999		2000		2001	
	Milyon Euro	%GSYİH	Milyon Euro	%GSYİH	Milyon Euro	%GSYİH	Milyon Euro	%GSYİH	Milyon Euro	%GSYİH
BG	445	4,9	479	4,2	723	5,9	1086	7,9	397	2,6
CY	433	5,8	237	2,9	642	7,4	501	5,2	419	4,1
CZ	1148	2,5	2416	4,8	4792	9,3	5405	9,7	5489	8,6
EE	235	5,8	513	11	284	5,8	425	7,6	603	9,8
HU	1928	4,8	1815	4,3	1849	4,1	1785	3,5	2730	4,7
LT	313	3,7	826	8,6	456	4,6	410	3,4	497	3,8
LV	460	9,3	318	5,8	352	5,7	445	5,7	198	2,3
MT	71	2,4	238	7,6	830	24,3	674	17,4	350	8,7
PL	4328	3,4	5677	4	6821	4,7	10133	5,7	6377	3,1
RO	1071	3,4	1812	4,8	977	2,9	1110	2,8	1442	3,2
SI	414	2,6	178	1	78	0,4	492	2,4	486	2,2
SK	154	0,8	504	2,6	306	1,6	2317	10,9	1647	7,2
TR	710	0,4	838	0,5	763	0,4	1063	0,5	3647	2,2
Toplam	11711	2,4	15852	3	18872	3,5	25846	4,1	24282	3,8

Kaynak: Kaynak:EIM Business & Policy Research; hesaplar Eurostat'ın(Avrupa İstatistik Merkezi) Yapısal İşletme İstatistiklerine ve KOBİ Veritabanına dayanmaktadır. Ayrıca Mayıs 2003 Avrupa Ekonomisi raporu Ek A ve OECD: Economic Outlook, No:71 verilerine dayanmaktadır. Toplam Bölümündeki veriler yuvarlandığından net toplamdan daha farklıdır.

Dış Ticaret

1990'da yapılan Avrupa Anlaşmaları ile 2004 Genişleme dalgasını oluşturan ülkeler ve AB ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerde önemli artışlar olmuştur. Tablo 17'de 1995-2002 yılları arasında AEA-19 ülkelerinin ithalat, ihracat ve ticari dengelerini görülmektedir. Daha öncede değindiğimiz üzere sınır ülkelerinin ticari dengeleri diğerlerine oranla daha yüksektir. Avusturya, Almanya, Finlandiya, Lüksemburg ve Belçika aday ülkeler ile en fazla ticari ilişkiye sahip ülkelerdir. Bunun yanısıra Portekiz, İspanya, İngiltere ve Yunanistan daha az ticari ilişkiye sahiptir. 2004 Genişleme dalgasına dahil olan ülkelerde de sınırda bulunan ülkelerin ithalat/ihracat payları diğerlerine oranla daha fazladır. Günümüzde, 2004 genişleme dalgası ülkeleri Amerikadan sonra AB'nin ikinci en büyük ticari ortağı haline gelmişlerdir. Bu genişleme dalgası ile AB-15'deki imalat sektöründe, ithalat ve ihracat artmış, piyasa

büyümüş, satışlar yükselmiş, üretim ve istihdam artmıştır. 2004 genişleme dalgası ülkelerinin ithalat ve ihracatları AB-15'in GSYİH'nın %1.8 ve %1.6'dır.

Tablo 17: AB ülkeleri ve ODAÜ ve 3 aday ülke arasında, 1995-2002 ticari durum

AB Üye Devletleri ile 13 (ODAÜ ve 3 aday ülke) arasındaki ticaret, 1995-2002,(milyon Euro)		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Avusturya	İhracat	5,2	6,0	7,7	8,2	8,7	10,3	11,0	11,8
	İthalat	3,5	4,5	5,4	6,3	7,0	9,4	10,9	11,7
	Denge	1,7	1,5	2,3	1,9	1,7	0,9	0,1	0,1
Belçika*	İhracat	2,8	3,6	4,6	5,2	5,1	6,7	6,6	7,5
	İthalat	1,9	2,0	2,4	3,2	3,6	5,0	5,9	5,7
	Denge	0,9	1,6	2,2	2,0	1,5	1,7	0,7	1,8
Danimarka	İhracat	1,3	1,5	1,8	2,1	2,0	2,2	2,4	2,6
	İthalat	1,1	1,1	1,4	1,6	1,8	2,2	2,6	2,7
	Denge	0,2	0,4	0,4	0,5	0,2	0	-0,2	-0,1
Finlandiya	İhracat	1,8	2,3	3,1	3,5	3,5	4,4	3,6	3,8
	İthalat	0,8	0,8	1	1,2	1,2	2	2,2	2
	Denge	1	1,5	2,1	2,3	2,3	2,4	1,4	1,8
Fransa	İhracat	6,1	8,1	9,6	10,9	11,9	14,9	14,8	16,2
	İthalat	4,5	5	5,2	6,5	7,4	9,7	11,1	11,6
	Denge	1,6	3,1	4,4	4,4	4,5	5,2	3,7	4,6
Almanya	İhracat	28,6	33,4	40,3	46,8	46,5	57,6	60,4	65,2
	İthalat	26	26,8	31,7	37,7	42	50,8	56,7	60,7
	Denge	2,6	6,6	8,6	9,1	4,5	6,8	3,7	4,5
Yunanistan	İhracat	1,1	1,3	1,5	1,6	1,6	2,5	2,5	2,2
	İthalat	0,9	0,9	1,2	1,3	1,3	1,8	2,1	2
	Denge	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3	0,7	0,4	0,2
İrlanda	İhracat	0,4	0,5	0,7	0,8	1	1,7	1,3	1,2
	İthalat	0,2	0,2	0,3	0,3	0,6	0,7	0,8	0,7
	Denge	0,2	0,3	0,4	0,5	0,4	1	0,5	0,5
İtalya	İhracat	10,9	13,4	15,4	16	15,5	20,4	22,5	23,1
	İthalat	7	7	8,4	9,5	10,5	13,3	15,9	16,6
	Denge	3,9	6,4	7	6,5	5	7,1	6,6	6,5
Lüksemburg	İhracat	-	-	-	-	0,2	0,3	0,3	0,3
	İthalat	-	-	-	-	0,1	0,2	0,3	0,3
	Denge	-	-	-	-	0,1	0,1	0,1	0
Hollanda	İhracat	3,8	4,4	5,4	6,3	6,6	8,7	8,5	9,9
	İthalat	3	3,3	3,9	4,6	5,2	6,2	6,3	6,7
	Denge	0,8	1,1	1,5	1,7	1,4	2,5	2,2	3,2
Portekiz	İhracat	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5
	İthalat	0,2	0,2	0,2	0,4	0,5	0,8	1	1,1
	Denge	0	0	0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,5	-0,6
İspanya	İhracat	1,6	2,3	3,1	3,5	3,5	5,5	5	6
	İthalat	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	3,1	4	4,6
	Denge	0,3	1	1,5	1,6	1,2	2,4	1	1,4
İsveç	İhracat	2	2,6	3,6	3,9	4,6	5,3	4,1	4,4
	İthalat	1,4	1,4	1,8	2,3	2,5	3,5	3,5	4
	Denge	0,6	1,2	1,8	1,6	2,1	1,8	0,6	0,4

İngiltere	İhracat	4,8	6,2	8	7,8	7,4	10,3	9,2	9,8
	İthalat	3,7	4,1	5,3	6	6,8	9	10,7	12,9
	Denge	1,1	2,1	2,7	1,8	0,6	1,3	-1,5	-3,1
AB-15	İhracat	70,7	86	105	116,8	118,5	151,3	152,8	164,5
	İthalat	55,5	58,7	69,9	82,7	92,8	117,8	134,1	143,2
	Denge	15,2	27,2	35,1	34,1	25,7	33,5	18,7	21,3

Kaynak: Kaynak:EIM Business & Policy Research; hesaplar Eurostat'ın(Avrupa İstatistik Merkezi) Yapısal İşletme İstatistiklerine ve KOBİ Veritabanına dayanmaktadır. Ayrıca Mayıs 2003 Avrupa Ekonomisi raporu Ek A ve OECD: Economic Outlook, No:71 verilerine dayanmaktadır. Toplam Bölümündeki veriler yuvarlandığından net toplamdan daha farklıdır.

SONUÇ

2004 genişleme süreci sonucunda Avrupa Birliği (AB)'nin temel göstergeleri önemli ölçüde değişmiştir. 2004 yılında üye olan ilk on aday ülke Birlik topraklarının %23, nüfusunun ise %20 artmasına neden olmuştur. Coğrafi ve demografik açılardan bakıldığında gerçek bir "genişleme" sayılabilecek olan bu sonuç, ekonomik göstergelere bu derece yansımamıştır. 2004 genişlemesinin ekonomik göstergelere yeterli düzeyde yansımamış olmasının nedenleri genişlemenin etkilerinin uzun vadede görülmesi ve ODAÜ'nün üye olurken ki ekonomik büyüklüklerinin AB- 15 ile karşılaştırıldığında oldukça küçük olmasıdır.

İstatistikler, 2004 genişleme dalgası ülkelerin ekonomik açıdan Birlik ülkeleri yanında çok küçük kaldığını ortaya koymaktadır. AB bu genişleme ile bütünleşmiş ve güvenli bir kıta amacını başarmayı öncelemiş ve genişlemenin olumlu ekonomik etkilerin uzun vadede gerçekleşeceğini öngörmüştür.

Bununla beraber 2004 Genişlemenin hem mevcut üye Devletler, hem de ODAÜ açısından makroekonomik yararlar sağladığı söylenebilir. Bir yandan fiziki sınır kontrollerinin, ulusal standartların ve belgelendirme prosedürlerinin ortadan kalması, diğer yandan da yeni üyelerin özellikle rekabet ve devlet yardımları, sınai ve fikri mülkiyet hakları, standartlar ve belgelendirme, şirketler hukuku ve muhasebe standartları gibi alanlarda Topluluk müktesebatına uyacak olmaları, pozitif ekonomik etkileri tetikleyici gelişmeler olarak görülmektedir. Bu ticari ortamdaki iyileşme KOBİ'leri olumlu yönde etkilemektedir.

AB genişlemesi gerek ODAÜ'yü gerekse AB-15 ülkelerini olumlu yönde etkilemiştir. Bahsettiğimiz bu olumlu etkinin bir kısmı üyelik gerçekleşmeden önce, entegrasyon sürecinin başlangıcında, bir kısmı üyeliğin gerçekleşmesi ile bir kısmı ise

üyelik sonrasında gerçekleşmektedir. 2004 genişlemesinin ardından AB pazarı büyümüş, iş bölümü güçlenmiş ve artan rekabetçilik ekonomiye itici bir güç oluşturmuştur. Tüm bu dinamik etkiler sonucunda alım gücünün artması dolayısıyla KOBİ'lerin satışlarında artış meydana gelmiştir. AEA-19 ve ODAÜ genişleme açısından kıyaslandığında genişlemenin AEA-19'a getirileri oldukça azdır.

AB müktesebatının ODAÜ ülkelerinde uygulanması ile daha etkili kurumsal ve yasal yapı ve güvenilir ekonomik politikalar sağlanmıştır. ODAÜ'deki KOBİ'ler entegrasyon süreci boyunca ve üyelikten sonra artarak devam eden Yapısal ve Uyum Fonlarından faydalanmaktadırlar. Gerek AB düzeyindeki gerekse ülke bazındaki politik önlemler KOBİ'lerin değişen ekonomik çevreye uyumunu kolaylaştırmıştır. KOBİ'lere verilen destek daha çok gerekli bilgilerin tedariki ve yeni üye ülkeler ve eski üye ülkelerin arasındaki işbirliğini arttırmaya yöneliktir.

Genişleme sonucunda oluşması beklenen büyümenin anahtar kavramı rekabettir. 2004 genişlemesi sonucunda oluşan AB-25 pazarındaki işgücü bölünmesinin ardından kazananlar ve kaybedenler olacaktır. Bu durum sektörler ele alındığında "risk grupları" ve "fırsat grupları" olarak adlandırılmaktadır.

"Fırsat Grupları" AB ithalat verileri ve ODAÜ ile olan ticari servisler baz alınarak tanımlanmıştır. "Risk Grupları" ise AB ihracat verileri, servis dağılımı ve ODAÜ'ye doğru yön değiştiren doğrudan yabancı sermaye akışı göze alınarak tanımlanmıştır.

Fırsat Grupları dahilindeki sektörler'de ODAÜ'ye yeniden yapılanmalarında gerekli olan malların üreticileri, nitelikli işgücü ile üretilen mallar ve ticari servisler(örn. Bilgisayar, mühendislik ve danışmanlık servisi sektörleri) bulunmaktadır. Fırsat sektörlerinde ODAÜ'ye satılan mal ve servislerde bir artış söz konusudur.

Risk Grupları dahilindeki sektörler ise emek yoğun ürünler, uzun süredir global akımlar dolayısıyla baskıda olan sektörler yer almaktadır. Bu sınıflandırmaya ODAÜ'nün karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunduğu turizm ve taşımacılık sektörü dahildir.

Genişlemenin KOBİ'ler üzerindeki dolaylı etkileride bulunmaktadır. KOBİ'ler uluslararası ticarete yapıları gereği, işlem maliyetlerinin üstesinden gelemedikleri için, aktif rol oynayamamakta dolayısıyla uluslararası işbölümünün avantajlarından yararlanamamaktadırlar. 2004 genişlemesinin ardından azalan işlem maliyetleri ve artan doğrudan yabancı yatırım sayesinde KOBİ'ler dış ticaret hacimlerini yükseltmişlerdir. Dış ticarete katılım işletmenin ölçeğine göre oldukça farklılık göstermektedir. Örneğin imalat sektöründe mikro ve küçük firmalar sadece yerel ihtiyaçlara yönelik çalıştıklarından genişlemeden ne olumlu ne de olumsuz etkilenmezlerken aynı sektördeki orta ölçekli firmalar dış ticarete katılmakta ve genişlemenin ardından kendileri ile aynı niteliklerde olan ODAÜ KOBİ'leriyle rekabet etmektedirler. Servis sektöründe ise durum diğerlerinden oldukça farklıdır. AB-15'deki küçük hatta mikro ölçeğe sahip olan servis sektörü firmaları ODAÜ'ye servis ihrac etmektedirler. Bunun en önemli edeni ise AB-15'in karşılaştırmalı üstünlükler açısından bu sektörde olan üstünlüğü ve ODAÜ'nün teknolojik yetersizliğidir.

Tüm bahsettiğimiz bu yeni fırsatlara ek olarak AB-15 ülkelerindeki büyük ölçekli firmaların bahsi geçen bu 10 ODAÜ'ye yaptıkları yatırımlar, ülkelerdeki ekonomik ortamı oldukça olumlu etkilemiştir. Hatta kısa vadede AB-15'in karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sermaye ve bilgi yoğun sektörlerdeki eksikliğini doğrudan yabancı yatırımlarla zaman içerisinde kapatmaları daha uzun süreçte karşılaştırmalı üstünlüğü elde etmeleri beklenmektedir.

Genişlemeden en çok etkilenecek bir diğ er grup ise sınır bölgesindeki ülkeler ve işletmelerdir. Sınır bölgesindeki KOBİ'ler işlem maliyetleri ve ulaşım maliyetlerinin az olması sebebiyle dış ticarete daha çok katılacak ve ithalat ve ihracatta daha çok oranlara sahip olmuşlardır. Genişlemenin sınır bölgelerindeki bir diğ er etkisi ise iş göçüdür. 2004 genişlemesinden öncede var olan fakat genişleme ile artan bir mobil istihdam sözkonusudur. Bu mobil istihdam özellikle bazı servis sektörleri (inşaat, perakende, turizm) ve bazı imalat sektörleri (tahta ürünler, mobilya) açısından oldukça faydalıdır. AB-15 servis sektöründeki firmalar bu şekilde maliyetlerini azaltmaktadırlar.

Genel olarak baktığımızda genişleme her ne kadar özellikle AB-15 bölgesinin ekonomik verilerinde çok can alıcı etkiler bırakmamış olsada uzun vadede daha büyük etkilerinin oluşması beklenmektedir. Kısa vadede gerçekleşen sınır bölgelerindeki dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırım artışı ise bu değışimin öncüleri sayılmaktadır.

AB genişlemesinin KOBİ'ler üzerindeki olası ekonomik etkilerini incelediğimiz bu tezde unutulmaması gereken en önemli noktalardan biri ise AB genişlemesinin bir süreç olduğu ve etkilerinin hem genişlemeden önce hemde genişlemenin ardından devam edeceği gerçeğidir.

KAYNAKÇA

- Acar U., Ege A., *Avrupa Topluluğu ile Gümrük Birliği Kapsamında Küçük ve Orta Boy İşletmeler*, KOSGEB, Ankara, 1993
- Aglietta, M., *A Theory of Capitalist Regulation: the US Experience*, New York Books, New York, 1979.
- Ansal, H. ve Necef, Ş., “Japon Post-Fordizmi ve Türkiye’ye Uygulanması”, *Petrol-İş 1993-1994 Yıllığı*, İstanbul, 1997
- Aslan, A. , “Avrupa Birliği’nde KOBİ’lere Yönelik Uygulanan Politikalar ve Türkiye’deki KOBİ’lerin Rekabet Gücünün Arttırılması Açısından Alınabilecek Önlemler”, *İGEME’den Bakış Dergisi(Ekim-Aralık)*, 2000
- Audretsch, D. B., Thurik, R., Verheul, I., and Sander W., “Understanding Entrepreneurship across countries and over Time” *Entrepreneurship: Determinants and Policy in a European-U.S. Comparison*, içinde der. David B. - Audretsch, Roy Thurik, Ingrid Verheul, and Sander Wennekers, Kluwer Academic Publishers, Boston, 2002
- Aydinceren, A., “Toplam Kalite Yönetimi”, *Önce Kalite Dergisi*, İstanbul, 1993.
- Bilici, N., *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri (İspanya Deneyimi Işığında)*, Turan Kitapevi, Ankara, 1996
- Blauner, R., *Alienation and Freedom*, Chicago University Press, Chicago, 1964.
- Block L, Fred. *The Origins of International Economic Disorder*, University of California Press, Berkley, 1977
- Braverman, H., *Labor and Monopoly Capital*, Monthly Review Press, New York, 1974.

- Brusco, S., “The Emilian Model: Productive Decentralization and Social Integration”, *Cambridge Journal of Economics*, Vol.6, No.2, 1982.
- Castells, M. *The Rise of the Network Society*, Blackwell, Oxford 1996
- Cox, R., Sinclair T. *Approaches to World Order*, Cambridge University Press, London,1995
- Dent,C.M.,*The European Economy, The Global Context*, TJ Press, Yorkshire, 1997
- Dikmen, N., “JIT Sisteminde Üretim Prosesinin Basitleştirilmesi”, *Standart Dergisi*, Ankara, 1995.
- Ege, A., Eğitim, Ş., Acar, U. *Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Muhtemel Etkiler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, KOSGEB, Ankara, 1995
- Elçin, E., *Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye*, İKV Yayınları, No:170, İstanbul, 2002
- Gramsci A., *Selections from the Prison Notebooks*, International Publishers, New York, 1971
- Harrison, B., Lean M., *At the Changing Landscape of Corporate Power in the Age of Flexibility*, Basic Books, New York, 1994
- Hirschhorn, L., *Beyond Mechanization: Work and Technology in the Post-Industrial Age*, MIT Press, Cambridge MA, 1984.
- Jessop, Bob. “Fordism and Post-Fordism: A Critical Reformulation”, *Regionalism Group Working Papers*, 1991
- Kantarcı, H., “Toplam Kalite Yönetimi”, *Önce Kalite Dergisi*, Kalder Yayını, İstanbul, Ocak 1995.
- Kenney, M. ve Florida, R., *Beyond Mass Production: The Japanese System and Its Transfer to the U.S.*, Oxford University Press, New York, 1993.

- Koike, K., *Understanding Industrial Relations in Japan*, St. Martin's Press, New York, 1988.
- Özgöker, U., Saral, T., *Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler: Seminer 6-7 Mart 1999*, Türkiye Avrupa Birliği derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2000
- Palloix, C., "The Labour Process from Fordism to Neo- Fordism", *The Labour Process and Class Struggle içinde*, Stage 1, London, 1976.
- Piore, M. ve Sabel, C., *The Second Industrial Divide*, Basic Books, New York, 1984.
- Polanyi, K. *The Great Transformation: The Political and Economic origins of our Time*, Beacon Press, Boston, MA, 2001
- Richardson, T. ve Kilmister, A., "New Management Techniques: The British Experience", *International Marxist Review*, London, 1994.
- Roobeek, A., "The Crises of Fordism and the Rise of New Technological Paradigm", *Futures*, 1984
- Sabel, C., Piore, M. *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, Basic Books, New York 1984
- Sariaslan, H., *Türkiye Ekonomisinde KOBİ'ler*, TOBB, Ankara, 1996
- Sayın M., Fazılıoğlu, M. A., *Avrupa Birliğinde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları*, KOSGEB, Ankara, 1997
- Schonberger, R.J., *Japanese Manufacturing Techniques*, The Free Press, New York, 1982.
- Schumacher, Ernst F., *Economics as if People Mattered*, Bold and Briggs, London, 1973

- Sengenberger, W., Loveman, G. W., Piore, M. J., “The Re-emergence of Small Enterprises: Industrial Restructuring in Industrialized Countries”, *Geneva: International Labor Office, International Institute for Labor Studies*, 1990
- Swan, D., *The Economics of the Common Market Integration in the European Union*, Penguin Books, London ,1995
- Tanış, N., “Maliyet Muhasebesi Açısından Sıfır Stokla Üretim Sistemi (JIT)”, *Verimlilik Dergisi*, MPM Yayını, Ankara, 1994.
- Thompson, P. ve Sederblad, P., “The Swedish Model of Work Organization in Transition”, Elger, T. ve Smith, C. (Ed.), *Global Japanization?*, Routledge, Londra ve New York, 1994.
- Tomaney, J., “The Reality of Workplace Flexibility”, *Capital and Class*, 1990.
- Töre, N., “AB’de KOBİ’ler ve Devlet Yardımları”, *Görüş Dergisi*, Sayı:27, (Eylül-Ekim)
- Womack, J., Daniel, J. ve Roos, D., *The Machine That Changed the World*, Macmillan, New York, 1990.
- Zuboff, S., *In the Age of the Smart Machine: The Future of Work and Power*, Basic Books, New York, 1988.

İnternet

- AB KOBİ Destek Politikası, <http://www.deltur.cec.eu.int/abkobi.rtf>
- Access to Finance: Equity - ETF Start-up, http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/financing/equity_etf_start-up.htm,
- Agriculture: Financing the CAP, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l60024.htm>

- Bölgesel Politika,
<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fld=10&prnId=6&hnd=1&ord=5&docId=316&fop=0>
- Challenges for Enterprise Policy in Knowledge Driven Economy Proposal For a Council Decision On a Multiannual Programme For Enterprise And Entrepreneurship (2001-2005), COM (2000)256 Final/2, Brussels 11.05.2000,
<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0256:FIN:EN:PDF>
- Commission of the European Communities, eEurope 2002 An Information Society For All Draft Action Plan prepared by the European Commission for the European Council in Feira 19-20 June 2000, Brussels, 24.5.2000 COM (2000) 330 final
- Education and Training,
<http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/arion/th104.pdf>
- EIF Annual Report 2004,
http://www.eif.org/Attachments/pub_corporate/eif_ar2004_en.pdf
- EU-EBRD SME Finance Facility, <http://www.ebrd.com/apply/small/index.htm>
- European Bank for Reconstruction and Development,
<http://www.ebrd.com/about/index.htm>
- European Commission, Observatory of European SMEs, Business Demography in Europa, 2002/No:5,
http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/analysis/doc/smes_observatory_2002_report5_en.pdf
- European Commission, Green Paper: Entrepreneurship in Europe, Brussels, 21.01.2003 http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/gpr/2003/com2003_0027en01.pdf

- European Union Support Programmes for SMEs: An overview of the main funding opportunities available to European SME
- Innovation 2010 initiative , <http://www.eib.eu.int/about/objective>
- Kok, Wim., “Facing The Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment”, (http://europa.eu.int/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf)
- Seed Capital Action,
http://europa.eu.int/grants/grants/seed_capital_action/seed_capital_action_en.htm
- The LIFE Programme, <http://europa.eu.int/comm/environment/life/home.htm>
- The Sixth Framework Programme in Brief,
http://europa.eu.int/comm/research/fp6/fp6-in-brief_en
- About The Gate2Growth Initiative,
http://www.gate2growth.com/Content/Toolbox/Downloads/guide_serviceproviders.pdf
- Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası,
<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=10&hnd=1&ord=9&docId=320&fop=0>
- Council of European Union, Brussels European Council 25-26 March 2004
Presidency Conclusions, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/79696.pdf
- European Commission ,The New SME Definition User Guide and Model
Declaration,
http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm
- European Union, “Consultation Document for a Community Support Programme for Entrepreneurship and Enterprise Competitiveness (2006-2010)”

http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/spec/documents/pace_consultation_document.pdf

- Intelligent Energy- Europe,

http://europa.eu.int/comm/energy/intelligent/index_en.html

- The Entrepreneurship The Newsmagazine of the Small And Medium Entrepreneurs Union of the European People's Party

www.sme-union.org/viewdoc.php?LAN=en&FILE=doc&ID=8

- Working for Regions,

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/presenta/working2004/working2004_en.pdf

EK**EKONOMİK AKTİVİTELERİN İSTATİSTİKİ SINIFLANDIRILMASI (NACE)**

Kısım	NACE Kodu	Metinde kullanılan terim
A, B	Tarım, avcılık, ormancılık, orman ürünleri, balıkçılık, balık yetiştirme ve su kültürü (1 rakamlı)	Tarım
C	Taşkömürü, linyit ve törf çıkarma (1 rakamlı)	Madencilik
D	Sanayi (2 rakamlı) 15 + 16 Gıda ve tütün sanayi 17 + 18+ 19 Tekstil sanayi, konfeksiyon ve kürk sanayi, deri ve ayakkabıcılık sanayi 20 + 21 Ahşap işleri ve ahşap, mantar, sepet veya hasır ürün üretimi, kağıt ve karton endüstrisi 22 Basım, yayın, çoğaltma 23 + 24+ 25 + 26 Koklaştırma, rafinasyon ve nükleer sanayiler, kimya sanayi, kauçuk ve plastik sanayi, metalik olmayan diğer mineral ürünlerin üretimi 27 + 28+ 29 + 30 Metalürji, metal işleme, makina ve ekipman üretimi, ofis makinaları ve bilgisayar malzemesi üretimi 31 + 32+ 33 Elektrikli makina ve cihazların üretimi, radyo, televizyon ve iletişim ekipmanı üretimi 34 + 35 Otomotiv, römork ve yarı römork inşası ve montajı, diğer ulaşım malzemelerinin üretimi 36 Farklı endüstriyel mobilyaların üretimi	Sanayi
E	Elektrik, gaz, sıcak su buharı üretimi ve dağıtımı (1 rakamlı)	Kamu hizmetleri
F	İnşaat (1 rakamlı)	İnşaat
G	Ticaret ve karbüratörlü otomobil ve Ticaret motosikletlerin tamiri (1 rakamlı)	
H	Oteller ve restoranlar (1 rakamlı)	Oteller ve restoranlar
I	Ulaşım, depolama ve iletişim (2 rakamlı)	Ulaşım ve iletişim

Kara taşımacılığı

61 + 62+ 63

Su taşımacılığı; hava taşımacılığı; ulaşım yardımcı hizmetleri

64

Posta ve telekomünikasyon

J Finansal aracılık (2 rakamlı)

Finansal
aracılık

65 + 67

Finansal aracılık; finans ve sigorta acenteleri

66

Sigortacılık

K Emlakçılık (1 rakamlı)

Emlakçılık

L Kamu idareleri; genel toplu hizmetler ve zorunlu sosyal sigorta (1 rakamlı)

Kamu
idareleri

M Eğitim (1 rakamlı)

Eğitim

N Sağlık ve sosyal hizmetler (1 rakamlı)

Sağlık

O Çeşitli grup etkinlikleri; eğlence, kültür ve spor etkinlikleri; personel servisleri (1 rakamlı)

Diğer
hizmetler

P+Q Ev hizmetleri; dış kuruluşlar (1 rakamlı)

Diğer
hizmetler